

— **ТОВАРИСТВО** —
УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІСТІВ В Ч.С.Р.

Число 1.

[33(062)].

УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОНОМІСТ

№0530.

НЕПЕРІОДИЧНИЙ ЗБІРНИК.

I

ПОДБРАДИ. 1928.

НАКЛАДОМ Т-ВА УКР. ЕКОНОМІСТІВ В Ч.С.Р.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Навряд чи потрібно з'ясовувати причини появи "Українського Економіста". Українські економісти, що перебувають на еміграції, вже давно почували брак хоч якого власного органу. Тепер же коли спочатку малий гурток економістів на еміграції чим далі тим більш зростає притоком молодих сил, зокрема з числа тих, що закінчили й закінчують Економічно-Кооперативний Факультет Української Господарської Академії в Ч.С.Р., потреба в такому органі зробилась особливо гострою.

Товариство Українських Економістів в Ч.С.Р., ідучи на зустріч цій пекучій потребі, рішило зробити спробу організації свого органу. Ця спроба з огляду на фінансове становище Товариства робиться в дуже скромних розмірах. "Український Економіст" з'являється як неперіодичний літографований збірник. Але Управа Товариства має намір по можливості надати збірникові характер квартальника, а коли б пізніше виявилось, що контингент читачів є досить широкий, то може пошастить перейти до друкованого видання.

Основним завданням "Українського Економіста" буде обговорення економічних проблем України. Питанням української економіки на сторінках "Українського Економіста" буде присвячено найбільше місця. Вихідним пунктом при обговоренні цих проблем редакція ставить національний інтерес, інтерес народнього господарства України як такого. З такої точки погляду економічні проблеми України на теренах України розглядатися не можуть, з огляду на політичне становище. І тому редакція переконана, що розгляд цих проблем і від цим кутом погляду матиме особливе значіння і відповідатиме особ-

ливо нагальній потребі як української еміграції так і цілого українського суспільства.

Визначивши в такий спосіб провідну лінію "Українського Економіста", редакція добираючи матеріал залишатиметься на ґрунті об'єктивної науковості. Редакція свідомо уникатиме статей публіцистично-політичного змісту, вважаючи за свою мету лише наукову розробку економічних проблем.

Уділяючи головну увагу питанням українського народнього господарства, редакція не виключає обговорення проблем і з обсягу міжнародньої економіки. Тим більше що економічні проблеми України повинні розглядатись і їх потрібно розв'язувати на ширшому фоні економічних проблем світу.

Редакція передбачає приміщення тако ж і статей чисто теоретичного характеру, але дуже скромні розміри збірника розуміється не дозволяють редакції йти в цьому напрямі так далеко, як то може відповідати потребам. Маючи на увазі читача, що часто перебуває в умовах, які не дозволяють йому користуватись українською економічною літературою чи економічною літературою про Україну, збірник буде по можливості давати огляд преси рівнож як і міститиме рецензії про книжки, що мають широке чи актуальне значіння.

Редакція сподівається зустріти прихильне відношення і активну підтримку "Українського Економіста" з боку всіх українців економістів і з боку тих, хто цікавиться економічними проблемами України. Лише активна підтримка може забезпечити довше існування і регулярний вихід в світ нашого органу.

Редакція.

В. Тимошенко.

У К Р А Ї Н А І Р О С І Я В ЇХ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМВІДНОСИНАХ. +/

Питання політичних взаємовідносин України і Росії, зокрема питання про політичну незалежність України, залежить в дуже великій мірі від того, як складались ринки і який вигляд мають на будучину господарські взаємовідношення її з Росією.

Ще не так давно завше твердили, та може де-хто твердить ще й тепер, що політична незалежність України неможлива з причин господарських. З тих причин що господарство України остільки тісно зросло з господарством Росії, що відокремлення України в самостійне політичне і економічне ціле привело б до її господарського зруйнування. Звичайно при цьому виходять з ідеї необхідності господарчої автаркії як основи для можливості самостійного державного існування. Але дуже мало є держав які дійсно користуються господарською автаркією.

І в цьому відношенні умови для господарської незалежності України може проші ніж вони є для багатьох держав, що вже давно користуються політичною незалежністю.

Але навряд чи зараз серйозно можна говорити про н е м о ж л и в і с т ь самостійного державного існування України з причин господарських. Звичайно зараз таких категоричних тверджень і не роблять, а ставлять питання инакше. А саме - запитують: чи відокремлення України в самостійну державу не погіршить умов її господарського існування і розвитку в порівнянні з тими, які вона

+/ Поданий доклад був виголошений в німецькій мові в Українському Науковому Інституті в Берліні та на лекції, що улаштував в Подсборадах Українській Республікансько-Демократичний Клуб.

мала, коли входила в межі єдиної великої Російської держави? Чи не позбавиться вона широких можливостей господарського розвитку, відірвавшись від великого господарського організму яким є Росія?

Ставиться і друге питання але вже не з погляду інтересів України, а виходячи з інтересів Росії: чи не загрожує господарче відокремлення України остільки життєвим господарським інтересам Росії, що вона не зможе без України нормально розвиватись як господарський організм? Це питання, хоч поставлене виходячи з інтересів Росії, має велике значіння і для України, бо очевидно, що, коли би економічним усамостійненням України ставився під загрозу нормальний господарський розвиток Росії, то вона, як держава, мусіла би всіма силами боротись проти цього.

Щоби дати хоч де-яку відповідь на поставлені запитання потрібно розглянути як склалися господарські взаємовідношення між Україною і Росією за той час коли вони творили одно ціле. Треба розглянути які вигоди від цього з'єднання мала Україна для свого господарчого розвитку, чи в чому це об'єднання навпаки стояло на перешкоді її розвитку? І в чому Росія залежала від України? Для цього треба звернутись до розгляду головних галузей народного господарства України.

Основним промислом України, як відомо, є сільське господарство. Через це перш всього треба розглянути які вигоди мало українське сільське господарство від входження в межі російської держави.

Україна як країна головно сільсько-господарська $\frac{3}{4}$ населення якої жило від с.-г. промислу мала значні лишки сільсько-господарських продуктів і перш усього великі лишки зерна, з огляду на переважно зерновий характер свого сільського господарства. Україна, в межах як вона існує зараз в совітській державі, вивозила по за свої межі в останні роки перед війною 5 - 6 мільйонів зерна, коли ж взяти на увагу Кубань та інші національно-українські землі, то її лишки хлібів доходили до 7 - 8 мільйонів тон. Часто думають, що

Беликоросія була ринком для українського збіжжя. Між тим це не було так. Росія зовсім не була ринком для основного продукту українського сільсько-го господарства. Україна була житницею чи вірніше "пшениницею" не Росії а Західної і Центральної Європи. На внутрішні Російські ринки йшло перед війною лише біля 5 % максимум 10 % загального експорту зерна з України. Решта експортувалась до Західної Європи. Росія мала свої великі продукційні хлібні райони в центрально-хліборобському районі і в районах Волги і Заволжя. Хлібні лишки в цих районів в своєму натуральному рухові зі сходу на захід заповнювали ринки Московського Промислового і Петербургського районів, що потребували довозу хліба, і український хліб знаходить там завжди конкуренцію східних районів Росії.

Більшу роль відігравав російський внутрішній ринок для продуктів української млинарської промисловости. Оскільки експорт борошна в Західну Європу був порівнюючи незначний і утруднений, Україна в більшій мірі використовувала для своїх лишків борошна внутрішні ринки Російської Імперії, вивозячи туди $\frac{3}{4}$ до 1 міль. тон борошна, Але цей вивіз йшов властиво не на ринки Беликоросії, а в ті райони, які зараз відійшли від Росії, а саме в Польщу, Литву, Прибалтику та Білорусь. Московський та Петербургський ринки були зачинені для українського борошна так само як вони були зачинені для українського зерна. Великі центри млинарського промислу по Волзі / в Саратові, Самарі, Нижньому Новгороді, Ярославлі, Рибінську / обслуговували увесь Беликоросійський ринок, перемелюючи Волжське та Заволжське збіжжя.

Таким чином для основного продукту українського сільсько-го господарства для зерна і борошна, Росія не була ринком. Україна була звязана з Західною Європою та з тими країнами, що зараз відокремились від Росії. Українське сільське господарство в цьому відношенні не виграло нічого від розвитку Московського і Петербургського промислових центрів і зросту їх попиту на зерно. Таке положення мусить бути і надалі, бо якраз

заволжські райони та Сибір мусять і в будуччині поширювати екстенсивне зернове господарство і шукати збуту йому на центральних московських ринках. Україна ж і надалі мусять дивитись на Західню та Центральну Європу як на свій натуральний ринок для лишків зерна.

Відношення на сучасному хлібному ринкові Радянського Союзу не можна розглядати як нормальні. Хоч зараз Український хліб і борошно в більшій мірі обслуговує московські ринки ніж то було раніш, але це є наслідок взагалі зруйнування хлібної продукції в Росії в т. ч. зокрема в екстенсивних Волжських та Сибірських районах, та наслідком державної хлібної монополії, яка з одного боку в значній мірі стоїть на перешкоді розвитку експорту, з другого боку дає неправильні напрямки хлібному рухові взагалі.

Подібне ж відношення як для українського хліба існувало між українським скотарським промислом та Російським ринком. Правда, перед війною стан скотарства на Україні був дуже низький. Україна не давала значних лишків продуктів скотарства, і порівнююче мало була звязана з Західньо-європейським ринком своїм експортом. Але й тут свої лишки / зокрема продуктів свинарства та птахівництва, вона вивозила чи на західньо-європейські ринки / я й ця / чи в Польщу і Прибалтику / свині, рогата худоба /. На ринки Москви та Петербургу Україна вивозила худоби порівнююче менше, бо зустрічала там чим даліше тим гострішу конкуренцію екстенсивного скотарства з-за Волги, Сибіру та Центр. Азії.

І залізнична політика Росії сприяла розвитку цієї конкуренції, організуючи х о л о д н у перевозку продуктів скотарства перш усього в напрямі зі сходу, а не в напрямі з півдня. З дальшим розвитком с.-господарства Сибіру та Ц.-Азії ця конкуренція буде чим далі зростати. Між тим Українське після-революційне сільське господарство, що характеризується зараз дрібними розмірами підприємств, потребує як найбільшого розвитку інтенсивного скотарства. Це є найнатуральніши, най-

відповідніший напрям для інтенсифікації дрібного господарства України. І, зустрічаючи на Московських ринках конкуренцію екстенсивного скотарства зі сходу, українське сільське господарство і далі мусить шукати для свого інтенсивного скотарства виходу або на захід до Європи або на власні внутрішні ринки. Але це останнє можливе лише при зрості українських міст, при індустріалізації самої України про що річ буде далі.

Звичайно підкреслюють важливість Російського ринку для розвитку української цукрової промисловости, що була дуже важливою галуззю с.-г. певних районів України. Дійсно українська цукрова продукція на $\frac{3}{4}$ йшла за межі України і то головню на внутрішні Російські ринки, що були забезпечені високим митом від зовнішньої конкуренції. Експорт українського цукру в Західну Європу був невигідний із за конкуренції там цукрової промисловости других країн. Не можна заперечувати значіння Російського ринку для розвитку української цукрової промисловости і в будучині, зокрема коли прийняти на увагу гостру конкуренцію на міжнародньому цукровому ринкові, яка не зменшилась а ще й зросла після війни.

Але треба взяти на увагу що сучасний соціальний характер українського с.-господарства, дрібний розмір сільських господарств на Україні, після того як революція знищила великі маєтки, мало сприяє дальшому швидкому розвитку цукрової продукції на Україні. До революції $\frac{3}{4}$ - $\frac{4}{5}$ посівів цукрового буряку припадало на великі маєтки і лише $\frac{1}{4}$ чи $\frac{1}{5}$ на землі селян. Малосилому селянству дуже тяжко поширити значно культуру цукрового буряку, на що вказує і сучасний стан цукрової продукції на Україні. При таких умовах є правдоподібною річчю, що дальша інтенсифікація сільського господарства буде йти більш шляхом розвитку інтенсивного скотарства, ніж шляхом поширення культури цукрового буряку. З огляду на це, значіння зовнішнього ринку для цукрової продукції України надалі може зменшитися. В такому разі

східні та південно-східні ринки / Кавказ, Центр. Азія, Персія / в яких український цукор має свій натуральний ринок можуть задовольнити до певної міри українську цукрову промисловість, зокрема з піднесенням добробуту цих східних країн і розвитком споживання там цукру.

Після цього огляду виявляється, що, за виключенням цукрового ринку, Росія була не ринком для с.-г. продукції України, а була швидше її конкурентом. При чому економічна політика Росії часто йшла в напрямі збільшення конкуренції українському сільському господарству з боку с.-г. районів Росії.

Залізнодорожні тарифи Росії на перевозку зерна були збудовані так, що перевози на коротких відстанях відбувалися по значно дорожчих фрахтах, ніж на далеких відстанях. Між тим якраз українські перевози до портів Чорного Моря були на короткі відстані, з дальших же місцевостей підвозилося російське зерно. Здешевлення дальніх перевозок збіжжя збільшувало конкуренцію українському хлібу з боку російських районів.

Перейдемо до других галузів господарства України.

Після сільського господарства найбільш важливим промислом в народньому господарстві України був гірничий промисел. Як відомо в межах України лежить головний вугільний басейн бувшої імперії - Донецький басейн. Хоч в порівнянні з такими вугільними басейнами як Рурський чи Шлезький Донецький басейн є порівнюючи не багатим, але з огляду на бідність мінеральним паливом Сходу Європи значіння Донецького басейну є дуже велике. Володіння Донецьким вуглем є підставою того, що в будучині Україна зможе значно розвинути свою індустрію і з країни сільсько-господарської перетворитись в країну галузмонійного промислово-сільсько-господарського типу.

Але присутність цього природнього багатства на теренах України є з другого боку тією підставою на якій часто їй відмовляють права на не-

залежне політичне існування. Звичайно твердять, що без Донецького вугільного басейну неможливий господарський розвиток Росії. Дійсно, як ми вже зазначили, Схід Європи є бідний на мінеральне паливо. Перед війною Донецький басейн давав 70 % від к. вугільної здобичі цілої імперії, а коли не рахувати Домбровського басейну, що належить Польщі, то навіть 85 % від загальної здобичі.

Це може давати підстави до того, щоб рахувати Донецький басейн основою не лише господарки України, але також і цілої Росії.

Між тим Донецький басейн в умовах нормального господарчого життя перед війною був далеко більш українським не лише по місцю свого знаходження, але і по району споживання донецького вугілля. Не така вже велика частина здобичі донецького вугілля йшла на північ від українських меж. Після України та Південного Сходу / Область Війська Донського та Північний Кавказ / лише Московський промисловий район та почасти Центральний хліборобський район Росії вживали значні кількості донецького вугілля.

Але в ці останні райони вивозилось не більше $1/5$ - $1/4$ здобуваного в Донецькому басейні к. вугілля.

Коли брати на увагу ту частину Донецького басейну, що лежить в межах бувших Харківської та Катеринославської губерній, залишаючи по за межами антрацитові райони в межах Донецької Области то тоді вивіз донецького вугілля по за межі України навіть цілкоміто балансувався привозом антрациту в українські межі з Донської Области. Приведені в тексті розрахунки мають на увазі Донецький басейн в цілому.

Північно-західня Росія та Прибалтійські райони, в нормальних умовах не вживали донецького вугілля, бо він не видержував там конкуренції з привозним вугдем з Англії та Німеччини. Навіть в Центральному Промисловому районі Росії донецький вугіль зустрічав конкуренцію з боку других видів палива: з боку нафтового палива, що мало дешевий водний транспорт з Кавказу по системі

Волги, з боку місцевого Підмосковного вугілля, з боку торфу і дров.

Політика сучасного совітського уряду направлена на електрифікацію і використання для цього торф'яників і водної енергії ще більше звільняє центральний промисловий район від залежності від донецького палива.

В протилежність до цього Україна має в донецькому вугіллі лише єдине джерело енергії: Україна бідна в більшій частині своїй території і лісами і торф'яниками, і не має такого доброго сполучення з нафтовими районами, як Центральна Росія по системі Волги.

З огляду на це зрозуміла річ, що і раніш значно більша частина донецького палива не виходила по за межі України. Вже одна українська металургія забирала $1/3$ частину донецького вугілля, а окрім того велику частину донецького вугілля забірали українські залізниці та інша промисловість. В будучині з індустріялізацією України ця потреба в донецькому паливі ще буде зростати і завше значно більша частина донецького палива буде споживатися на Україні. Вивіз же частини вугілля в суміжні райони інших країн є нормальним явищем для більшості країн добре забезпечених вугіллям. Перед війною Німеччина вивозила за свої межі біля $1/4$ своєї здобичі вугілля а Англія $1/3$. Україна ж давала по за свої межі також не більшу частину своєї вугляної продукції як названі держави. Очевидно і далі знаходитиме натуральний збут для свого вугілля в суміжних районах Росії.

З другого боку Росія хоч і бідна мінеральним паливом в Європейській частині може розвинути експлоатацію своїх величезних вугільних багатств в Західному Сибіру. Туди, та на Урал, очевидно чим даліше тим більш буде переноситься центр ваги тяжкої індустрії Росії. Оскільки ж Заволжжя та Західний Сибір є також багатшими сільсько-господарськими районами Росії, економічний центр ваги Росії мусить перенестися з часом туди. Лише легка промисловість що не вима-

гає багато палива має існувати і розвиватись в Московському Промисловому центрі, а ця промисловість завше знайде потрібне собі паливо чи з Донецького басейну, чи місцеве паливо, чи буде підвозити нафтове паливо по системі Волги.

Московській та Петербургській промислові центри будуть центрами легкої промисловости / текстильної, одягової, почасти механічної, електричної / та центром торгівлі. Як наприклад Східні Штати в Сполучених Державах Америки / Нова Англія, Нью-Йорк / зробились центром торгівлі для цілої Північно-Американської Федерації, важка промисловість чим далі тим більш пересунулась в Західні Штати.

В звязку з питанням про кам'яно-вугільну промисловість треба розглядати і питання про залізну промисловість.

Як Донецький кам'яно-вугільний басейн так і південна українська залізна промисловість, що розвинулась на донецькому вугіллі та українській Криво-Різькій залізній руді, розглядається часто не як українська промисловість, а як загально-російська. Твердять, що без української залізної промисловости не можливий нормальний господарчий розвиток Росії. З другого ж боку, що українська залізна промисловість не може розвиватись без великого російського ринку для заліза.

І тут підставою для цього твердження є той факт, що перед війною, та і під час війни, українська металургія давала біля 3/4 продукції чавуну цілої російської імперії.

Дійсно, починаючи з 80-х років минулого століття українська залізна промисловість виросла дуже швидко і в значній мірі за рахунок російського ринку. Вона швидко обігнала продукцію Урала та Польщі і висунулась на перше місце в цілій імперії.

Але чи є підстава рахувати, що таке положення не є тимчасовим? Причини швидкого розвитку металургії України полягали в тому, що на Україні в порівнянні близькому віддаленню

один від другого знаходяться і найліпший коксовий вугілля і дуже багата залізом руда / в Кривому Розі /. Розвиток залізної промисловості Урала, що є одним із старіших районів залізної продукції і в XVIII столітті постачав залізом не лише Росію, але і експортував залізо в Західну Європу, зустрів утруднення в забезпеченні металургії коксом. Урал не продукує камінного вугілля, що могло б давати кокс. Коли б проблема коксу була розв'язана на Уралі, то його залізорудні багатства могли би служити підставою значно більшої залізної промисловості, як там існує зараз. В останні часи намічається розв'язання цього питання шляхом забезпечення Уралу коксом з Кузнецького басейну в Західному Сибіру, де знаходяться величезні поклади чудового коксового вугілля. Правда, віддалення Кузнецького басейну від залізно-рудних районів Уралу / 1800 - 2000 км. / дуже велике. Але збудування спеціальної залізничної понад - магістралі та з'єднання водним шляхом басейну Волги та Обі / що технічно вже розвідано і визнано цілковито можливим / може розв'язати це питання.

Але навіть зараз в Радянській Росії при плануванні будування нових металургічних заводів фахівці дискутують проблему, де більш вигідно будувати нові заводи, чи на Уралі, на Кузнецькому коксі, чи на Україні. І де хто твердить, що навіть при сучасних невідповідних умовах транспорту можна дешевше продукувати чавун на Уралі.

Окрім того в самому Кузнецькому басейні в Західному Сибіру є значні поклади доброї залізної руди і з переносом економічного центру ваги Росії на Схід, там мусить вирости ще новий центр залізної промисловості Росії.

Між тим українська залізна промисловість добре забезпечена камінним вугіллям має досить вузьку базу залізо-рудну. Правда Криворізька руда одна з краших в світі. Але запаси гарної руди в Кривому Розі не дуже великі / вони оцінювались перед війною в 213 міль. тон, зараз нові підрахунки оцінюють трохи вище - в 237 міль. тон /.

коли б здобування залізної руди йшло навіть лише тим темпом як в останні роки перед війною, то і тоді краші Криворожські руди були би вичерпані за 30 - 40 років.

Правда, для української металургії є можливість користуватись ще другим залізо-рудним районом - Керченським, на Кримському півострові. Але хоч загальні запаси руди в ньому рахуються більшими, ніж в Кривому Році, -- якість її значно гірша / з відсотком заліза біля 40 % /.

При таких умовах було би з народо-господарчої точки погляду недоцільно розвивати українську залізну промисловість так, щоби вона забезпечувала залізом цілу Росію. Тоді дуже швидко рудні багатства України були би вичерпані і перед самою Україною стало б питання про власне забезпечення залізом і про екзистенцію її металургічної промисловости.

Той напрям української металургічної промисловости, який був за останні 10 - 20 років перед війною, а саме продукція сировини / залізної руди / та півфабрикату / чавуна / для забезпечення цілої Росії, і слабкий розвиток перероблюючої залізної промисловости, що не задовольняла навіть потреб України, не можна визнати доцільним і в інтересах народнього господарства України.

А що це було так можна бачити з того що в загальної імперської продукції Україна давала від $\frac{3}{4}$ до $\frac{4}{5}$ цілої здобичі залізної руди, від $\frac{2}{3}$ до $\frac{3}{4}$ чавуну, і лише трохи більш половини готового заліза і сталі / 55 % /. Чим на вишу стадію переходимо, тим менша участь була України.

Український металургічний вивоз складався головню з сировини / залізної руди, півфабрикату / головню чавуну а також сталі / та найпростіших виробів / як рельси, швеллери, сортове залізо та подібне /.

Уже такі вироби як дріт, цвяхи, залізний струмент, залізний посуд, не кажучи вже про машини, Україна більше ввозила ніж вивозила.

Український чавун йшов до Московського Промислового району / разом з вугіллям / та до Польщі / разом з залізною рудою /, щоби відтіля повертатись готовим виробом.

Таким чином завданням української залізної промисловости не є форсування продукції півфабрикату, а розвинення перероблюючої залізної промисловости. Тоді б і лишки півфабрикату для вивозу по за межі України були б не такі великі.

Але навіть при умовах однобокого розвитку металургії перед війною все ж більш половини продукції української металургії не виходило на північ від українських меж. З розвитком же власної перероблюючої промисловости ці лишки мусять бути ще менше. Тим більше що індустріялізація мусять збільшити споживання заліза на Україні, яке стояло до цього часу на дуже низькому рівні / $1/3$ чи $1/2$ двойного центнеру, тоді як в багатьох країнах споживання було 3 - 5 разів більше /.

Розуміється що довгий час сумежні райони Росії будуть потребувати постачання заліза з Донецького басейну, а в певних районах Росії українське залізо буде й завше витримувати конкуренцію з залізом російських районів / головно Урала / з огляду на географічну позицію української металургії.

Але ж так як і відносно донецького вугільного басейну приходить ся сказати і відносно української залізної промисловости, що вона є українською не лише що до місця продукції, але і по головному району збуту її продуктів. Завдання економічної політики України було б лише надати своїй металургії характер більш відповідаючий власне потребам в готових залізних виробах.

Огляд головних напрямів господарської діяльності України показав нам, що коли господарські звязки між Україною і Росією були значні, а це не могло бути инакше бо обидві країни були в одних політичних межах понад 200 років, ці звязки не були так тісні як то часто представляють.

З о к р е м а   с л а б к о   б у л а

зв'язана Україна з Російським ринком в основному напрямі свого господарства, в сільському господарстві. Тут орієнтація була завше на Захід, а з Російського сходу зустрічалась швидче конкуренція.

Більш тісні зв'язки були в області гірничої та металургічної промисловости, але і ці промисловости залишились по своєму характеру перш усього українськими і лише на другому місці загально-російськими, а як коли цей останній напрям був в наслідок одностороннього розвитку їх і не в інтересах народнього господарства України / односторонній напрям металургії для продукції півфабрикату /.

Звичайно висовують це одну підставу через те що Росія не могла би примиритись з існуванням України як самостійної економічної і політичної одиниці. Це питання про вихід Росії до Чорного Моря.

З огляду на це цікаво розглянути оскільки важливий був для Росії з господарської точки погляду, вихід до Чорного Моря. Ми підкреслимо що розглядаємо питання з господарської точки погляду, а не політичної.

Оскільки Росія як така, коли розглядати Україну по за межами Росії, користувалась Чорним Морем для свого товарового руху?

Перш всього що до привозу / імпорту / товарів, то з цілого імперського привозу / включаючи і привіз на Україну / на Чорноморсько-Азовський кордон припадало перед війною лише 6 % по вартості. І треба відмітити, що роля привозу через Чорне Море за останні роки не зростала, а навіть відносно падала / пересічно за 1904-8 р.р. 7,7 % від вартости загального привозу, а за 1909 - 12 р.р. 5,9 % /.

Привіз товарів головно йшов через Балтійське Море та через західний сухопутний кордон.

Не лише Росія майже нічого не ввозила через Чорне Море, а навіть ввіз до України йшов в значній мірі через Балтійське Море. А оскільки Московська торгівля виступала посередником по привозу товарів з за кордону на Україну, напрям через Балтійське Море, цим самим підтримувався.

На перший погляд інше положення було відносно вивозу товарів через Чорне Море. Вивіз через Чорноморсько-Азовський кордон складав по цінності біля 30 - 40 % від загального імперського перед-воєнного вивозу. Але коли говорять про важливе значіння Чорного Моря для експорту з Росії, то при цьому зараховують до російського експорту весь експорт з теренів України. Але не треба забувати що експорт з України складав значну частину загально-імперського експорту. Так Україна в сучасних межах давала половину зернового експорту Росії. А коли взяти на увагу Кубань і другі національно-українські райони так до 2/3 всього збіжжя експорту Росії походило відтіля. Також залізо, вугіль, цукор, залізні руди, що виходили через Чорноморські порти виходили з України. Нафта та манганові руди виходили з Кавказу.

Можна загалом твердити, що майже ніяких товарів з Росії на північ від українських кордонів не вивозилося через Чорне Море. Навпаки частина українського експорту збіжжя і інших с.-г. продуктів / з районів Чернигівщини та Полтавщини / йшли через Балтійське Море. Запілля /Hinterland / Чорноморсько-Азовських портів не виходило по більшості по за 500 км. і воно знаходилося чи в межах України, чи на Кавказі.

Лише один Азовський порт - Ростов над Доном - експортував товари, що походили з Великоросії, і то більше з Области Відська Донського і лише частково з Волжського району.

Ні один з інших портів Чорного та Азовського Морей не вивозив товарів що походили з Великоросії. Натуральний товарний рух для Росії на північ від України йшов зі сходу на захід і проходив або через Балтійське море, або через Ро-

сійсько-Прусський кордон.

Що Балтійське Море є природний вихід для товарів з Росії показує те, що і тепер, коли більшість Балтійських портів лежить по-за політичними межами Східної Росії, вона користується ними для свого імпорту так як і для експорту. Через Чорноморські ж порти експортують як і раніш лише український та кубанський хліб, та кавказьку нафту.

В господарському відношенні північно-східне побережжя Чорного моря / включно з Азовським морем / є Українсько-Кавказьке. Великоросія має лише дуже слабкий господарський зв'язок з ним і то через один порт Ростов над Доном. Лише цей один порт може і в дальшому часі служити виходом з басейну Волги, а може і Південно-Західного Сібіру. І справа експорту через цей порт може бути залягоджена і далі в той же спосіб.

Таким чином не має в господарському розумінні Чорноморської проблеми для Росії, що лежить на північ від України. Це є переважно проблема Українсько-Кавказька.

х
х   х

Розглянувши ці основні питання Українсько-Російських економічних відносин, зупинимось ще на загальному питанні про те, які наслідки були для України від того, що на протязі довшого часу вона входила в політичні і митні межі Російської імперії і підлягала впливам загально-російської економічної політики.

Коли в середині XVII віку Україна вступила в політичну Унію з Москвою, вона дуже швидко зробилася об'єктом меркантилістичної політики Москви і Петербургу. Пробувши перед тим довший час в складі Польсько-Литовської держави Україна, через Польщу і через посередництво польської торгівлі, була зв'язана торговельними зв'язками з Заходом через Данціг, Кенігсберг, Бреславль а також

з Австрією. Навіть коли Україна порвала звязки з Польщею і увійшла в політичну унію з Москвою вона стреміла підтримувати ці безпосередні звязки на Захід. Але дуже швидко зустрінулася з меркантилістичною політикою Росії.

Відомо, що Петро I. вів суто меркантилістичну політику в напрямі надання привілей власним Балтійським портам, через це він самими суворими засобами забороняв підтримувати українські торговельні звязки безпосередньо з Данцігом і Кенігсбергом.

Вся українська торгівля по наказу Петра мусіла відбуватись спочатку через Архангельськ а потім через Петербург та Ригу. Ще навіть в 1767 році Комерцколегія в Петербурзі домагалась щоб українська зовнішня торгівля йшла лише через північні Балтійські порти, не дивлячись на те, що українське купецтво зазначало, що при такому напрямі торгівлі українські товари мусять продаватись за ніщо.

Цими заходами українські зовнішні торговельні звязки та українське купецтво було зруйновано. Торгівля України попала в руки купецтва московського. Політика що до торгівлі між самою Москвою і Україною також ставила московське купецтво у привиліюване становище. Українські сировини мусіли вивозитись лише до Москви. Далі, хоч між Україною / Гетьманщиною / та Росією існував митний кордон аж до 1754 р. цеб-то сто літ після політичної унії, але він не однаково примінювався до українських і до московських купців. Московські купці часто одержували привілей без митного ввозу на Україну, а вивіз до Москви де яких українських виробів як коли заборонявся. Цими заходами безпосередні українські торговельні звязки з другими державами чим далі тим більше порушувались а саме українське купецтво руйнувалося.

В наслідок цього коли в середині XVIII віку митні межі між Україною і Росією були скасовані / на бажання Московського купецтва, бо українське купецтво і шляхта висловлювали своє не-

задоволення з приводу цього /, то московське купецтво не лише вже перебрало на себе носередництво в зовнішній торгівлі України, а також в значній мірі і внутрішню торгівлю на Україні. Україна все більш робилась ринком для Москви.

Входження України в середині XVIII століття в одні митні межі з Московією, а пізніше, з приєднанням Польщі до Росії, і з Варшавою поставило український ринок під охорону зрять російського мита. Але чи забезпечувало це розвиток української промисловості?

Під час остаточного знищення митної межі між Україною і Московщиною в середині XVIII століття, Москва вже мала досить розвинену промисловість, створену в значній мірі заходами меркантилістичної політики Петра I. і його наступників. Українська промисловість дякуючи почасти тій же політиці була на значно нижчому рівні. Навіть торгівля, не кажучи вже про зовнішню а і внутрішню, попала в руки московського купецтва. Так що на Україні навіть торговельний капітал що є звичайно основою для розвитку і промислового капіталу, був в руках московського купецтва. Воно не мало інтересу до витворення української місцевої промисловості, бо шукало ринків для своєї власної промисловості.

Пізніше коли Польща ввійшла в межі імперії, а зокрема з середини XIX віку після скасування митної межі між Польщею та іншими територіями бувшої Росії, Українська промисловість опинилась в одних митних межах і з промисловістю польською. З цього часу українська територія зробилась полем для конкурентної боротьби між промисловістю польською та промисловістю московською.

Розуміється, при таких умовах мало розвинута в той час українська промисловість, опинившись в одних митних межах з двома розвинутими промисловими центрами, не могла використовувати для власного розвитку той промисловий протекціонізм, що характеризував торговельну політику Росії майже на всьому протязі XIX століття.

Навпаки, можна рахувати, що промисловія

протекціонізм Росії швидче шкодив розвитку українського сільського господарства, здорожуючи для нього промислові виробу, ніж сприяв її власному промислому розвитку. Українська промисловість і надалі розвивалась менше ніж в Росії і Польщі. З другого боку українське сільське господарство не користувалось також і від промислового розвитку Москви, бо, як ми показали вище. Москва, своїм розвитком на схід, переставала все більше бути ринком для с.-господарських продуктів України. Між сільсько-господарською Україною та промисловою Москвою не витворилось тієї спільності економічних інтересів, в формі взаємності ринків, як то наприклад витворилось між сходом і заходом в Сполучених Державах Америки. Українське сільське господарство що далі то більше спіралось що до свого збуту на західно-європейську промисловість.

Правда, Україна в другій половині XIX століття зокрема починаючи з 80-х років змогла розвинути певні промислові галузі /к.вугіль, металургічна промисловість, цукрова промисловість/. Використала вона для розвитку цих промисловостей і російське мито і російські ринки. Але цікаво, що на Україні розвинулись такі види промисловости, які використовували лише місцеву сировину. Як по характеру своєму могли розвинути лише на місцях знаходження сировини. Промисловість к.вугільна, залізо-рудна, металургічна, важка хемічна, цукрова, інші промисловости по переробці промислових річовин, не могли виникнути де инде як на Україні, бо там знаходилась потрібна для них сировина і ця сировина не витримувала далекого транспорту в інші райони.

На Україні виникли лише промисловости, що, - вживаючи термінологію Альфреда Вебера, орієнтовані на місце знаходження сировини, важкі промисловости. Не виникло зовсім на Україні промисловостей, що орієнтовані на використання сприятливих ринків праці. Вже не кажучи про такі промисловости, що переробляють привозну сировину /як савоньяна промисловість Москви, що пра-

щоє на привозній сировині і на привозному паливі /але і навіть такі промисловости легкого типу, як механічна чи машинобудівельна, для яких сировину давала українська важка металургія, на Україні розвилась слабо. Навпаки залізо вивозилось в Московсько-польські центри для розвитку механічної продукції там. Україна ж одержувала металічні вироби з Москви і Польщі і їх конкуренція швидко затримувала розвиток цих промисловостей на Україні. Це було наслідком того, що Україна була в одних митних межах з районами далеко старішої промислової культури.

До цього треба додати ще й інші причини. Характерна для Росія політика не лише адміністративного, але і економічного централізму багато спричинилась до цього. Концентрація в Петербурзі і Москві капіталів, централізація там банків /Україна майже зовсім не мала власних банкових підприємств, а лише філії Петербургських та Московських банків /, витягування туди ж ошадностей з населення через державну ошадну скарбницю і навіть через кооперативні центри, що були дозволені лише в Москві, - все це обезкровлювало українське народне господарство. Ті промисловости, що розвинулись на Україні розвинулись не за рахунок московського капіталу, а за рахунок французького, бельгійського, німецького, польського, жидівського та за незначні рештки того українського капіталу, що не був високотаний центром. Таким чином, із цього боку московський капіталізм не допоміг розвиткові промисловости на Україні.

Така ж централізація доргий час була по до технічної і всякої спеціальної освіти. Всі високі технічні школи скупчувались в Петербурзі та Москві. Навіть високої сільсько-господарської школи до кінця XIX віку / коли заснована була Київська Політехніка / не було на Україні, в центрі сільсько-господарської продукції. Лише в XX столітті починають засновуватись високі технічні школи на Україні.

Централізація видачі всіх державних зморожень, /для залізниць, для війська / в Петербурзі

також не сприяла розвитку української промисловості. Відомо, що військова промисловість була сконцентрована в Петербурзі біля Міністерських канцелярій, навіть без огляду на те, що вони мусіли працювати на привозному англійському та німецькому вугіллі / . Що не мало спричинитись і до того, що останню війну Росія програла / .

Всі ці методи російської економічної політики спричинились до того, що розвивались далі старіші промислові центри, а не виникало перероблюючої промисловості на Україні в центрах сприятливих для промислового розвитку.

Розуміється українська металургічна і цукрова промисловість теж використали спільне імперське мито. Але ці важкі промисловості для дальшого свого розвитку і існування потребували меншої охорони, ніж наприклад текстильна промисловість, бо вже їх важкий характер і сприятливі умови що до сировини забезпечували їм до певної міри транспортну охорону на значній частині території.

При таких умовах можна твердити що українське народне господарство більше втрачало від загально-імперської економічної політики, ніж вигравало від неї. Зокрема це треба віднести до сільсько-господарського промислу України, що був підвалиною цілого її народного господарства.

А між тим індустриальний розвиток був необхідний для України також і для розвитку її сільського господарства. З огляду на те, що на Україні не виникло тих галузів промисловості, що притягають великі кількості праці, як наприклад промисловість механічна, машинобудівельна, текстильна, на Україні не розвивались відповідно великі міста.

З огляду на це не утворювалось близького міського ринку для тих продуктів сільського господарства які дають можливість інтесифікації сільського господарства / м'ясо, продукти молочарські / .

Малий розвиток промисловості на Україні впливав несприятливо на українське сільське госпо-

дарство ще й в іншому напрямі. Зайве на селі населення не мало виходу до промислової праці в містах, і чим далі тим більше створювалось перенаселення села. Навіть ті промисловості, що розвивались на Україні не завше притягали українське населення до праці, як це було наприклад з к., вугільною промисловістю Донецького басейну. Значна частина робітництва була там зайшла з Великої Росії. І то не через те, що ніби воно здатніше до промислової праці, а мабуть швидче через те, що на північ від Донецького басейну лежав центральний хліборобський район Великої Росії, який теж був перенаселений / Курщина, Орловщина, Північ Вороніжчини /.

Між тим перенаселеність власного українського села відома всім. Відомо, що Правобережжя і Лівобережжя України визначались гушавиною свого сільського населення серед всіх частин імперії. Через це індустріялізація країни з метою відтягти зайве населення від землі, була основною вимогою для дальшого розвитку народного господарства України.

Але для розвитку індустріялізації України потрібні були такі заходи економічної політики, якими б керували інтереси народного господарства України, а не Росії. Можливо що економічна політика російського уряду сприяла розвитку народного господарства цілої Російської імперії, що теж є під сумнівом, але інтересам українського народного господарства вона відповідала мало.

Часто вказують ще на те, що входження в одне ціле з Росією дає Україні можливість використовувати для свого населення широкі простори Сибіру і Центральної Азії для колонізації. І що відокремлення її від Росії позбавило б її цих можливостей.

Дійсно, вихід українського селянства за Урал був великий. Багато сотень тисяч українських селян залишили свою батьківщину, щоб шукати долі в далеких степах Сибіру, Туркестану, чи навіть на Зеленому Клину. Але треба себе запитати чи пересе-

лення є здорове і бажане явище? Чи може навпаки вплив найенергічнішого, підприємчивого населення в далекі країни стоїть швидче на перешкоді народньо - господарського розвитку України? Поки український нарід колонізував території що безпосередне прилягали до старих українських земель він виконував історичну місію. Доведення

України до двох морів, колонізація великої суцільної території, що складає підставу для розвитку великого народо-господарського організму, це є велика історична заслуга нашого населення / що часто Великокорсія приписує собі /. Але на відірвання від матірньої землі і виселення на території, що не стоять в звязку з власною землею, не можна дивитися як на нормальний вихід з кризи. Масові переселення з Німеччини за Океан перед 1870 роком не свідчили про нормальний стан її розвитку і не могли бути трактовані як бажане явище. В початком швидкого господарського розвитку Німеччини ця масова еміграція припинилась.

Сучасна Італія чи Ірландія, що колонізують Північну та Південну Америки не можуть похвалитися цим. Розуміється переселення може на якийсь час змягчити гостру господарську кризу, але не може розв'язати її, воно є палліатив. Економічна політика кожної країни мусить бути направлена на забезпечення праці всьому своєму населенню на власній території. На цей шлях мусить стати і економічна політика України. Її метою не може бути дати своєму населенню розбігатися по далеких степах Сібіру. Наша економічна політика мусить стати на шлях організації інтенсивної праці на своїй землі. Інтенсифікація власного сільського господарства і як підстава до цього розвинення близького ринку в індустриальному місті це мусить бути провідною ідеєю нашої економічної політики. І цьому сприяє забезпечення України відповідними природними багатствами, які до цього часу не були відповідно використувані.

Ми не торкаємося тут політики сучасного російського уряду, це не є завданням цієї статті,

але можна сказати, що політика сучасного уряду, ще менше має на увазі інтереси народного господарства України ніж політика бувшого уряду імперії. Принесення села і його інтересів в жертву державно-монополізованій індустрії, але не українській, це є провідна думка сучасно політика. Коли ж турбуються про промисловість на теренах України то в інтересах Росії, опять же як поставшика сировини і півфабрикату для Москви. Централізація ще більша як раніш, основні галузі народного господарства України знаходяться в руках центрального московського уряду. Коли раніш протекціонізм здорожував промислові виробу для українського села, то тепер державна монополія торгу вдвоє їх здорожує, а одночасно тисне на ціни сільсько-господарських виробів. Український селянин за свої виробу одержує 50 - 60 % того, що він в несприятливих умовах одержував до війни. Цим способом витягнені засоби з села, як і зібрані безпосереднє оподаткуванням, знаходять зухиткування не на Україні, а коли і служать піднесенню індустрії / що є сумнівним /, то не української.

Таким чином все ще гірше ніж було раніш. І тепер як і раніш Україна є об'єктом економічної політики, а не її суб'єктом. Причому об'єктом такої політики яка має на увазі не інтереси її народного господарства, її населення, а інтереси иншого населення і иншої території. Розуміється що в таких умовах інтереси українського народного господарства натурально приносяться в жертву навіть, коли б не було злої, на це скерованої волі.

В. Садовський.

СТАНОВИЩЕ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА НА
СОВІТСЬКІЙ УКРАЇНІ.^{+/}

Література, присвячена проблемам народньо-господарського значіння на Східній Україні є численна і багата. Сучасне становище в цій справі не може йти до порівняння з ситуацією довоєнною і дореволюційною. Проте все таки думається, що подані нижче уваги з приводу сучасного господарського становища України не зважаючи на кількість літератури що присвячена народньо-господарським питанням не будуть зайвими. При загальній великій кількості писань на економічні теми, які з'являються на Східній Україні, спроб дати узагальнюючу характеристику загального стану народнього господарства України ми маємо вже зовсім не так багато. Східні економісти волять розроблювати конкретні питання біжучого господарського життя, обмежуючись там, де справа доходить до узагальнень, трафаретними тезами партійного катехизису. З другого ж боку оскільки, східська література дає спроби узагальнень в тій області, над якою ми хочемо спинитись нижче, її підход до нашого господарського життя корінним способом різниться од нашого: там панує трактовка його, як частини загально-союзного, його потреби і вимоги розглядаються не з погляду інтересів українського народнього господарства, а з погляду потреб і вимог загально-спілкового господарства.

Те, що подається нижче, розуміється в кождий спосіб не претендує на вичерпання теми. На остаточне розв'язання тих питань, які будуть висунені і поставлені. Зв'язаний розмірами статті, в багатьох випадках автор примушений обмежуватись лише до зазначення тез, до намічення схеми, не претендуючи на їх викінчення і обґрунтування.

^{+/} Поданий доклад був виголошений на лекції що улаштував в Подєбрадах Український Республікансько-Демократичний Клуб.

Перш ніж приступити до обговорення теми треба зробити одно попередження. Треба нагадати про одну річ, яка хоч і є загально-відомою, про те дуже часто забувається і залишається без уваги власне в тих випадках, де про неї треба було би пам'ятати твердо і виразно. Мова йде про той статистичний совітський матеріал, який доводиться використовувати, як єдиний існуючий. Хоч якість його і загально відома все таки вважаємо необхідним ще раз підкреслити його дефекти і сумнівність, які само собою мусять відбитись на степені ймовірності тих висновків, які робляться при використанні таких даних. В передмові до "Контрольних цифр народного господарства на 25 -26 год", в вирібі яких між иншим брали участь такі компетентні люди що до якості совітських матеріалів, як Смілга, Струмилін і Громан, вони характеризуються в слідуєчий спосіб: "Статистичні матеріали наші не задовольняють, а дані справоздань оперативних держ-органів більш ніж недосконалі: вони тенденційні і в більшості відбивають в собі не об'єктивну, а певну рівнодіючу між цією останньою і специфічною заінтересованістю тої чи иншої установи".

Коли в дальшому буду в силу необхідности використовувати совітські статистичні матеріали, ласкаво прошу читача не забувати про цю їх компетентну і високу офіційальну характеристику.

х

х х

В совітській літературі є досить поширеним протиставлення народнього господарства капіталістичного західно-європейського типу і народнього господарства совітських держав; перший є неорганізований, розвивається стихійно, зустрічаючи на шляху свого розвитку наслідком своєї неорганізованности величезну кількість труднощів і перепон; другий є плановим, організованим, в його розвитку здійснюється заздалегідь вироблений план керуючих державних установ, які ведуть совітське господарство разом з усіма совітськими народами в світле царство соціялізму.

Це так поширене протиставлення є не що інше, як агітаційний трюк досить сумнівної вартості. Ціла історія народного господарства за часів совітської влади, по суті речей, уявляє лише процес боротьби між державним, плановим господарством і господарством приватним; ця боротьба ще далеко не є закінченою і окремі перипетії цієї боротьби не завжди кінчались і кінчаються щасливо для державної господарки.

Сучасні співвідношення між державною і приватною господаркою в народньому господарстві України можуть бути схарактеризовані слідуючою низкою даних. Народне господарство України різко поділяється на дві великих частини: сільське господарство де виразно панує індивідуальне селянське господарство і промисловість, де вплив державної господарки є більш значний і помітний. Питомий тягар індивідуальної продукції в виробництві зернових хлібів 1926/7 року складав 95,7%; натомість на продукцію зерна в совхозах, колхозах і комунах припадало лише 4,3 %. Совітські економісти з жалем підкреслюють, що перепонами для зросту процесу усупільнення в сільському господарстві є брак капіталів і брак землі для совхозів і що для комун і колхозів розвиток іде по лінії найпростіших об'єднань; з огляду на це п'ятилітній перспективний план передбачає зменшення ролі усупільненої господарки в продукції зернових хлібів з 4,3 % до 3,9 %. Инакше представляється співвідношення планової і індивідуальної господарки промисловости; для 1925/26 року в українській цензовій і нижцензовій промисловости припадало валової продукції на державну промисловість 69,5 %, на кооперативну 7,5 %, на приватну 23 %. Значіння наведених цифр стає більш виразним, коли порівняти їх з даними, які вказують на роль сільського господарства і промисловости в сучасній українській економіці: валова продукція всіх галузів сільського господарства в 1925/26 р. по довоєнних цінах оцінювалась в 2.149,9 міл. крб.; в той же час валова промислова продукція в тім же році по тих же довоєнних цінах складала 1.438 м.крб.

Менш характеристичними для уявлення структури народного господарства є дані що до торгівлі, які з року на рік підлягають значним хитанням в зв'язку зі ступенем податкового натиску на приватного купця: товарооборот гуртової торгівлі на Україні в 1926/27 припадав в 38 % на державну торговлю, в 43 % на кооперативну і в 19 % на приватну; товарооборот роздрібною торгівлю розподілявся так: державна торговля давала 18 % всього товарообороту, кооперативна 51 % і приватна 31 %.

Наведені дані дозволяють зробити висновок, що сучасне народне господарство Соціалістичної України називати плановим і регульованим можна лише з досить значним обмеженням. Приватно-господарська структура цілком панує в усіх галузях сільського господарства, великі впливи посідає приватно-господарський принцип в роздрібній торгівлі; коли в промисловості державна господарська є переважною, то, говорячи стисліше, це панування усупільненої продукції поширюється лише на велику ценову промисловість: в 1925/26 р. з валової продукції ценової промисловості на продукцію державної промисловості припадало на 1.590 міль. карб., на кооперативну на 136 м. карб. і на приватну на 117 міль. карб.; в той же час з валової продукції нижче ценової / дрібною, ремісничою і кустарною / промисловості на державну припадало продукції лише на 10,7 міль. карб., на кооперативну 35,7 міль. карб., а на приватну на 411,6 міль. карб. В зв'язку з цим кількість людності зайнятої в індивідуальній, не усупільненій господарці є без порівняння більшою, ніж кількість людності, що працює в соціалістичному секторі. По даних Держплану С.С.С.Р., поданих в загально-союзній перспективній п'ятилітці, в цілому С.С.С.Р. в 1925/26 р. 88,8 % працездатного населення було зайнято в індивідуальній господарці і 11,2 % в усупільненій. Коли прийняти, що загально-спількове відношення характеризує також відношення на Україні, то з загального числа працездатного / старші 18 років / населення України 14.626 тис. на населення зайняте в усупіль-

неній господарці припадає лише 1.638 тис.; в той час коли в індивідуальній господарці зайнято 12.987 тис. людности. Таким чином державна господарка захоплює лише командні висоти промисловости і торгівлі, слабо охоплюючи цілий обшир народньо-господарського обороту. Але разом з тим держава і тісно звязана з нею і підлегла їй кооперація, об'єднуючи в своїх руках найбільш важні галузі народнього господарства, посідаючи опріч того і широко використовуючи засоби поза економічного, адміністративного і політичного натиску, все таки можуть мати на розвиток народнього господарства дуже важний, можна сказати виключний вплив. Приватно-господарська організація в українському народньому господарстві весь час перебуває в стані оборони проти об'єднаного наступу державної господарки і політичних совітських чинників. І той уклад відносин, який має місце тепер фіксує один з етапів боротьби приватно-господарського сектора і сектора усупільненого, який оперує аргументами і засобами не тільки економічного, але й адміністративно-політичними.

Необхідність фіксувати сучасний уклад відносин між сектором приватно-господарським і усупільненим приводить до постановки питання про ті досягнення, які має українське народне господарство в своїх окремих галузях в звязку з відбутою за совітських часів трансформацією. Ця проблема належить до тих, які мають в совітській економічній літературі раз на завжди ухвалене і офіціально зафіксоване розв'язання, від якого одхилитись не вільно; згідно з совітською схемою, розвиток совітської економіки відбувався в такому темпі, що роком 1925/6 закінчується процес відбудови народнього господарства до довоєнних розмірів і розпочинається процес його реконструкції, процес піднесення його на вищий в порівнянні з довоєнним шабель. Твердження совітських економістів подібного роду, розуміється, не мають під собою ґрунту, оскільки їм змагається надати реклямний і агітаційний, оскільки в них хотять включити момент підкреслення переваги совітської економічної системи над буржуазною

і зв'язання досягнутих результатів в окремих галузях народного господарства з доконаною реорганізацією. Але про те певна частина істини в цій схемі є і при відповідному її реконструюванні вона могла би бути прийнята. Не підлягає сумніву, що українське народне господарство після того, як совітська влада занехала спроби соціалістичного експериментаторства, які тепер носять назву періоду військового комунізму, після того, як вона зробила певні поступки приватно-господарській стихії і прийняла принципи приватно-господарської організації в совітській промисловості і торгівлі, поволі відроджується і наближається до довоєнних розмірів. Процес відбудови більш інтенсивно відбувається в галузях сільського господарства, де вплив регулюючої руки совітської влади є менш помітний. Але поруч з тим йде також процес відбудови в різних галузях промисловості з різним успіхом і вже зі значно меншими досягненнями в зовнішній торгівлі. Довоєнна продукція не в усіх галузях промисловості досягла довоєнного рівня, але скрізь вона досягла максимуму, можливого при використанні довоєнних засобів продукції, при обмеженні вкладів капіталу лише вкладами на біжучий ремонт. Совітська схема мусить бути виправлена в той спосіб що совітське господарство відбудовано в порівнянні з довоєнними розмірами до тої міри, до якої це можливо при використанні довоєнних засобів продукції; далі зростання продукції буде зв'язане не з пущенням в рух перебудованих в консервації довоєнних підприємств після переведення біжучого ремонту, а з реорганізацією продукції, переведенням капітального ремонту, з будовою нових підприємств, з такого роду господарською діяльністю, яка вимагає великих вкладів основного капіталу.

Наведемо низку даних, які ілюструють наведені вище положення. Розуміється ці дані обмежують лише до основних галузей нашого народного господарства. Вище було зазначено, що найбільші досягнення дають галузі сільського господарства, де панує приватно-господарська організація. Справді, коли мати на увазі такі показники стану сільського

господарства, як посівну площу в хліборобстві і кількість штук скоту в скотарстві, одержимо такі цифри: загальна площа посівів на Україні в 1916 р. - 19.259,6 тис. дес., в 1926 р. - 19.906 т. дес. Загальна кількість коней, великого і дрібного скоту в 1916 р. - 23.968 т. гол., в 1926 р. - 24.968 т. гол. Натомість для промисловости цифри в розумінні наближення до передвоєнних даних будуть менш показними: здобища кам'яного вугілля в 1913 р. вносила 1.543 міл. пудів, в 1926/7 - 1.498 м. пуд.; здобища залізної руди в 1912 р. - 352 м. пудів, а в 1913 р. - 420 м. пуд., натомість в 1926/7 - 220 м. пудів, в 1927/28 - 260 м. пудів; виплавка чавуна в 1913 р. - 189 м. пудів, в 1925/26 - 101 м. пудів, в 1926/27 - 134 м. пудів; продукція цукру в 1914/15 р. - 105,9 м. пуд., в 1926/27 р. - коло 75-80 міл. пуд. Правда низка галузів промисловости дає тепер збільшену продукцію в порівнянні з довоєнними часами: сільсько-господарське машинобудівництво перевищує свою продукцією довоєнне - в 1926/27 р. приблизно на 204 %, хемічна промисловість на 198 %, текстильна на 139 %, папірова на 176 %, а виробка взуття навіть на 570%, але це не міняє того факту, що основні галузі української промисловости, які є визначаючими для нашого господарського розвитку не осягли в своїй продукції ще довоєнного рівню. Ще менші досягнення в області торгівлі: пересічний за 1909 - 11 р.р. вивіз з України оцінювався в 367 м. крб., в 1923/24 він оцінюється на довоєнні ціни лише в 75,8 м. крб., в 1924/25 в 41,1 м. крб.; пересічна місячна експорту по сучасним цінам в 1924/25 р. вносить 5,37 міл. крб., а в 1927 р. піднеслась в березні до 13,98 міл. крб., в серпні вона падає лише до 2,99 міл. крб. При неосягненні цілою низкою галузів промисловости довоєнних розмірів дальший їх зріст проте є утрудненим і зв'язаним з переведенням реконструкції ґрунтового характеру. Для залізнорудної промисловости зазначає це С. Крандієвський в № 8 - 9 " Хоз. Укр. " за 1927 р. / Ітоги возстановлення кжно-рудної промисленности / підкреслюючи, що коефіцієнт зросту здобищі в залізнорудній промисловости в відношенні до

попереднього року зменшується / 1924/25 - 2,93, 1925/26 - 1,88, 1926/27 - 1,50, 1927/28 / орієнт/- 1.18 /, автор робить висновок: " період відновлення, період мобілізації всіх наявних продукційно-технічних можливостей тресту кінчається і дальша продукційна рівновага в ній буде можлива лише на основі технічної реконструкції і раціоналізації ". Про використання основного капіталу цукроварської промисловості говорять " Контрольні цифри народного хозяйства С.С.С.Р. на 1925/26 ", а загально-союзна п'ятилітка підкреслює, що майбутній повільний темп розгортання цієї промисловості є поміж иншим зв'язаним зі спізнення відбудови і реконструкції дуже вичерпаного основного капіталу. Бенчін / Хоз. Укр. № 2. 1927. Пром. и пром. струк. по плану на 1926/27 год /, характеризує загальний стан цілої української промисловості, зазначає, що " в 1925/26 р. українська промисловість, що використала майже цілком довоєнний основний капітал працювала без необхідних резервів по значній більшості галузів " і " що торкається можливості втягнення непрацюючих підприємств шляхом їх деконсервації, то українська промисловість майже цілком її використала ". Ці твердження офіційних і офіціозних джерел стверджують нашу думку, що совітська економіка лише приблизно і не цілком досягнувши довоєнний рівень в обсягу продукції, тим не менше шільно підійшла до межі повного використання довоєнного основного капіталу; дальше поширення продукції є тісно зв'язаним з розпочаттям на ширшу скалю капітального будівництва і переведенням реконструкції продукційного процесу.

Виникає в зв'язку з цим два питання: якими засобами і якими витратами продукційних засобів досягнений той рівень народного господарства на якому знаходиться Україна в теперішній час і які перспективи тої реконструктивної роботи, яка стоїть зараз перед українським народним господарством. В дальшому викладі спробуємо зазначити основні кошти розв'язання цих обох питань.

Для вияснення, якими коштами і засобами досягнений теперішній рівень розвитку українського

народнього господарства, треба насамперед з'ясувати, хто властиво порядкує і розпоряджається українським народнім господарством. В цій справі в звязку з навністю поруч з урядами С.С.С.Р. уряду У.С.С.Р. існують серед ширшого загалу певні ілюзії. Отже треба підкреслити, що порядкування і розпорядження українським народнім господарством в головному і основному перебуває в руках уряду С.С.С.Р. в той час, як для уряду У.С.С.Р. залишено другорядні і другостепенні функції. Основні галузі української промисловости, — добування камяного вуглю, залізної руди, маргану, продукція чавуну, сталі і заліза, машинобудівництво, цукроварство, хемічна продукція і т. д. — організані в загально-союзні трести, які підлягають безпосередньо центральному загально-союзному урядові керуванню зовнішньою торгівлею, зокрема керуванню хлібною торгівлею зосереджено так само в руках загально-союзного уряду. В руках уряду У.С.С.Р. лишається завідування другорядними галузями народнього господарства, завідування в значній мірі фіктивне, яке полягає лише в механичному виконанню директив Москви. В другому кварталі 1926/27 р. з загального числа 386,5 тис. робітників зайнятих в українських цензовій промисловости на промисловість загально-союжену припадало 294,2 тис. роб., а на республіканську і місцеву лише 92,2 т. робітників. Можна вважати, що з всієї валової продукції української промисловости на продукцію промисловости, що перебуває в руках уряду С.С.С.Р. припадає приблизно коло $\frac{2}{3}$ всієї української промислової продукції. Таким чином та економічна політика яка здійснюється на Україні, є в першу чергу політика уряду С.С.С.Р., яка здійснюється безпосередньо загально-союзними чинниками. Отже досягнення, які мають місце в українському народньому господарстві здійснено за допомогою тих засобів, які декретовано і намічено загально-союзним урядом.

Спинаючись на характеристики цих засобів, треба у першу чергу підкреслити загальний хижанський і не відповідаючий ширшим інтересам народнього господарства України характер господарки совітськ

влади в відношенні до наших природних багатств. Завдяки хижачькому господарюванню в українських лісах Україна в порівнянні з довоєнними часами втратила майже половину своєї лісової площі: - з 4.630 тис. дес. до 2.336 т. дес. Кам'яні вуглі в Донецькому басейні, передовсім коксові вуглі, яких в порівнянні невеликі запаси не економно витрачаються на обслуговування потреб цілого союзу; донецький вугіль обслуговує тепер промисловість північного заходу С.С.С.Р., яка раніш працювала на англійському вуглі; С.С.С.Р., маючи великі запаси лісу, зменшила в порівнянні з довоєнними часами споживання дров коштом збільшення споживання у першу чергу донецького вугля: видаток дров в загально-союзному масштабі для промислово-технічних цілей виносив в 25/26 р. 23 %, замість 33 % в довоєнні часи; разом з тим видаток вугля на залізницях в загально-союзному масштабі зріс в 25/26 р. до 59 % проти 55 % передвоєнного, видаток промисловості в тому ж 25/26 р. до 55 % проти 49,7 %. Здобич дуже цінної і необхідної для дальшого розвитку нашої металургії марганцевої руди з 14 - 17 мільйонів пудів передвоєнних часів зросла в 1925/26 р. до 51 м. пудів сирової руди і 28 м. пуд. збагаченої; цей зріст відбувається в цілях збільшення нерационального з погляду українського народного господарства експорту марганцу за кордон, в той час, коли до війни вивозилось за кордон не більше 20 % річної здобичі.

Рівнобіжно з неекономним і невідповідним інтересам народного господарства витрачанням природних багатств країни, відбувалось нерациональне витрачання тих грошових засобів і коштів, які мало до розпорядимости українське народне господарство. Ті величезні кошти які збирала держава в формі державних податків, в значній своїй частині витрачались поза межами краю, не на українські потреби. В. Доброгаєв в Хоз. Укр. / № 2. 1927. - Проблема фінансового балансу України / визначає невикористану Україною частину її прибутків витрачену на не українські потреби в роках 1923/24 - 1926/27 в 382 мільйонів карб.; "Ці суми", зауважує

автор " безумовно поважно допомогли економічно менш міцним, вірніше дефіцитним республікам.... зміцнивши їх культурне і господарське будівництво.... Коли дати можливість цьому процесу йти далі з таким самим темпом, як було в минулому, то природно може мати місце обезкровлення здорового і міцного господарського організму коштом надмірного і часто мало ефективного будівництва в інших господарських районах. "

Відбудова народнього господарства переводилась шляхом спеціальної піддержки промисловості коштом сільського господарства. Ця політика в першу чергу відбивалась на інтересах України, зважаючи на те величезне значіння яке відіграє сільське господарство в українській економіці. Українська хлібна торгівля перед війною була зорієнтована у першу чергу на закордон і ціни на хліб внутрішні від цін на закордонних ринках різнилися порівнююче незначно. Заведення хлібної монополії привело до зорієнтування українського хлібу в першу чергу на внутрішнє -союзний ринок і до утворення дуже значної різниці між цінами українськими і закордонними. По даним Поплавського / Екон. Обоз. № 11., 1926 / сума всіх одправок хлібних вантажів в 1913 р. виносила 466 міл. пуд. з них на зовнішній ринок 228 міл. пуд, натомісць кількість одправок 1924/25 р. виносила 129 міл. пуд., з них за кордон 9 міл. пуд., а в 1925/26 всіх одправок 234 м. пуд., з них за кордон 33 міл. пуд. Різниця між цінами пшениці в 1913 р. в Одесі і Лондоні виносила 15 коп. за 1 пуд / 113 і 128 коп. /, різниця між тими ж цінами на ячмінь складала 16 коп. / 82 і 98 коп. /, між цінами жита в Антверпені і Одесі так само 16 коп. / 79 і 95 коп. // Попов - Хлібна торгівля України /. Натомісць співвідношення внутрішніх і закордонних цін в квітні 1927 року, приймаючи внутрішні ціни за 100, було слідуєче: Лондон, пшениця 142,1, ячмінь 248,1, жито Німеччина 261,1. / Стат. хрон. 1927 р. /.

Український продуцент втрачав не тільки через те, що одержував неповну ринкову ціну за свій продукт, втрата його є подвійною, бо не одержуючи належної

ціни за свій хліб, він в той же час, переплачував за всі промислові вироби. Мова йде про відомі "ножиці" - занадто популярне з'явище, щоб про нього треба було говорити ширше. Таким чином сучасні досягнення, які спостерігаємо в народньому господарстві України оплачені надзвичайно дорогою ціною: нерациональною ростратою природних багатств, стяганням в формі податків величезних коштів, обернених не на українські потреби, недоплатою за українські хлібні продукти і переплатою за промислові продукти. Цікавою і навчальною була би спроба перевести в цифрових формах підрахунок тих жертв, які принесла Україна для того, щоби досягнути теперішній рівень розвитку продукційних сил після руїни часів громадянської війни і військового комунізму; на жаль спроб таких підрахунків в літературі нема.

Проте незважаючи на всі жертви, принесені українським народнім господарством, твердити, що розвиток його є забезпеченим і що перспективи для цього є сприятливі є річчю досить ризикованою. При більш детальному аналізі становища окремих галузів українського народнього господарства доводиться зустрічатись з фактами, які ставлять можливості дальшого розвитку при збереженні теперішньої системи під великий сумнів. Не маємо на увазі спинятись на такому аналізі більш докладно; в силу обмеженности місця прийдеться в значній мірі обмежитись сами константуванням фактів.

З попереднього видно, що найбільші порівнюючи успіхи мають місце в відбудові сільського господарства. Проте й тут становище зовсім не є певним. Умови переведення земельної реформи привели до дуже значного збільшення числа господарств на Україні: кількість господарств зросла приблизно з 4 міль. в 1916 р. до майже 5 міль. в 1924р.; таке збільшення числа господарств привело в останньому рахунку до зниження господарської сили окремих господарств; в зв'язку з усіма іншими умовами ведення господарства в совітських умовах ця остання обставина творить поважну перешкоду до інтенсифікації сільського господарства, до нагро-

мадження у ньому капіталів. Селянське господарство тепер дуже слабо забезпечене робочою худобою / 44,7 % господарств без робочої худоби в 1925 р. /; так само не посідає воно належної кількості реманенту / 44 плуги на 100 господарств в 1925 р. /. Це малосиле господарство змогло досягнути певних зовнішніх досягнень, які виявились в зрості посівної площі, в значній мірі завдяки цілій низці урожайних років. Але, не зважаючи на те видиме "благополуччє" ще й досі на Степовій Україні, основному районі по кількості хлібних лишків, посівна площа не піднеслась до передреволюційних розмірів: вона в 1926 р. складала 8350 тис. дес. на селянських землях і 300 тис. дес. на совхозах проти 10.061 т. дес. в 1916 р. Зріст посівів технічних культур, на який посилаються як на доказ поступу, який виявляє сільське господарство є цілком ілюзорним; він уявляє в значній мірі засіб боротьби селянства з низькими цінами на пшеницю і поширення цих посівів / в першу чергу буряків і соняшника / викликано сприятливим відношенням цін технічних культур відносно пшениці; зниження цін на технічні культури викликало в 1926 р. негайне дуже значне зменшення посівів технічних культур; посіви технічних культур здебільшого не включені в сівозаборот і органічної частини його не складають; з цим зв'язана низька урожайність цих культур; особливо характеристичні цифри що до соняшника: при довоєнній урожайності / 9-14 р. / в 69 п. з дес., урожай 1925 р. виносив лише 45 під.; 26 р. - 43 пуд. / Левенштейн - Укр. Масло-роб. пром. Х.У. 8/9, 1927. /. Поширення технічних культур при таких умовах навряд чи може бути переконувачим доказом інтенсифікації. Не свідчать про її наявність чи можливість так само умови обсягу скотарства: при зрості загальної кількості скоту до довоєнних розмірів не маємо фактів, які би свідчили про розвиток тут інтенсивного скотарства; м'ясне скотарство не має місця і на Україні відчувається брак м'яса; кількість свиней ще не досягла довоєнного рівня і збільшення кількості їх в 1927 році ще не могло поновити тих страт,

які зазнала ця галузь скотарства після невеликого порівняючи неурожаю 1924 р.; в повному занедбані є молочарське господарство. Та проте і совітські економісти не криються з тим, що " виріб продуктів тваринного походження - молочних і м'яса - одстає од запроєктованих темпів і не відповідає гострій потребі в поліпшенні умов постачання міської людності м'ясом і молочарськими продуктами " / Вольф - 1927. с. х. год. X. У. 7. 27 /.

Мало інтенсивне селянське господарство яке досягло вже можливих меж зовнішнього екстенсивного поширення шляхом збільшення посівної площі, при несприятливих цінах на сільсько-господарські продукти не може дати очевидно більших можливостей для нагромадження. Характеристичні в цьому відношенні дані про вклади до ошадних кас, які перед війною містили головно ошадности селянства: на 1. квітня 1927 р. на Україні вкладів було на 20.6 міл. карб., проти 227 міл. карб. вкладів в 1913 р. Симптоматичні так само офіційні заяви про те, що розміри оподаткування і в зв'язку з тим розміри бюджету, який будується у першу чергу на селянстві, вже досягли до своєї межі і дальший зріст його за розміри 1926 -1927 роки є утрудненими. А треба мати на увазі, що на селі вже зараз є надмір робочої сили; значне безробіття в захованій формі; між тим зріст посівної площі за останні два роки ледве чи поспіває за природним ростом людности. При всіх цих умовах можливості поступу в обсягу сільського господарства виглядають дуже проблематично.

Ще більш непевне є становище в царині промисловости. Два моменти відіграють рішаччу роль для вияснення майбутніх її перспектив; два питання необхідно розглянути для того, щоби мати можливість зробити висновки про майбутнє нашого промислового розвитку. Це з одного боку є справа собівартости виробів совітської промисловости і прибутковости державних промислових підприємств, з другого боку - справа здобуття коштів для відновлення основного капіталу. Короткий начерк становища промисловости що до цих моментів, начерк,

само собою, далекий від використання всього матеріалу, який тут наведено дасть можливість уявити образ майбутніх перспектив промислового розвитку, який далеко не може будити оптимістичних надій.

Рішальним моментом для вирішення питання про собівартість продуктів совітської промисловості і її прибутковості є справа собівартості продуктів кам'яновугільної і металургічної промисловості, оскільки вартість цих продуктів відбивається на вартості продуктів всіх інших галузей промисловості. Через те в нашому розгляді ми спинимось власне на цих галузях промисловості. По підрахунках Фоміна / "Созидательний" процес в тяж. пром. С.С.С.Р. / дійсна продукційність робітника кам'яновугільної промисловості Донецького водозбору в 1925 - 1926 р. виносила 336 кілограмів, складаючи лише 62 % продукційності 1913 р.; по підрахунках того самого джерела вартість вугілля в 1925-1926 р. без зиску і без погашення виносить 18,33 коп. за пуд; коли додати до цієї цифри видатки по погашенню в розмірі 2 коп. і прибуток на капітал в розмірі довоєнного / для 1908-9 р. / одержимо продажну вартість кам'яного вугілля 22,33 коп. за пуд. При фактично існуючій продажній ціні у 18 коп. кам'яновугільна промисловість на кожному пуді несе втрату в розмірі 4,33 коп. за пуд. Подібне ж становище ми маємо в залізорудній промисловості. Як це констатується в "Хозяйстві України" / Крандієвський - Ітоги возстановлення кхно-рудної пром., Х. У. № 8 - 9 / продажні ціни залізної руди були нижчі од її собівартості. Що торкається металургічної промисловості, то тут ми маємо авторитетне свідчення Діманштейна, який в своїй праці "Проблема районирования металлопромышленности", подає слідуєчі дані по до стану металургічної промисловості: бюджетне фінансування металургії С.С.С.Р. в роках 1922/23 - 1925/26 передбачало інститут страт / 11,7 м.крб 1922/23р., 4,81 м.крб. 1923/24 р., і 4,85 м.крб. 1924/25 р. /; фактично ж страти за той час були більші аж до переоцінки основного капіталу в 1925/26

Зменшений розмір амортизації є джерелом великих страт і був захищеною формою проїдання основного капіталу. 1925/26 рік по даних Бормана для "Югосталі" дав дефіциту 22 міл. крб., в 1926/27 р. сподіваний дефіцит виносив 12 міл. крб. Пятилітня гіпотеза по металу для перших двох років /25/26 і 26/27/ цілком скрахувала не тільки в відношенні розмірів продукції, але також в відношенні руху собівартості і розмірів капітального нагромадження. Наведені дані відносно основних галузів промисловості дають можливості посередньо зробити висновки і відносно інших галузів промисловості.

Факти, які наведені вище, не можуть і не повинні вражати своєю несподіваністю. Совітська промисловість розпочала свою працю після руїни часів військового комунізму використовуючи застаріле і знищення улаштування націоналізованих промислових підприємств, в яких не переводилось капітального ремонту і зміни улаштування принаймні од часів початку війни. Промислові підприємства пускались в рух після переведення мінімального біжучого ремонту; при цих умовах зрість продукційності праці, а з ним і пониження собівартості могли мати місце лише коштом піднесення трудової дисципліни, збільшення використання робочої сили. Оскільки, оскільки з початком НЕПУ відновились відносна трудова дисципліна після певного безладдя часів військового комунізму мали місце певне зниження собівартості і певний зріст продукційності праці. Але те, що можна було досягнути цим шляхом, скоро було досягнуто. Теперішній момент питання збільшення продукційності праці і зниження собівартості нерозривно зв'язано з переведенням в широкому розмірі відновлення основного капіталу і переведенням реконструкції промисловості - отже зі здобуттям потрібних для цього коштів. Як же ж стоїть ця справа для совітської промисловості. Засоби для тої цілі, очевидно можуть поступати шляхом використання внутрішнього нагромадження і шляхом притягнення зжордонних капіталів. В зв'язку з тою міжнародньою ситуацією, яка існує

для совітської влади, до цього часу використовувались і використовуються передовсім засоби внутрішнь-державного походження. Ці останні заходи, скеровані до поширення продукційної бази промисловості можна поділити: а/ перерозподілення національного прибутку бюджетовим шляхом-відповідною постановкою оподаткування і розподілу державних прибутків; б/ переведення системи заходів, які забезпечують доплив ресурсів сільського господарства на цілі індустріалізації країни; в/ на переведення режиму економії у витраті засобів державним апаратом; г/ на поширення кредитових операцій держави. Всі ці заходи для притягнення коштів, нагромадженій і в самій країні; вживались і вживаються совітською владою і коли в промисловість переведено певні капітальні вложения, то завдяки використанню власне цих заходів. З цих заходів самостійне і відокремлене значіння має переведення режиму економії в державній господарці; але якраз такого роду діяльність має підпорядковане значіння і не причиняється до здобуття нових коштів. Що ж торкається до заходів трьох інших груп, то по суті річей всі вони зводяться до використання іншим лише способом того самого джерела - використання тих засобів, які можна видобути з сільського господарства. Представляється ясным, що це джерело, головне і майже єдине до цього часу, має обмежені розміри. Уже зазначено було, що нагромадження, яке має місце в сільському господарстві є дуже обмежене; отже забезпечити більш значного припливу засобів воно не може. З другого боку існує ціла низка симптомів, які свідчать про те, що межа зросту тої інтенсивности, з якою переводиться видобування коштів з сільського господарства є досягнена чи майже досягнена. Сиди належить визнана офіційальними чинниками напруженість виконання бюджету в його теперішніх розмірах, все зростаючі труднощі в розміщені совітських позичок то що. Перед совітськими чинниками на весь зріст стає питання про необхідність притягнення для переведення відбудови промисловості

закордонних капіталів. Свідомість конечности цього у совітських економістів існує цілком виразна і ясна. Комісія Держплану У.С.С.Р. визнала і прийняла тези професора Діманштейна, які містить його робота видана тим же Держпланом: "Проблема районування металургійно-промисловості". А в цій роботі між иншим говориться слідує: " В кожному разі цілком ясно, що розширення металургійної промисловості, яке маємо на увазі в ближче п'ятиріччя не може в жадний спосіб бути забезпечене бюджетовими асигновками. Це на весь зріст висовує проблему притягнення закордонного капіталу, відновлення того його значіння, яке він здобув для нашого промислового розвитку в довійськову епоху. Проблема притягнення закордонного капіталу в нашу важку індустрію і в першу чергу індустрію гірничого півдня є основною проблемою, від розв'язання якої залежить характер і темп нашого індустріального розвитку ". До цих висновків авторитетної совітської установи лишається лише приєднатись, поширивши їх на цілу нашу промисловість.

Розв'язання питання про те, чи можливо для совітської влади досягнути це притягнення закордонних капіталів - це є в більшій мірі питання політичне, ніж питання економічне, через те воно виходить поза межі теми. А для нас важно лише підкреслити, що дотеперішній розвиток, дотеперішні жертви не утворили підстав для безупинного розвитку української совітської промисловості: Її дальші перспективи і можливості лежать в області од неї незалежній: " Соціалістична база " зможе розвиватись лише в тій мірі, в якій дасть для цього капітали капіталістичний Захід. Не веселі перспективи розвитку сільського господарства адуть в парі з ще менш веселими перспективами розвитку промисловості.

С. Гловінський.

ПРОБЛЕМА РОЗРАХУНКОВОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ.

Проблему розрахункового балансу України в даний момент можна лише ставити, можна намічати методологічні підходи до її розв'язання, можна намагатись виявити певні тенденції розвитку, - розв'язання ж проблеми, конкретне означення розрахункового балансу України на сьогодні ще дати не можна. Україна не є ще окремим, самостійним господарчим організмом. Не має окремої митної межі, яка б відділяла її від інших господарчих організацій. Не має власної валюти, не веде самостійних кредитових операцій. Вона не існує, як самостійна держава і, поки так буде, доти її розрахунковий баланс буде складовою частиною розрахункових балансів інших країн, що інкорпоровали Україну та її частини. Виділити ту частку, що припадає на Україну, означити українські статті розрахункового балансу цих країн, - праця що має в собі труднощі не допереборення. Поза тим, що часто-густо відсутні фактичні дані, які характеризували б цю українську частку в розрахунках С.С.С.Р., Польщі, Румунії. Коли ми хочемо побудувати розрахунковий баланс України, ми повинні зробити припущення, що Україна повстала як самостійна держава. А таке припущення - по перше до всіх наших економічних розрахунків має ввести фактор не економічного порядку - фактор політичний. По-друге це припущення всю проблему ставить в іншу площину - площину прогнозів на майбутнє. Доводиться досліджувати не те, що є, а те що має бути при здійсненні певних умов. Доводиться будувати проєкцію в майбутнє при несприятливих умовах, бо надто багато невідомих входить до нашого рівняння. Невідома, неозначена територія, з якою ми матимемо діло; невідомий час коли здійсняться наші передпосилки; невідомий цілий комплекс побічних обставин, що увійдуть в гру, коли так радикально зміняться умови.

Ставити проблему все ж треба; і намагатися намітити як що не розв'язання, то підход до розв'язання теж треба. Бо проблема розрахункового балансу, окрім своєї теоретичної ваги, як проблема, що вносить певне світло до економічної характеристики нашої батьківщини, має велике практичне значіння. Вона стоїть в тісному зв'язку з проблемою платничої здібності України, її розрахунки по до зовнішніх, закордонних зобов'язань, з тією проблемою, що повстане неминуче для України, коли вона стане самостійною Державою. Також вона є складовою частиною більшої проблеми, теж великої практичної ваги, про дальший напрям розвитку українського господарства і зв'язані з цим заходи економічної політики.

А для того щоб в який будь спосіб наблизитись до можливого розв'язання цієї проблеми, доводиться зробити певні методологічні упрощення в самій постановці проблеми. Беремо для нашого дослідження лише У.С.С.Р., як найбільшу і головнішу частину України. Всі розрахунки і висновки свої будемо лише - на найблизчий час, беручи за вихідну точку останні дані, які стосуються до становища У.С.С.Р. в С.С.С.Р. Абстрагуємо від усіх тих моментів, що внесуть певні зміни в господарче життя України, коли вона стане самостійною Державою. Припускаємо, що ці зміни будуть і будуть дуже значні. Але оминаємо їх тому, що не є вони до обрахування; стосуються вони іншої проблеми - проблеми майбутньої економічної політики самостійного уряду українського; є вони надто гіпотетичні і нашому досвідові, ускладненому і без того іншими методологічними труднощами, можуть надати характеру відірваних від реальності міркувань.

Розрахунковий баланс кожної країни містить в собі дві частини - одну більшу - т. зв. торговельний баланс, що виявляється співвідношенням виплат, які відбуваються на основі експорту і імпорту товарів; і другу - меншу т. зв. "невидимий" експорт і імпорт - виплати по послугах,

кредитових операціях, переводу грошей із однієї країни до другої і т. инш. Співвідношення цих двох частин в межах цілого балансу, як і в межах його кредиту і дебету по різних країнах і ріжне і залежить від напрямку господарчого розвитку даної країни, від розвитку окремих галузів її господарства - напр. морського транспорту, від тих або інших стосунків, в яких ця країна знаходиться з закордонном і т. д.

Країни, що стоять на високому шаблі господарчого розвитку, звичайно мають дуже високий - порівнюючи - відсоток невидимого експорту по сторінці кредиту розрахункового балансу. Сюди відносяться оплати тих послуг, що уділяють ці країни иншим - в виді морських перевозок, комісійних, асекураційних послуг; потім відсотки на умішені в чужі країни капітали, відсотки і амортизація боргів і т. д. За рахунок цього невидимого експорту ці країни оплачують пасивне сальдо свого торговельного балансу. Характерним прикладом такої країни є Англія. По даних, що наведені в Меморандумі представленому Економічній Конференції при Лізі Націй, її розрахунковий баланс на рік 1925 представляється в такий спосіб

ЕКСПОРТ - КРЕДИТ.			ІМПОРТ - ДЕБЕТ.		
	в м.ф.ст.	у %		в м.ф.ст.	у %
Товари	778	61.8	Товари	1168	94.6
Золото	61	4.9	Золото	52	4.2
Чистий дохід з капіталів.	250	19.80	Ріжні виплати за кордон	15	1.2
Чистий дохід з морської торгівлі.	115				
З портів	9	14.0			
З комісій і инші	55				
	<u>1263</u>	<u>100.</u>		<u>1235</u>	<u>100.</u>

В інших країнах це співвідношення виявлено менш яскраво. Експорт товарів забирає більше - Німеччина 64,2 %, Італія 66,7 %, Сполучені Штати 72,5 %. Навпаки на імпорт товарів припадає відповідно менше - Німеччина 86,1 %, Італія 88,4 %, Сполучені Штати 62,80 %. Але інші позиції розрахункового балансу дають також цікаві цифри для економічної характеристики даної країни. В Італії на доходи емігрантів і туристів припадає до 1/4 цілого кредиту розрахункового балансу. В Німеччині 28,7 % по кредиту дає надходження капіталів - внаслідок затягнення закордонної позички, в Сполучених Штатах - навпаки 15 % по дебету виходить за кордон капіталів - як позики іншим країнам, уміщення капіталів то ш.

Для України питання про розрахунковий баланс - це питання переважно про баланс торговельний. Інші позиції балансу розрахункового - невидимий експорт і імпорт не гратимуть принаймні в найближчий час поважної ролі. Можна гадати, як це ми зараз побачимо, що вони скорше виступатимуть по сторінці дебету розрахункового балансу, скорше Україні доведеться оплачувати закордонні послуги, відсотки по боргах і вкладених в її господарство капіталах, ніж одержувати по них прибутки. В такий спосіб всі виплати по сторінці дебету розрахункового балансу Україні доведеться оплачувати за рахунок головним чином активного сальда і торговельного балансу, перевищення експорту товарів над імпортом.

Схематично розрахунковий баланс країни містить в собі такі позиції:

КРЕДИТ - ЕКСПОРТ.

- I. Товари.
- II. Золото.
- III. Надходження з закордону по боргах.
- IV. Те ж дивідендів і відсотків.
- V. Те ж за транспортні, комісійні та інші послуги.

+ / Вирахування зроблені на підставі матеріалів уміщених в Memorandum sur les Balances des paiements et sur les balances du commerce exterieure 1911-1925 t. I

- УІ. Надходження від емігрантів і туристів.
- УІІ. Інші надходження.

ДЕБЕТ - ІМПОРТ.

- I. Товари.
- ІІ. Золото.
- ІІІ. Виплата за кордон по боргах.
- ІV. Те ж по дивідендах і відсотках.
- V. Те ж за транспортні, комісійні та інші послуги.
- УІ. Те ж туристами й емігрантами.
- УІІ. Інші виплати.

Позиція ІІІ. кредиту " надходження з закордону по боргах містить в собі цілком відмінні по суті але формально тотожні операції - 1/ одержання в закордону позики, що на даний момент активізує баланс, в дальнішому ж виплата відсотків і амортизації, з'являючись на сторінці дебету, впливатиме на пасивність балансу; 2/ зворот позичених закордон капіталів. Так само позиція ІІІ. дебету " виплата закордон по боргах " містить в собі як позички, що уділяє країна закордону, так і зворот в свій час позичених капіталів.

Залишаємо поки що I. позицію " товари ", до розгляду торговельного балансу ми повернемося пізніше і присвятимо йому значно більше місця ніж іншим позиціям розрахункового балансу.

Позиція " золото " для України довгий час буде пасивною позицією. На Україні нема золотих покладів, для потреб же своєї валюти і для розрахунків з закордоном Україні потрібно буде нагромаджувати у себе золоті резерви. Розмір цієї позиції визначити тяжко; він залежатиме від усіх інших оборотів України закордоном, бо в сучасну епоху золото служить лише для вирівнювання сальдо поміжнародних розрахунків.

Об'єднуючи ІІІ. і ІV. позиції розрахункового балансу, можна твердити, що й ці позиції виступатимуть в українському розрахунковому балансі, як позиції пасивні. По-перше, очевидно,

що якась частина зовнішнього боргу бувшої Росії припаде на Україну. Коли рахувати, що загальна сума зовнішньої заборженности б. Росії / до большевицького перевороту / виносить від 12 до 15 мд. золотих рублів і коли припускати, що доля України рівна буде - беручи за підставу розподіл кількості населення - $1/5$ цієї суми, то це значить, що Україні доведеться виплачувати відсотки і амортизацію на борг в сумі від 2,5 до 3 мд зол. рубл. Розуміється, ця цифра не є точна. Вона скорше перебільшена, бо в загальну суму російських боргів увійшли і борги воєнні, про які ще можливі різні догоди що до несення їхнього тягару. Можуть прийти на увагу і інші моменти, як мораторіум, зниження відсотків то що. У кожному разі вірним залишається те, що яких небудь значних претензій на протилежній сторінці цієї позиції Україна не має і в скорому часі і не матиме. Низький рівень національного доходу не тільки що не дозволить Україні вивозити свої капітали для уміщення їх закордоном, але ще вимагатиме притягнення закордонних капіталів для розвинення і поширення господарства. А капітали що приходять з закордону, рівнож як і позики, що затирає держава на зовнішніх ринках, активізуючи на даний період розрахунковий баланс /приклад Німеччини / в дальнішому на багато років творять пасивні позиції по сторінці дебету - в вигляді дивідендів і відсотків, що їх доводиться виплачувати за кордон.

Слідуюча позиція розрахункового балансу - транспортні, комісійні, асекураційні, банкові послуги - теж буде для України пасивною. Надходження по цій позиції, що дають певний прибуток країні, є великі лише в тих державах, які стоять на високому шаблі господарчого розвитку, мають розвинений банковий апарат, значну торговельну флоту / Англія /. До війни б. Росія теж оплачувала ці послуги за рахунок сальда торговельного балансу, причому по де-яких підрахунках загальна сума цих виплат виносила до 20 м. довоєнних рублів

+ / А. Дасвольський и Г. Моультом. Русские долги и восстановление России. Москва. 1925. ст. 35.

Дані про рух флоти в Чорному і Азовському морях - цеб-то ті дані, що стосуються безпосередньо до України, свідчать, що до війни із портів на цих морях на флоту б. Російську навантажено лише 30 мил. пудів із загальної кількості 515 мільонів пудів, в той час як на кораблі В. Британії - 244⁷⁷. По війні як що співвідношення і змінились, то лише на гірше.

Транзит по українських шляхах сполучення і з інших держав і в першу чергу з Росії теж не дає, на близькій принаймні час, підстав вважати його за прибуткову позицію українського розрахункового балансу. Експорт з Росії йшов в своїй переважачій частині іншими шляхами - зі Сходу на Захід а не з Півночі на Південь. Як це не дивно для України, по якій проходив колись шлях "Із Варяг в Греки", але лише невелика кількість чисто російського експорту переходила через українські порти Чорного і Азовського моря. Правда, Україна уявляє із себе натуральний шлях зі Сходу на Захід з Європи до Азійських країн. Але за часи її перебування в складі Російської держави цей шлях не відіграв і не відіграє жадної ролі. Причини цього - в митній межі, що стояла на цьому шляхові в нерозв'язності шляхів сполучення, ці причини витворили для руху товарообміну Європи і Азії інші напрями - через Балкани і морські шляхи. Тут лише є певні можливості для України в майбутньому, коли в цьому напрямкові буде звернена увага і уряду.

Надходження від емігрантів і туристів, що грають певну роль в балансі де-яких країн / Італія, Швейцарія /, для України цієї ролі відіграти - знову ж на найближчий час - не можуть. Що до еміграції, то тут треба мати на увазі характер української еміграції / з Великої України / Український емігрант в більшості випадків порівняє з батьківщиною, він є перш за все переселенець - колоніст... Навпаки, доплив робітників з +/ Проф. П.И.Фомин. Украина. Экономическая характеристика. Харьков. 1928. Стор. 70.

Росії, що був характерним явищем в довоєнний період і мабуть триває і тепер - на цукрові плантації, до Донбасу, раніш до поміщицьких економік Степової України - такий доплив, що носить часто густо тимчасовий характер - отхожого промислу, має якраз впливати негативно на розрахунковий баланс України. Це явище можна вважати тимчасовим. Інтенсифікація сільського господарства на Україні, розв'язавши проблему аграрного перенаселення, дасть розв'язання і проблемі робітничого ринку в напрямкові постачання української промисловості українськими ж робітниками.

Що до туристів то тут можна сказати, що Україна лише має певні і досить значні можливості в цьому відношенні. Здійснення цих можливостей - лише в майбутньому.

Ми переглянули одну по одній позиції розрахункового балансу України - крім балансу торговельного. Із цього перегляду навіть такого поверхового і непідкріпленого даними фактичними / головним чином за відсутністю їх / стає ясним, що позиції невидимого експорту для України є незначними, прибутковими статтями українського розрахункового балансу - принаймні на найближчий час - вони бути не можуть. З другого ж боку позиції невидимого імпорту - дебетові позиції ще довгий час обтяжуватимуть український розрахунковий баланс. Оплачувати їх доведеться Україні лише за рахунок сальда торговельного балансу. Україна таким чином повинна буде мати активний торговельний баланс. В перевищенню експорту товарів над імпортом їх полягає головне ядро проблеми українського розрахункового балансу. І до виявлення стану торговельного балансу України і можливих напрямків його розвитку ми тепер звернемося.

Перш за все - про торговельний баланс України до війни. Ми маємо де-кілька підрахунків українського експорту і імпорту товарів. При оцінці кожного з них треба мати на увазі ті методологічні труднощі, які доводилось переборювати кожному дослідникові українського зовнішнього товарообміну. Це є - відсутність митних кордонів, які відділяли б Україну від інших частин бувшої Російської

держави. Підрахунки цієї частини українського товарообміну робились на підставі даних про залізничні перевозки і, розуміється, ці підрахунки не могли бути доскональними і докладними. Підрахунки експорту і імпорту товарів, що йшли через митні кордони з іншими державами, утруднювались транзитом, який переходив через Україну з Росії і до Росії. Все це примушує нас з особливою обережністю поставитись до цих підрахунків.

В збірнику "Комісії електрофікації України" М.И. Галицький приводить такі дані що до експорту і імпорту України в довоєнний період /

	Експорт.		Імпорт.		Перевищення експорту над імпортом
	Міліони дов. рубл.	%	Міліони дов. рубл.	%	
Харчові продукт.	668.2	84.4	37.1	14.2	+ 626.1
Тварини.	24.7	3.1	0.1	0.0	+ 24.6
Сировина і півфабрикати.	91.5	11.6	64.8	24.9	+ 26.7
Готові вироби.	9.5	1.2	158.8	60.8	- 149.3
Разом	788.9	100.0	260.8	100.	+ 677.4
					- 149.3
По Росії	1276.9		841.9		+ 528.1
					+ 435.0

/ Україна ввита в межах 9 губерній /.

Із цього підрахунку бачимо, що активне сальдо українського балансу більш ніж загально-російське. Коли виділити із наведених цифр цифри, що стосуються товарообміну України з державами закордонними окремо і окремо що стосуються товарообміну з іншими частинами б. Росії, то підрахунки того ж дослідника матимуть такий вигляд.

Товарообмін з закордонном	
експорт	434.9 мдр.
імпорт	45.4 "
активне сальдо	389.5 "
Товарообмін з бувш. Росією	
експорт	375.8 мдр.
імпорт	287.5 "
активне сальдо	138.5 "

+ / Ці дані як і дані Копорського цитую по книжці Комісії на "Україна. Економіческая характеристика".

Треба зазначити, що оскільки дані ці побудовані на даних транспортної статистики, то імпорт закордонних товарів в них виявляється очевидно у зменшеному розмірі, бо частина імпорту йшла транзитом через Росію. В наслідок такого зменшення і активне сальдо по товарообміну з закордоном має надто великі розміри.

У іншого дослідника А. Копорського знаходимо відмінні дані / " Довоєнний експорт України " в " Сборнику статей по вопросам внешней торговли и экономики " /. Український експорт за кордон він оцінює в 176.8 мдр / замість 434.9 мдр. /, що зменшує активне сальдо до 250 мдр. Нарешті в статистичному щорічнику " Україна " за рік 1926 видання Ц.С.У. У.С.С.Р. наведені ще інші дані

	Експорт.	Імпорт.
	За р. 1909-1911.	
Харчові продукти	337.8 мдр.	За той же час в загальній сумі 106.2 мдр.
Тваринні.	3.4 "	
Сировина та півфабрикат	26.3 "	
Вироби.	0.8 "	
	<u>368.5 "</u>	

По цих даних сальдо наближається до сальда, що вивів Копорський - 262.3 мдр.

Не маємо змоги перевірити ці цифри залишається ж фактом, що до війни Україна мала дуже значне активне торговельне сальдо як по товарообміну бувш. Росії - до 150 мдр., так і по товарообміну з закордоном до 250 мдр., коли брати найнижчу цифру. І оскільки закордонне сальдо було вищим ніж сальдо загально російського торговельного балансу, то це означало, що за рахунок експорту українських товарів Росія оплачувала частину свого імпорту і частину свого розрахункового балансу.

Детальніший аналіз торговельного балансу України вказує на те, що закордон із України йшли майже виключно харчові продукти - 96.2 % по підрахунку Галицького - в тому числі збіжжя на 69.1 %. В експорті до Росії харчові продукти грали відносно меншу роль - 56.2 % в т. ч. цукор 35 %. Що до складу імпорту, то головну роль тут відігравали готові вироби - в товарообміні з закордоном металеві

вироби 73.2 %, в зносинах з іншими частина Росії мануфактурні товари в 57.9 %.

Не зупиняємось тут над дальшим аналізом торговельного балансу України. Наведених даних нам вистачить, щоб схарактеризувати в загальних рисах український товарообмін. Його база - експорт продуктів сільського господарства і почасти сільсько-господарської промисловости / цукрової / . Імпорт же готових виробів, що виносить до 60 % цілої суми, свідчить про нерозвиненість української промисловости і залежність України як від Росії так і від закордону.

Коли від даних торговельного балансу довоєнного періоду ми звернимось до торговельного балансу на даний момент, то тут перш за все мусимо мати на увазі як цілком иншу ситуацію У.С.С.Р. серед інших частин б. Росії, так і інші способи визначення її товарообміну. Тепер закордоном по відношенню У.С.С.Р. стає частина б. Російської імперії яка відійшла від неї. -Польща, Латвія, Литва, Естонія. По друге У.С.С.Р. не є ті 9 губерній Європейської Росії, для яких ми подавали вище дані про їхній товарообмін. Частина відійшла до Польщі, Крим залишився за Р.С.Ф.С.Р. При порівнянні сучасних даних з даними довоєнними треба ці зміни мати на увазі. Також статистика зовнішнього торгу У.С.С.Р. що подає нам відомости про експорт і імпорт товарів з закордону, ці відомости подає на підставі призначень, які встановлює для кожної республіки загально-союзний Комісаріят Зовнішнього Торгу. Нарешті, коли ми беремо грошовий вираз експортних і імпорتنих товарів, то повинні пам'ятати про ті "ножиці", які утворились між цінами на сільсько-господарські продукти і цінами на індустриальні вироби. В наслідок "ножиць" цінностей вираз нашого експорту в порівнянні з довоєнним є зменшений і навпаки цінностей вираз імпорту - перебільшений. Лише маючи на увазі всі ці методологічні застереження, ми можемо звернутися до цифр, які характеризують торговельний баланс сучасної У.С.С.Р.

Цей торговельний баланс складається з двох частин. Баланс зовнішньої торгівлі, що монополі-

-зована Союзним урядом і відбувається під зверхнім керівництвом загально-союзного Комісаріату Зовнішнього Торгу. І баланс торгівлі з рештою Союзу, яка переводиться як торговельними установами усупільненого сектору - державними і кооперативними, так і через приватно-господарський оборот. Митної межі, що відділяла б У.С.С.Р. від решти Союзу не існує і підрахунки всі по цьому товарообміну можна лише робити на підставі даних транспортної статистики.

Що до балансу зовнішньої торгівлі, то тут ми зустрічаємось з різким зниженням обороту товарів як по експорту так і по імпорту, а в наслідок цього і з падінням активного сальдо до цілковито незначних розмірів, при чому в деякі роки це сальдо стає пасивним. +/

Наводимо цифри

	1922-23	1923-24	1924-25	1924-25
	По цінах 1913 року.			На сучасні ціни.
Експорт	19.8 мр.	75.8 мр.	41.1 мр.	64.4 мр.
Імпорт	5.7 "	10.6 "	51.4 "	78.6 "
Сальдо	+14.1 "	+ 65.2 "	- 10.3 "	- 14.2

	1925-26	1926-27 за 9 місяців.	
	В сучасних рублях		
	2/	3/	4/
Експорт	125 мр.	115.5 мр.	за рік 147.6 мр.
Імпорт	117 "	64.8 "	
Сальдо	+ 8 "	+ 50.7 "	

- +/ Статистичний щорічник "Україна" за 1926 р.
 2/ Стаття М. Чернова "Итоги и перспективы внешней торговли Украины" "Хозяйство Украины" № 8-9 р. 1926.
 3/ М. Чернов. "Торговля У.С.С.Р. к десятилетию октябрьской революции" "Украинский Экономист" № 255. 6. ноября 1927 года.
 4/ "Украинский экспорт в 1926 - 7 году" беседа с зам Нарком торг Коломойцевим." Украинский Экономист" 18 ноября 1927 . № 263.

Ми вже казали про ті методологічні застереження, які треба мати на увазі при порівнянні цих цифр з цифрами довоєнного періоду. Але у всякому разі таке порівняння стверджує безсумнівний факт різкого падіння українського експорту і в першу чергу експорту хлібного. В статті "Торговля У.С.С.Р. к десятилетію октябрьской революції" +/ Наркомторг У.С.С.Р. М. Чернов приводить такі дані.

Відбудова зовнішнього торгу У.С.С.Р.
коли взяти дані за р. 1909-11 за 100

	1923-24	1924-25	1925-26	1926-27
Експорт	21.8	11.8	21.6	30.8
Імпорт	10.0	48.1	51.6	52.8
Хлібний експорт.	24.7	6.9	15.9	25.6
Не хлібний	9.4	33.7	46.1	58.9

Темп відбудови експорту йде повільніше ніж відбудови імпорту і відбудова хлібного експорту відстає од відбудови експорту нехлібного. І коли взяти під увагу, що в довоєнному часі хлібний експорт за кордон складав до 70 % цілого українського експорту, то доведеться погодитись з Черновим, який каже: "Різке відставання хлібного експорту від довоєнного часу, що не компенсується вивозом інших товарів, робить зовнішню торгівлю найслабшим місцем нашого народного господарства" ++/.
Совітські дослідники, аналізуючи причини такого повільного темпу відбудови хлібного експорту, приходять всі до тих самих висновків. Висновки Кауфмана /" Проблема внешней торговли " "Экономическое Обозрение " 1926 июнь; " Проблема экспорту и мировой рынок " "Экономическое Обозрение " август 1926. " Внешняя торговля " " Эконом. Обозрение " декабрь 1926. /- що до зовнішньої торгівлі цілого Союзу, і висновки Чернова /" Итоги и перспективы внешней торговли Украины " "Хозяйство Украины " № 8-9.1926. / і Геншафта / " Направление и условия развития экспорта " " Хозяйство Украины " № 4. 1926. /
+/" Украинский Экономист " № 255. 6 ноября 1927.
++/Тамже.

що до зовнішнього торгу У.С.С.Р. можна звести до двох груп - причини зовнішнього порядку і причини внутрішнього порядку. Перші це - 1/ зміни в постачанні світового хлібного ринку в наслідок відсутності Росії як експортера; 2/ загальне звуження світової торгівлі, що спостерігається за останні п'ятиріччя; 3/ дефіцитність експорту в наслідок розриву внутрішніх і зовнішніх цін і високих накладних видатків.

Причини внутрішнього характеру - 1/ збільшення споживання сільсько-господарчого населення; 2/ інтенсивне нагромадження страхових запасів в селянських господарствах, запасів що вичерпані війною і революцією; 3/ розрив сільсько-господарських і промислових цін.

До цих причин можна ще додати і монополію зовнішнього торгу, що утруднює свободний товарообмін за кордоном, і монополію хлібну, яка зв'язує внутрішній хлібний ринок.

Переборення цих перешкод, що стали на шляху розвитку нашого хлібного експорту, вимагає значного протягу часу. Де які з них - як співвідношення цін на продукти, високі накладні видатки - можна усунути за допомогою раціональної економічної політики і раціонально поставленого експорту. Можна чекати збільшення товарності сільсько-господарських продуктів в наслідок розвитку промисловості і більшого постачання села промисловими виробами. Але де які з наведених ними моментів залишаться визначальними і надалі, і український експорт примушений буде шукати інших шляхів виходу. В наше завдання не входить аналіз цілої проблеми українського хлібного експорту. Ми обмежуватимось лише констатуванням того наявного факту, що те активне сальдо, що давав український експорт перед війною, тепер значно зменшилось і не можна, навіть і на дальший час чекати, що воно наблизатиметься до довоєнного рівня.

Мало того - ми повинні далі констатувати, що така стан речей ставить перед українським експортом поважні проблеми до його перебудови, до зміни його характеру, до заміни експорту хлібних

продуктів на експорт інших продуктів сільського господарства, в першу чергу скотарства, і взагалі проблему про т. зв. індустріалізацію нашого експорту. Це проблеми близького майбутнього, проблеми які в тісному зв'язку стоять з дальшим розвитком цілого українського народнього господарства.

В сучасних умовах розв'язанню цих проблем стоїть на перешкоді залежність зовнішнього торгу У.С.С.Р. від загально союзних директив, централізація зовнішнього товарообміну в руках загальносоюзних установ. Наведемо характерний приклад - цитуємо по статті "Українського Економіста" № 20 від 26. 1. 1927. "Експорт - наша основная задача" "Кооптах і М'ясотрест" / дві експортні організації загально-союзні / оформлені як єдині державні організації на яєшному і м'ясному експорті України ще в серпні м. р. Між тим і досі питання про забезпечення їх основним капіталом ходить по безконечних інстанціях, в наслідок чого в б. році спостерігаємо катастрофічне падіння / три рази / експорту яєць і велике зменшення експорту худоби, що на протязі останніх двох років з успіхом переводили українські / підкреслення мое Б.Г. / організації. Тому треба вжити заходів, щоб безконечні клопотання українського уряду про закріплення їх основних капіталів були нарешті цілковито задоволені "

Таких прикладів можна навести значно більше, але критика сучасного стану річей в наше завдання не входить.

Одночасово проблема експорту і її розв'язання ставить і вимагає розв'язання іншої проблеми - проблеми імпорту. Бо перебудова сільського господарства з одного боку і розгортання української промисловости з другого вимагатимуть збільшеного імпорту як знаряддів продукції так і сировини. Для нас цікаво, яке розв'язання цієї проблеми дає Совітський уряд оскільки його політика, що намічається в Перспективному плані на майбутнє п'ятиріччя, принаймні на це майбутнє має означити і

розвиток українського експорту. Мова в цьому плані йде про цілий Союз, але, очевидно, що те або інше розв'язання відіється неминуче і на українському народньому господарстві. Перспективний план на 1925/26 - 1930/31 роки намічає три можливості що до розгортання зовнішнього торгу С.С.С.Р.

1/ Форсування експорту екстенсивних дешевих сільсько-господарчих культур, що викличе необхідність імпорту предметів широкого споживання для переборення товарного голоду / з метою заборати лишки сільсько-господарчих товарів у продуцентів /.

2/ Форсування індустріялізації сільського господарства шляхом більших капітальних затрат, що збільшує можливість експорту с.-г. продуктів в переробленому вигляді, але приводить до необхідності збільшення імпорту товарів с.-г. призначення і предметів широкого споживання.

3/ Форсування індустріялізації промисловости з певним відставанням капіталізації сільського господарства, що веде на перших порах до повільнішого темпу росту с.-г. експорту і до збільшення питомого тягару імпорту для промисловости.

Перший план дає великій кількостний ефект, але малий валютний. " Скорочення імпорту для потреб промисловости відкине країну назад на шляху індустріялізації, викличе загострення товарного голоду, поширення ножиць, збільшить залежність від капіталістичного світу ".

Другий - вимагає вкладення великих капіталів в сільське господарство, теж викликає диспропорцію між цінами / ножиці /, примушує до збільшення імпорту готових виробів.

Третій - хоч і затримує експорт, але означає певний поступ по шляху індустріялізації і перспективний план стає на цей шлях.

Розвиток експорту і імпорту план намічає в такий спосіб - для пілого Союзу.

	1926-27	1927-28	1928-29	1929-30	1930-31
Експорт	763	855	985	1110	1266
Імпорт	681	805	934	1060	1210
Сальдо +	82	+ 50	+ 51	+ 50	+ 56

Цифри подані в мільйонах сучасних рублів.

Активне сальдо за п'ять років 290 мср. - 3 % до обороту замість 11 - 13 % до війни. Перспективний план дає дані лише для цілого Союзу, при чому ці дані досить сумні - що до розмірів активного сальда торговельного балансу. Коли перерахувати ті цифри з сучасних цін на ціни 1913 року - т. т. зменшити їх приблизно 1 1/2 раз, + то суми будуть вельми мізерні, порівнюючи з торговельним сальдом Росії до війни / 400 м. зол. руб. /. Можна гадати, що для України ці дані будуть більш сприятливими. Намічений " п'ятилеткою " план зросту експорту на 44 %, а імпорту на 77 %, коли ми візьмемо дані українського експорту і імпорту за р. 1927, дозволяє припустити, що сальдо по українському торговельному балансу може досягнути розміру 100 - 150 м. руб. на сучасні ціни, а на рублі 1913 року це буде 70. - 100 міль. Але всеж ці цифри значно менше цифр довоєнного періоду.

Переходимо до другої частини торговельного балансу України - по її товарообміну з рештою Союзу. Тут ми зустрічаємось з великими труднощами що до визначення розмірів товарообміну. Транспортний баланс України, що складений Баранським, відноситься до року 1922 коли ще більш менш нормальні відносини не налагодились. Інших підрахунків ми не маємо. Порівняння з довоєнними цифрами, приймаючи на увагу, що там під б. Росією розумілись і ті області, які тепер від Росії відійшли, тут ще менше дає право робити якісь висновки, ніж в балансі зовнішньої торгівлі. Доводиться обмежитись зауваженнями загального порядку. Цукр, що в експорті довоєнному складав 35 % цілого українського експорту, очевидно, і надалі залишиться головним експортним товаром. Правда, російський ринок ще не розв'язує цілої проблеми ринку українського цукру, для нього доведеться шукати ще ринків - головним чином на Сході - Туреччина, Персія, Кавказ. Хліб, що до війни ашов до Росії носив характер товарообміну головним чином між прикордонними і більшого значіння не мав; не треба думати, щоби в майбутньому тут могла статись +/ точно в 1.755 по індексу Госплану на 1927.

якась зміна. Кам'яний вугіль і руда, що складали / по Галицькому / до 20 % по ціні українського експорту до Росії, очевидно при ухилі до індустріялізації, якій ми припускаємо, споживатимуться в самій країні. Так що і тут намічається зменшення експорту, може і не в такому розмірі як в торгу закордонному.

Само по собі таке зменшення активного сальда торговельного балансу України не є явищем, яке треба розцінювати обов'язково негативно. Навпаки - активний торговельний баланс України при відсутності інших статей невидимого експорту лише свідчить про господарчу відсталість країни, нерозвиненість її промисловости і торгу, про односторонній нахил її народнього господарства в бік господарства сільського. При тих умовах, що склалися в сільському господарстві на Україні, при екстенсивних формах її хліборобства і при аграрному перенаселенню такий нахил означав глухий заулук, в який зайшло народне господарство України. Вихід з цього заулку - в перебудові народнього господарства, в індустріялізації країни, що й зв'язано з неминучим падінням с.-г. експорту і зменшенням активного торговельного сальда. Але таке зменшення повинно йти рівнобіжно з перебудовою нашого експорту, з розвитком невидимого експорту і, саме головне з процесами індустріялізації народнього господарства і інтенсифікації господарства сільського. Лише при цих умовах зменшення активного торговельного сальда не загрожуватиме рівновазі цілого розрахункового балансу країни. І лише при цих умовах Україна зможе і зменшенням своїм сальдом оплачувати весь невидимий імпорт - відсотки по боргах, відсотки по вкладених закордонних капіталах - той імпорт, що в наслідок самої перебудови народнього господарства необхідним буде для нормального господарчого розвитку країни.

С. Гольдфельман.

ГОСПОДАРСЬКІ СПОСТЕЖЕННЯ.

1.

Кілька вступних уваг.

Ми збіраємось вести наші " господарські спостереження " регулярно, як живий відгук "Українського Економіста " на значніші, підставові, найбільш вразливі явища господарського життя та вчинка господарської політики на Україні, у її ближчих і дальших сусідів, у інших народів та країнах. Спіратись будемо на пресі, біжучій літературі, статистичних відомостях та інших автентичних матеріялах. Додаватиму необхідні критичні та освітлюючі коментарі. Мета наша - полегчити читачам нашого журналу пізнання сучасної господарської діяльності.

1.

Спроможности українського господарства вичерпані

Нам українським економістам, що перебувають по за межами України, утруднена можливість стежити за господарським її життям. Тяжко це здалека по самій суті справи; матеріяли автентичні попадають до нас рідко і несистематично; те, що попадає, без винятку зафарбовано урядовими тенденціями і наскрізь помимо того, цензуровано, підстрижено відповідно до позагосподарських цілей і намірів урядів та установ, що ці матеріяли, книжки, журнали та газети виготовляють; літератури більш поважного, підставного порядку, присвяченої українському господарству, мається дуже мало, а на українській мові зовсім уже рідко щось поважного зустрінути; нарешті справи і питання українського господарства тонуть в матеріялах загально-союзного обсягу.

В цьому загально-союзному обсязі ми вже ро-

ків два три чуємо від економістів з того боку, що продукційні спроможности, зокрема промисловости, що їх залишила дореволюційна господарська доба. -- От от будуть вичерпані, чому на чергу дня господарської політики поставлено питання про "капітальне будівництво", про поновлення, доповнення, розширення основних капіталів, з одного боку, та про раціоналізацію ведення цілого господарства, з другого. Як же на Україні стоять ці три питання: вичерпаність спроможностей, поновлення основних капіталів, раціоналізація господарства?

Щоб знайти відповідь на ці кардинальні питання беремо кілька статей з перших двох книжок журналу "Хозяство України" - центрального урядового органу, що присвячує значну частину своїх російських сторінок українському господарству / в дальнішому будемо вказувати число і сторінку, бо назвиська авторів нічого нам не скажуть /.

Розвиток господарства в 1926-27 р. вичерпав в основному спроможности відбудови, що малися в народньому господарстві / 11, 15 /.

Найявне урядження використовується з такою повнотою, яка не дозволяє сподіватись на зріст продукції за рахунок додаткового навантаження того ж урядження / 11, 16 /.

В 1926-1927 р. констатується, що навантаженість основного капітала наблизилась до своєї технічної межі / 1, 98 /.

В подібному ж стані знаходиться і степінь використання праці робітників:

Значного підвищення продукційности праці, її інтенсифікації за рахунок суб'єктивних факторів, що лежать по боці робітника, ми вже не можемо одержати..... тут ми також близькі до межі / 1, 98 /.

В тій же площині знаходимо пояснення браку промислових виробів, диспропорції між попитом на них та їх пропозицією:

Народне господарство вимагало від промисловости.... інтенсивного розгортання продукції....

Але -

питання розгортання упирались у стан основного капітала промисловости / 1, 82/

Находимо також пояснення низької доходности нашої промисловости у надзвичайній зношеності та устарілости технічного урядження / 1, 118 /.

Для характеристики цієї "зношеності та устарілости" наведемо кілька тільки прикладів.

Величезна більшість установок на електро-станціях / в металургії - С.Г. / відноситься до 1910 - 1912 р.; але зустрічаються також установки 1902 р. / Дніпровський завод /, 1907 р. / б. Брянський /, 1898 р. / завод Дімо /, 1895 р. / Таганрогський /; повітроподувні машини нараховують мноді віку до 50 років / заводи - Сталінський, Дніпровський, Брянський /; вік машин, що обслуговують прокатні варстати в більшості випадків по над 20 років.

На двох найбільших машино-будівельних наших заводах Харківському та Луганському, на 1. X. 1927 з обрахованих 2869 одиниць урядження було віку по над 25 років - 1427,
у 10 років - 861.

Як що вважати, згідно теоретичним нормам, речінцем служби варстату 20 років, то підлягали би заміні 1962 одиниці, між тим на протязі 1925 - 1926 та 1926 - 27 р.р. вибуло лише 125 одиниць а прибуло нових 136 одиниць / 1, 99 /.

З 12525 парових казанів на Україні, по даним НКПРаці на 1. I. 1927 р. було 49 % у віці по над 26 років. Радянський автор додає до цього:

При самім послабленим відношенні слід вважати що підлягають заміні від 5 до 600 штук / 1, 100 /.

Такими є характеристичні риси стану основу

ного капіталу нашої великої, цензової удержавленої, трестованої промисловости.

2.

Як планується і як переводиться
капітальне будівництво.

В цьому відношенні останній 1926-27 господ. рік, значно ніби то ліпший за попередній 1925-26 р., характеризується як слідує:

надвищування планованої коштовности, переведення позапланових робіт, невиконання робіт, встановлених кошторисом, будівництво без твердих проектів та кошторисів і т. п. / 1, 82 /.

А самі плани капітального будівництва являлись результатами комбінацій поодиноких числових припущень не звязаних з технічними проектами.

Що ж торкається плану біжучого 1927-28 р., то що до наявности технічної конкретности.... прийшлося / окрім нових заводів і де яких найбільших реконструктивних робіт / за прикладом минулих років базуватися на планах технічно.... не доведених / 1, 84 /.

Капітальних витрат намічено на цей рік на 360 млн. рубл., але як буде ця велика сума витрачена легко собі уявити коли план цього будівництва не має вистачаюче докладного опису стану робочого механічного урядження промисловости та її силових установок,

коли навіть не пророблений попередній добір підприємств, на котрих гадається зосередити витрати в майбутньому

та коли ще навіть не складені хоч би схематичні проекти їх реконструкції.

Між тим, зрозуміла елементарна річ, що існування цих даних є вповні обовязковим для.... правильного використання тої величезної суми / 1, 96 /.

Так планується капітальне будівництво, а переводиться воно не так для справжнього відновлення урядження нашої промисловости, не так з метою заміни устарілого новим, а фактично шляхом доповнення старого, вже віджившого і нерентабельного урядження додатковим новим в цілях швидкого, моментного ефекту - побільшення кількості продукції без уваги на її якість, а зокрема на її собікоштовність, а тим і продажноі ціни готових виробів. Бачимо, як в цьому фокусі зішлись основні "прокляті питання" радянського господарювання.

Міркування про план капітальних робіт по матеріалам промплана / на 1927-28 р. / зовсім неможливі, зате в ньому зі всією рельєфністю виявляється стремління до максимального випуска продуктів / 1,108

За минулий час.... напрям капітальних витрат йшов по лінії збільшення продуктивности на шкоду оздоровленню основного капітала / 1,99 /.

Машини, що поступають внов ідуть.... на поширення продукції при невистачаючій заміні / інвалідів - С.Г. /.

Зношені машини працюють далі понад всяких, встановлених самим Донуглем речінців..... Наднапруженість роботи основного урядження - очевидна / 1,101 /.

Напрямок капітальних витрат.... скрізь / курс.автора /.... мав тенденцію, перш всього направлену на поширення продукції.

Для цілої / к.ав. / нашої промисловости характерним є розрив між міцністю її силовою та продукційного урядження.

Досягнення ефекту / перевищення доведеного випуска продукції / в оплаченій ціною значного наднапруження роботи цілого промислового урядження / курс.мій С.Г. /

3.

А по чуті, а раціоналізацію?

Що при таких умовах говорити серіозно про раціоналізацію господарства навіть тільки про раціоналізацію продукційного процесу на поодиноких підприємствах не приходитьсь, ясно для кожного. Бо де ж раціоналізувати, коли поруч є чинні варстаті п'ятидесятирічного віку - часів царя Горохата найновіші устанівки американські!

Відповідно до того і перебуває справа раціоналізації. Власне є " справа " - в канцеляріях урядових установ, але відсутня сама раціоналізація.

Досягнення промисловости в цій області / раціоналізації - С.Г. / зовсім нікчемні. Роботи по раціоналізації.... часом не дають зовсім жадного ефекту / 1, 98 /.

Економічний ефект роботи по раціоналізації цілого нашого промислового господарства поки що ще настільки невеликі, що вже не встані урівноважити зріст зарібної платні / 1, 98 /.

Кілький економічний бік проблеми раціоналізації в центр. планових органах зовсім не представлений, між тим як раз з нього.... слід було б розпочати. Зокрема, спеціалізація підприємств, один із істотніших елементів раціоналізації промисловости здійснюється без усякого плану.... / 1, 105 /.

Елементарні заходи закордонних раціоналізаторів.... у нас по більшости невідомі, і ми кустарюємо во всь. Зрозуміло, що в такій обстановці раціоналізація посувається слабо / 1, 98 /.

Слабо сказано!....

Квітень 1928 р.

Р. Демінський.

ПРИВАТНА ЕКОНОМІЯ
В УКРАЇНСЬКІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ АКАДЕМІЇ В ЧСР.

Назва " приватна економія " вживається в подвійному значінню, ширшому і тіснішому. В тіснішому для означення одного окремого предмету, який краще називати вченням про організацію підприємства, або й загальним курсом приватної економії. В ширшому розумінню термін " приватна економія " обіймає цілий комплекс конкретних предметів навчання, передовсім з області торговельної і промислової, але також і з інших господарських ділянок, оскільки вони розглядають економічні явища зі становища одного господарства та звертають особливу увагу на техніку господарської дії. Назовні, в організації та планах навчання, ця приналежність виявляється в тім, що предмети приватно-господарського характеру об'єднані при спільних катедрах приватної економії. Це зокрема тоді, коли план навчання не задовольняється викладами кількох тільки відірваних предметів, а має дати повний курс приватно-господарського виколення. Коли ж ні - то можуть читатися окремі такі предмети кожний про себе. Це вже залежить від конкретного стану розвитку приватно-господарського навчання в дотичній школі.

І в УГА до засновання катедри прив. господарських наук не прийшло так зразу. В перших публікаціях про Академію про такі наміри зовсім не згадується. Правда, приватну економію як один окремий предмет наводить і надстарше інформаційне видання про УГА +/, точніше - передбачує такий предмет на слідувчий, другий, рік навчання під назвою " Організація підприємства ", що і відповідає точно загальному курсові прив. економії. Крім того говориться в згаданій публікації про де які інші предмети які звичайно зараховуються до прив. господарських, а саме про комерційну арифметику,

+/Український Громадський Комітет в ЧСР: Укр.

Господарська Академія в ЧСР. Прага 1928. стор. 63.

техніку банкової справи, рахівництво та комерційну / краще б сказати торговельну / кореспонденцію. Але ніякого виділення і згуртування цих предметів в окрему ділянку приватної економії зі спільними теоретичними і методологічними основами там ще не передбачують, і, послідовно про засновання окремої катедри не говорять. Це й не дивно, бо на ближчих українцям територіях такої особливої уваги приватній економії як особливій галузі господарських наук до недавня не уділювали.

В самій батьківщині, можна б сказати, приватної економії в Німеччині, теж тільки в останніх роках перед світовою війною перемиг напрям прихильний для самостійної розбудови цієї науки чи дисципліни; переломовим рахується шойно р. 1913, в якому з'явилося кілька підставових праць з цієї області. Але протягом слідушого десятиліття прив. економія / Betriebswirtschaftslehre / не тільки здобула собі визнання вченого світу, але й завойовала собі ґрунт всюди в високих школах, зокрема фахових, найбільше, очевидно - в торговельних.

Не цікаві, звичайно, такі часті колись в німецькій фаховій літературі дискусії та полеміки, характеру навіть схоластичного, про те чи прив. економія зовсім окрема від економії політичної наука, чи самостійна тільки дисципліна в її обсязі. Особливість теоретизуючого німецького духу? Але заразом німецька особливість і в іншому значінні. Словесний бій як піна підіймався на могутній хвилі змагань до такого переорієнтування науки, щоб уможливити як найтіснішу взаємочинність і зв'язок науки з практичною господарською діяльністю.

В жадній європейській країні ця взаємочинність не йшла так далеко як в Німеччині та в жадній цей тісний зв'язок не спричинився в так сильній мірі до розцвіту напр. промисловости. Академічна "перемога" приватної економії була тільки висловом того напрямку, потреби господарства якраз такої орієнтації, такого духа в економічній навчанні, такої економічної науки. Кличі організації, зокрема в останніх роках зусилля до як найдалше длучої раціоналізації, це ж той дух і той напрям,

яким дихав првив, економія - духові суспільної економії, німецької Sozialökonomik, він далекий і чужий

Відши змінені вимоги до абсолювентів високих шкіл, оскільки мають бути вони діяльними в господарській діяльці, відши, послідовно, змінені вимоги до планів навчання на дотичних школах і до порядку абсолювування та іспитів.

Про це в Німеччині писали часто і багато; влаштовували анкети і наради +/ ще і в недавній добі, та з німецькою ґрунтовністю брались до реформи дотичного шкільництва.

Конкретний висновок для способу навчання в економічній області був такий, що абсолювент дотичної високої школи мусить мати, між иншим, таке знання, яке б його кваліфікувало для відповідної практичної праці. Це підкреслювалося зокрема в су-перечці за дипломні іспити і проти теоретичної од-нобічності, економічних навіть, докторатів, вже й не кажучи про юридичні.

Загальний розвиток поглядів в школах фахо-вої літератури і в шкільництві Німеччини та инших країн не залишався без впливу на розбудову плану навчання в Українській Господарській Академії. Коли в-р. 1924 довелось обмірковувати поширення навчаль-ного курсу до розмірів чотирьохрічного, на еконо-мічному факультеті було зложено окрему комісію для реформи програму навчання. В своїй праці вона між иншим керувалася також і наведеними вище німецьки-ми публікаціями, але, необмежуючись до німецьких зразків брала також на увагу фахові школи Англії, Чехословаччини і дореволюційної Росії та України.

В основу всетаки ввійшов головно приклад німецький, а зокрема організація приватно-господар-ського навчання на Франкфуртському університеті.

Вплив німецьких дискусій можна добачати загально в тім, що і абсолювенти економічного факультету УГА мали крім науково-фахового вишколення дістати

+/ Див. напр.: Die Reform der staatswissenschaftlichen Studien. 50 Gutachten im Auftrage des Vereins für Sozialpolitik herausg. von Dr. J. Jastrow. Schriften d. Vereins f. Sozialpolitik. Band 160, 161. - Дальше в квітні 1923 Ad. Weber, Das Diplomexamen f. Volkswirte і инші статті там же.

також практичне фахове, а що це в цілій ділянці господарській надто вже важко злучити одно з одним, тому було ухвалено розложити останні семестри навчання на низку спеціалізацій. Це справді переведено і досі інсувало чотири спеціалізації / крім підвідділів статистичного і кооперативного /. Зовнішнім виявом цієї зміни до також практичного вишколення можна з де якого погляду вважати й те, що успішні абсолювенти після переміни УГА на чотирьохрічну школу одержують титул інженера, тоді як давніший проект передбачував титул вченого економіста, значить більш академічний, тоді як "інженер" має характер zarazом також професійний.

На утворення спеціалізацій міг вплинути також почасти приклад чеської Високої торговельної школи в Празі, де після двох років навчання та першого державного іспиту теж виділяються окремі спеціалізації, а саме три: банкова, торговельна і промислова. Але тільки до де якої міри, бо ВШТ надто вже практично - технічного напрямку і в порівнянні з економічними факультетами більш університетського типу сама вже є спеціалізацією.

Таким чином в основу приватно-економічного навчання в УГА ввійшла переважно система німецька, зокрема зразок франкфуртський з відповідним приложенням очевидно до особливих відносин і потреб української емігрантської школи.

Приватно економічні предмети в УГА розложені на всіх вісім семестрів, починаючи вже від I. і кінчаючи VIII. Це - коли зачисляти до них усі т. з. торговельні дисципліни, як це і повинно бути. Все таки головна маса прив. господарського навчання лежить на останніх семестрах, значить вже на поодиноких спеціалізаціях.

Слід одначе замітити, що приватно-економічні предмети грають дуже нерівну роль на поодиноких підвідділах і спеціалізаціях. Найбільшу і переважну на комерційно-банковій, що й досить природньо; значно меншу чомусь на промисловому, хоч приватно-економічна теорія і література залюбки займалась завсігди найбільше якраз промисловістю. Так напр. більшість корифеїв німецької прив. економічної науки. Також на празькій ВШТ лектор за-

гального курсу прив. економії є zarazом керовником промислової спеціалізації. Зрештою, при самім вже понятті " підприємство " автор і читач, лектор і учасник лекції здебільшого уявляють собі мимохіть промислове підприємство як підприємство *par excellence* са, в згоді і з переважаючим слововживанням біжучим. Це трохи несподіване явище пояснюється до деякої міри тим, що поняття приватно-економічного навчання і конкретної катедри економії - не однакові і що до обсягу. В таблиці на стор. 74 відсоткове відношення, в яких поодинокі спеціалізації використовують приватно-економічні предмети і лекції, відносяться предметів, що зараховуються формально до катедри приватної економії. Але не всі такі предмети ввійшли в склад цієї катедри, що з огляду на їхню кількість і різноманітність, практично зовсім виправдане і навіть самозрозуміле.

Передовсім рахівництво разом з торговельною і фінансовою арифметикою виділено в окрему катедру рахівництва з 12 деталізованими предметами / див. табл. на стор. 75 /. Таке відокремлення крім практичних мотивів може покликатися і на недалекі приклади в інших високих школах - напр. у ВШКТ в Празі рахівництво творить окремий від приватної економії іспитовий предмет, тільки що арифметика належить до приватної економії. На спеціалізаціях це знову вже тільки один спільний іспитовий предмет. Катедри звичайно окремі. Врешті окремішність названої катедри знаходить де яке підпертя і в фаховій літературі; значна частина дотичних авторів вражає знайомість з рахівничими предметами за передумову розуміння приватної економії, але не за її істотний зміст, дотичні предмети запомічні але не основні складники самої приватної економії, що зрештою не має бути ніяким їх нехтуванням, тільки мірилом до точнішого вимеження поняття приватно-економічних дисциплін в тіснішому розумінні.

Коли ж мати на увазі не ідентичний обсяг понять приватної економії та катедри приватної економії, то таким чином пояснюється до деякої міри низький відсоток " прив. економічних " дисциплін на промисловій спеціалізації, де кілька споріднених

предметів входить у склад катедри економічної політики.

Ще значно менший відсоток використання предметів приватно-економічної катедри виявляють спеціальні спеціалізації та підвідділи: самоврядування, статистичний і кооперативний; трохи більший - консульська / повна назва: консульська служба і торговельна агентура за кордоном/..

Високий відсоток прив. економічних предметів на комерційно-банковій спеціалізації пояснюється тим, що тут об'єднані два напрями спеціалізації і таким чином вимагається більшої кількості спеціальних предметів, а тиме в тут в переважній хоч і не виключній мірі предмети приватної економії.

Для порівняння питомої ваги приватної економії в програмах спільних курсів і спеціалізацій наводиться огляд на стор. 76 .

Наведені таблиці дають де яку уяву про розклад предметів катедри приватної економії на поодиноких семестрах і спеціалізаціях та підвідділах.

Слід підкреслити що загальний курс приватної економії як перший і основний з дотичних предметів читається тільки на III семестрі, тоді як де які предмети народного господарства, між ними і основний, вже на I і II сем. Таким чином слухачі вже мають загальні поняття економічних наук і лектор може на них навіязувати, підкреслюючи на вступі особливості приватно-господарської точки погляду і методики. Такий порядок навчання більш придатний виробити у слухачів здібність до самостійного мислення і самостійної праці, ніж коли б їм рівночасно вже в перших семестрах навчання, подавати знання і матеріали з обох економічних дисциплін. Де школа має мету вузько-практичну, там очевидно з прив. економією зачинають як найскорше, але й способи та напрями курсів економії тоді в де чим інші.

К а т е д р а п р и в а т н о г о г о с п о д а р с т в а.
 Керувачи: проф. Тимошенко, В., -1924/25 I, II, сем.; 1925/26 I, сем.; 1927/28 I, II сем.
 Гольдельман С., -1925/26 II сем.; 1926/27 I сем.
 доц. Коберський, К., -1926/27 II сем.

Предмети.	Семестр.	спеціалізація					підвідділ		Хто і коли був лектором.
		Банково-комерційна	Фінансова	Промислова	Саварна-діванна	Судова-лінійна	Копієва-лінійна		
1. Прикладна економія.	III	2,1		4,2	4,2	4,2	4,2	4,2	Др Коберський: 1924/25, 1925/26, 26/27. Дек. Димінський 27/28.
	IV	2,1		4,2	4,2	4,2	4,2		
2. Стенографія	III	- 4		- 8	- 8	- 8	- 8	- 8	Лектор Левитський: 1924/25, 1925/26.
	IV	- 4		- 8	- 8	- 8	- 8		
3. Організація торгівлі.	VI	2,1	2,1	2,1	-	-	-	-	Др Коберський: 1924/25, 1925/26, 1926/27. Дек. Димінський: 1927/28.
4. Укр. торгов. кодексом.	VI	- 2	- 2	-	-	-	-	-	
5. Організація зовн. торгу.	VII	2,1	2,1	2,1	-	-	-	-	
6. Організація банкового підприємств.	VII	2,2	2,2	-	-	-	-	-	Дект. Шульча 1925/26, 26/27, 27/28; вправи: проф. стип. Димінський 1925/26, 26/27; лект. Іна-сюк 1927/28;
7. Контроля банків.	VII	1,	1,	-	-	-	-	-	

8. Укр. банк- ва коасп.	УІІ	- 1	-	-	-	-	-	-	-	Інж. Димінський: 1925/26, ІІ сем. 26/27, 27/28.
9. Чужомовна торг. корсп.	УІІІ	- 2	-	-	-	-	-	-	-	Нім. лект. Безпалко: 1925/26, 26/27, 27/28; Англ. доц. Вукіч: 25/26, 26/27, 27/28; Франц. лект. Лєнитський 25/26 і лект. Славінська 27/28.
10. Семінар прив. екон.	УІР УІІІ	- 2 - 2	-	-	-	-	-	-	-	1925/26, 26/27 др Коберський в ІІ сем. 25/26 + доц. Мор- ралевиц; 27/28 доц. Мор.+ Інж. Димінський.
11. Організація пром. підприєм.	УІІ	2,1	-	2,1	2,1	-	-	-	-	Др Коберський 25/26, 26/27. Проф. Гольдельман 27/28.
12. Техніка банксправн.	УІІІ	2,2	2,2	-	-	-	-	-	-	Лект. Шпічка 25/26, 26/27, 27/28; лект. Івасюк 25/26, 26/27, 27/28. 73
13. Біржі та цінападіння	УІІІ/УІІ	1,1	1,1	-	-	-	-	-	-	Лект. Шпічка і інж. Дим- інський 25/26, 27/28.
14. Експедиторія зал. і мор.	УІІІ	2,-	2,-	2,-	2,-	-	-	-	-	Др Коберський 25/26, 26/27. Проф. Бич 27/28.
15. Торговель- на преса.	УІІІ	1,1	1,1	1,1	-	-	-	-	-	Др Коберський 1925/26, Проф. Тимошенко 27/28.
16. Аскурація на справа.	УІІІ	2,-	2,-	-	-	2,-	2,-	-	-	Лект. Приходько 25/26, 26/27, 27/28.

В і д н о ш е н н я в % %:
 предм. 16 = 100; годин 78=100.

Банкова	94 %	/88/	93 %	/82/
Консульська	38	/31/	48	/37/
Промислова	31	/19/	42	/26/
Самоврядування	25	/19/	37	/26/
Статистичний	19	/19/	30	/19/
Кооперативний	19	/6/	28	/14/

Д о л о ж е н н я т а б л и ц і н а с т о р . 7 2 - 7 3 .

Предметів:
 ІІІ=2, ІУ=2,
 УІ=6, УІІІ=8
 Разом . . . . .

/15/

Тижневих годин:

ІІІ = 2 +5,
 ІУ = 2 +5,
 УІ = 2, 3,
 УІІ = 9, 9,
 УІІІ = 6, 9, . .
 Разом . . . . .

Д е р е ч и с л е н о
 на години вправ:
 /1 теорет. = 2 вправ /

Год.	Б.К.	КонПром.	СамврСтат.	Кооп.
-	15	6	4	3
16	/14/	/5/	/3/	/1/
-	19	8	8	6
21, 31	/19, 22/	/11, 13/	/11, 10/	/12, 10/
-	19, 22	11, 5	8, 3	4, 2
78	/60/	/27/	/19/	/20/
-	68	35	27	22
78	/60/	/27/	/19/	/14/

К а т е д р а р а х і в н и ц т в а.
 Керувачий: Доц. Я. Моралевич: 1925/26, 26/27, 27/28.
 При кафедрі: Бухг. К. Безкровний.

Предмети.	Се- ме- стр.	Тиж- невих год.	Спеці- яліза- ція.	Примітка.
1. Загальне рахів- ництво.	II	2,2		
2. Торговельне "	III	2,2		
3. Індивідуальні вправи.	II III IV	- 3 - 3 - 3	Спільна.	Бухг. Без- кровний.
4. Торговельне рах. додатков. курс.	VI VII	- 1 - 1	Банково- комерц.	
5. Банкове рахівн.	VI VII	1,2 1,2	"	
6. Фабричне "	VIII	2,2	Промислова	
7. Муніципальне "	VIII	2,1	Самоврядування	
8. Білянаси	VIII	1,1	Банк-комерц. і промислова.	
9. Ком. арифметика	I	2,1	Спільна	
10. Фінанс. обрахунк.	VI VII	2,- 2,2	Банково- комерц.	Калькуля- ція торгов., і банкова, паритети, арбітражі, контокоренти.
11. Фінансова арит- метика.	VIII	4,1	банково- комерц.	Політична арифметика.
12. Промислова каль- куляція.	VIII	1,1	Промислова.	

Заступлення предметів катедри приватної економії на пооди-
нокі спеціалізації та підвідділах.

	Загально- освітні.	Мови.	Право і соці- ол. науки.	Технічні.	Економічні.
1. Спільні іспити- тові предмети.	2	3	9	2	13
2. Спеціалізаційні комерц. банкової. / 8 семестри /	8, - 16	30, - 60	38, - 76	10, - 20	64, 19 147
3. Консульської. / 8 семестри /	-	-	1 3, - 6	-	28 39, 37 115
4. Промислової / 8 семестри /	-	2 - 4	2 6, - 12	-	14 23, 18 64
5. Самоврядування / 8 семестри /	-	-	1 2, - 4	5 12, 4 28	18 22, 11 55 / 13 // 57 /
6. Статистичного підвідділу / 4 семестри /	-	-	-	-	-
7. Кооперативного / 4 семестри /	-	-	-	-	-
8. Спільні колективні предмети	-	-	-	-	-

Продовження - друга половина таблиці на стор. 76.

	Разом	З того катедра прив. економії.	% предметів приватної економії. Економ. предметів годин.	% предметів катедри приватної економії. Економ. предметів годин.
1. Спільні іспитові предмети.	29	156,19	819	8%
2. Спеціалізаційні комерц. банкові / 3 семестри	24	42,37	121	13
3. Консульської / 3 семестри	18	58,22	80	3
4. Промислової / 3 семестри	19	36,15	87	3
5. Самоврядування / 3 семестри	19	39,11	89	2
6. Статистичного підвідділу / 4 семестри	21	39,9	87	1
7. Кооперативного / 4 семестри	30	46,29	119	1
8. Спільні кольокві-уми на предмети	6	14,8	36	1
Всього	197	319,11	1199	100%

Примітка: В першій стовпчику кільк. предметів, в другій кільк. год. теорет. + практич., в третій загальна сума год., перерахована теоретичні на практичні у відношенні 2:1. Чисельний матеріал зложений на основі публікації: Ом. Кіщера-Економічно-Кооперативний Факультет У.Г.А. в Ч.С.Р. Подєбрди. 1926.

Тим пізнішим початком читання приватної економії і-нояснюється явище, що участь прив. економічних предметів в іспитових предметах загально-обов'язувачих до першого іспиту така невелика.

Саме читання загального курсу приватної економії в УГА почалось з р. 1924/25, значить в III році навчання в Академії. Теоретичний курс йшов більш менш слідами усталеної традиції німецьких високих шкіл і дотичної літератури, хоч, в подробицях звертав увагу на спеціальні вимоги українського господарського життя та в цьому напрямі виявляв де які особливості і зміни. Характеризувати хід і систему навчання в усіх дальших, спеціальних предметах катедри прив. економії було би з огляду на їх розміри та кількість осіб лекторського складу, що їх читають завданням надто вже складним. Тому слід обмежитись до розгляду практичних вправ і діяльності кабінету прив. економії та ще прив. економічного семінару, ділянок, де також сильніше зазначаються особливі зовнішні умови, в яких працює УГА.

Практичні вправи до загального курсу приватної економії мали характер доволі різноманітний і неоднаковий вигляд в поодиноких роках. Практичний напрям назначився зразу заведенням кошторисних вправ, в чому на допомогу приходило також заснування окремого кабінету приватного господарства. Кабінет мав передовсім подібну мету як і інші економічні кабінети в УГА. В нім гуртувалися книжки найбільш потрібні та цікаві для приватних економістів та відповідні періодики. Момент матеріальної обмеженности відбивався на дальшому завданні кабінету - заводити зразкові прилади і влаштування та ознайомлювати з ними слухачів. Відомо, що і наукова організація духової праці і багато інших ділянок взяло свої раціональні форми якраз з організації та форм торговельних.

Малі матеріальні засоби дозволили завести тільки дуже обмежену кількість приладів. Такі прилади не були тільки на показ; студенти по-слуговувалися ними при вправах, а то і окремо.

З важніших тут - машинка до писання з якою зв'язані курси писання на машинці, влаштовувані кабінетом щороку для бажаючих студентів економістів; картотеки, регістратури, вертикальні, копійна преса, та де які інші дрібніші приклади. Зразкового конторного влаштування / *Masterkontor* / Кабінет не міг дати бо, на це потребував би в десять разів більше грошей ніж міг одержати і витратити. Те що є мусять використати як найбільш інтенсивно і раціонально.

Наведені прилади кабінету служили допоміжним засобом для вправ, як їх переводили в перших роках навчання приватної економії в УГА.

Ті вправи нагадували відомий в фаховій літературі, зокрема в німецькій *Übungskontor*, вживаний на багатьох середніх торговельних школах, мало досі випробований на високих. Студенти представляли дві фірми, які торгували одна з одною та ще й зі сторонніми, або тема / *Geschäftsfall* / була одна для всіх учасників, кожний мусів, рівночасно чи по черзі, виконувати всі потрібні операції, приймаючи пошту, зареєстровувати, розподіляти, записати до книг, писати відповідь, копіювати і відсилати листи, вираховувати, вкладати до регістратури і т. п. Згідно з класифікацією Бернета +/ ці вправи були або загальною конторою і то без поділу праці, почасти одначе із поділом / *das arbeitsteilige* і *das arbeitsteilige Klassenkontor* / або, і це було тут правилом, групою конторою / *das Gruppenkontor* /, яку і названий автор вважає значно кращою. При такій груповій конторі поодинокі праці беруться з друкованої незмінної збірки - напр. Празька контора, збірка Оденталя / 4 фірми /, Вальфрума / 6 фірм /, або як в Цоріху на вищих семестрах керівник дає тему з лекції на лекцію наово, залишаючи студентам як найбільшу самостійність.

В даному випадку вживано другого способу, хоч самостійність, здається, не йшла далеко. Коли ж мати на увазі корисність таких вправ, як це твердить більшість літератури і в спеціальних анкетах / див. Бернета /, то виникає питання, чому ці вправи в дальшому припинились.

+/ Theophil Bernet. *Das Übungskontor*. Zürich. 1926.

Відповідь не трудна коли мати на увазі, особливе положення емігрантської школи. "Контора" вимагає і грошових засобів і, що важніше, безпосереднього контакту з торговельним життям. Славна контора в кантональній школі торговельній в Цюріху мала цікаве влаштування. Справжні фірми посиляли конторі замовлення, звідомлення, реклямації і т. д., випадки зовсім живі, хоч очевидно фіктивні. Контора відповідала, зацікавлення було велике, успіхи знамениті. Це тільки один зразок контакту з практичною діяльністю що так освіжаюче впливає на вчителів і учнів. Про значні скромніші навіть звязки, от хоч би переглянення трохи старшої кореспонденції, чи можна тут і мріяти.

Автор цитованої розвідки про "Übungskontor" завважує, що контори ставлять дуже високі вимоги до вчительського персоналу, постійну рухливість, що раз нове оживлювання вправ. Зазначує далше, що лектори часто покидають такі вправи та звертаються до інших занять. Це і у випадках, коли є контакт з торговельним світом і коли матеріальна сторона більш сприятлива. Наскільки в гіршім положенні була тут УГА не треба й казати.

Контору влаштовують звичайно на останніх, найвищих семестрах, бо тут вимагається і знання рахівництва і кореспонденції і інших річей. На середніх чи нижчих семестрах цього не має, так що "контора" мусіла б обмежитись роботами більше канцелярійними. Зі заведенням окремого предмету торговельної кореспонденції переважна частина завдань конторської науки перейшла туди.

Здається, що думка "контори" могла б відкрити, в напрямі очевидно Übung- не Masterkontor коли здійснювати її на VII семестрі при вправах з організації і техніки зовнішньої торгівлі.

Для ознайомлення слухачів з модерними машинами і канцелярійним приладдям вживалося також демонстрації світляними образами при допомозі академічного чарівного лихтаря.

На інших вправах не має причини спинятися довше, вони відбувалися звичайнішими способами, причому помітне було змагання до більш оживлених

форм і об'єкту предмету.

Роль Кабінету не обмежувалася з'ясованими досі чинностями. Маючи на увазі недостачу українських підручників, Кабінет видавав збірки і переклади / Див. вказ на стор. 81 / в тих областях приватної економії, де потреба була найпекучіша.

У видавничій діяльності Кабінет опинився на другому місці в УГА, зараз після Видавничого Т-ва, хоч з останнім очевидно не міг ніяк рівнятися по до кількості видань і засобів. Не дурно називали Кабінет видавничою спілкою в малому, хоч, абсолютно беручи, 10 видань це число дуже дрісне.

Періодиків мав Кабінет не багато, але дуже влучно підібраних / Див. стор. 84 /. Для найповажніших періодиків з довгими статтями заложив він навіть каталог у формі картотеки, де статті зазначувалися подібно тому як де-інде книжки. Це тому, що треба використати як найінтенсивніше невеликий матеріал, який тут є та мати над ним досконалий перегляд.

Врешті доповненням до лекцій і вправ були екскурсії / див стор. 85 / влаштовувані керівниками прив. економічної катедри та Кабінету для студентів, слухачів прив. господарських наук.

В и д а н н я кабінету приватного господарства.

1. Збірник статутів. Наклад. 10 примір. 40, 32 стор., р. вид. 1925.
Зміст: передвступний договір при заснуванні акц. спілки. Умова при перебрані синдикатом акції. Підписка для акц. спілки що засновується. Спілковий договір німецької акц. спілки. Зразковий статут: акц. спілки, т-ва с.-г. кредиту, с.-г. коопер. т-ва по управі землі, радянського треста. Синдикат у формі коопер. Виїмки зі статуту австрійської спілки в о. п. Обрахунок майбутньої добуточності пром. підприємства. Один день з життя керівника підприємства / разом 12 статтей /.

2. Збірник матеріалів для практичних

вправ на УГА в області організації промислових підприємств - упорядкував доц. УГА др. К. Коберський. Наклад. 10 прим. канц. форм. 47 + 24, 1925. Зміст: правильники дирекції, робочий, організаційний, функцій; службовий правильник. Службові умови. Додаток: формуляри / 22 / і схеми / 2 / разом 8 статей.

3. Е. Бастіян. В банківській дирекції / диспут про фінансування підприємства з р. 1922 / . Переклав з німецької мови студ. УГА Микуляк, під редакц. доц. др. К. Коберського, 10 прим., канц. форм. 72 стор. 1925. Зміст: фінансові та банково-кредитові проблеми промисловості. Череміна одноособової фірми на спілкову форму. Емісії. Девізові операції.

4. Техніка торгівлі товарами / збірник / . Склав доц. др. К. Коберський. 7 прим., канц. форм. 152 стор., 1926. / Це збірник перекладів з німецької мови; перекладали кілька студентів, почасти і доц. Коберський, який редагував цілий збірник. Прізвиська перекладачів не всюди подані / . Зміст: Фіндазен, Торгівля товарами / пер. Прибитківський / ; Геляуер, Контракти при імпорті сировинних продуктів / пер. Коберський / ; Штробаум, Імпорт збіжжя з України до Німеччини по німецько-голандським контрактам / виімок з Export-u. Importkunde, . Микуляк / ; Імпорт чаю і кави; форма контракту ціф., на прибуття / Микуляк / індент. Форма заключення на хлібній біржі. Свобідний ввіз товарів / Гібнер - Коберський / . Умова експортера з поставником / з Геляуера / Таблиця Шера про термінову торгівлю, форма коносаменту, асекураційних поліс. Голандська організація аукцій / Вольф - Шустер / . Торговельне підприємство: організаційний правильник торгов. дому бр. Весляр, Нірнберг. Правильник фірми Маршалль Фільд К°. / Разом 16 статей / .

5. Організація торгівлі. Переклади головно з книжки Julius Birsch, Der moderne Handel, seine Organisation und Formen und die staatliche Binnenhandelspolitik. / Grandriss der Sozialökonomik, V. Abteilung, Handel, Transportwesen, Bankwesen, II. Teil. 2. Auflage. 1925. J.C.B. Mohr / Paul Siebert // .

Почасти і з інших авторів. З доповненнями і скороченнями доц. др. К. Коберського. 7 прим., канц. форм., 124 стор., 1926. Зміст: 1. Новочасна гуртова торгівля, 2. Органи гуртової торгівлі, 3. Роздібна торгівля, 4. Торговельні видатки.

6. Організація зовнішньої торгівлі. Переклади теж головню з наведеної книжки Гірша, потрохи і з інших авторів, під ред. др. доц. Коберського. 7 прим., канц. форм., 70 стор., 1926.

7. А. Кальмес, організація фабрики. Переклад з 7.нім. видання зладив студ. др. Окіс за ред. доц. др. Коберського. 7 прим., канц. форм. 220 ст. Зміст: I. Організація. Основні риси, дирекція, кореспонденція і регістратура, відділ накупу, склад матеріялів, відділ заробітної платні, відділ продажу. II. Промислове рахівництво. Значіння і обсяг. А. Фабричне книговедення: головні правила і приписи, форми книговодства і книг, контова система, інвентура і біланс. Б. Калькуляція: роди калькуляцій, мета і значіння обрахування своскоштів, типи обрахунку своскоштів, розподіл видатків.

8. Герберт Пайсер, Промислова калькуляція. / Herbert Peisser, Selbstkosten und Erfolg in Buchhaltung, Nachrechnung und Vorgerechnung, Berlin 1924 /. Переклав з німецької мови студ. др. Окіс, під ред. доц. др. Коберського. 7 прим., канц. форм., 55 + 2 стор., 1927. Зміст: А. Загальна частина. Б. Спільні кошти. В. Кінцева калькуляція. Г. Головне книговедення. Д. Передкалькуляція.

9. Левко Биківський, Чесько-Моравська-Кольбен Акц. сп. / загальний огляд та центральне рахівництво /. Sprawozdania z praktyki. Ч. I. праць семінару прив. економії. З передмовою доц. др. Коберського. / Літографовано 100 прим, але далеко не все для кабінету прив. госп. і на його кошт. / 107 стор., 3 малюнки, 1 таблиця в прилозі, 8⁰, 1927.

10. Роман Димінський, Напрями повосної доби в кредитуванні торгівлі. " Стипендіятська " праця проф. стипендіяга при катедрі прив. економії. 7 прим., канц. форм., 200 + III стор., 1927. Зміст: часові тенденції після-воєнної доби оскільки про-

являються в кредитуванні торгівлі, зокрема вивізної. Передвоєнний рівень торговельного кредиту та повоенні зміни. Кредитова асекурація. Асекурація вивізних кредитів, система державних гарантій та інші засоби підтримки експорту, в повоенній добі. Додаток про акредитиви.

П е р і о д и к и

що їх одержує кабінет приватного господарства:

1. Zeitschrift für Betriebswirtschaft, Monatschrift für betriebswirtschaftliche Forschung, Frankfurt a. M. До співробітників цього місячника належить кілька канадцять найвизначніших приватних економістів Німеччини. Кабінет має всі річники від засновання до біжучого року / 1924 - 1928 /. В цім і слідуючім періоду маються окрім довгих статей також знамениті рецензії та огляди фахової літератури.
2. Zeitschrift für Handelswissenschaft und Handelspraxis, mit dem Beiblatt: Der Kaufmann und das Leben. Herausg.: Prof. dr. Nicklisch, Berlin und... G. Obst... Stuttgart. Кабінет має всі річники цього місячника від р. 1925 - 28.
3. ОЮ-Organisation-Reklama-Obchod. Měsíční obrazová revue pro organizaci obchodu. Jednota přátel Masarykovy akad. práce. Redaktor: Jng. R. Zíška, Praha 7. Bubenská 10. r. 1927 i 1928.
4. Kancelář, Odborný časopis. Kancelářské potřeby a náblitek. Organisation, reklama. Vydavatel: Hložek, Praha II. Václavské nám. 53.
5. Organisation. Zeitschrift für Betriebswirtschaft, Verwaltungspraxis und allgemeine Bürokrunde. Offizielles Organ des Organisatorenverbandes und des Orga-Bundes. Rohwelt-Volgt, Berlin W 35. Wochenschrift. Jahrgang 1923-26.
6. Technik und Wirtschaft. Monatschrift des Vereins deutscher Ingenieure. Berlin, Wochenschrift. 1925/26.
7. Nová práce. Technická a hospodářská revue. Ilustrovaný list pro organizaci, technickou a sociální politiku. Red. Jng. Zíška. Praha. Jednota Přátel Masar. akad. Práce. Čtrnáctideník.

8. Průmyslový věstník, Organ Uaředního Svazu ča. průmyslníků, Praha тижневик. 1927 - 27.

В зазначених періодиках кабінет приватного господарства особливо зацікавлений і держить їх у себе. Крім того для приватно-економічних студій можна користуватися і іншими, розміщеними по різних кабінетах УГА.

Екскурсії

що були організовані керівниками катедри приватного господарства:

Час.	Керувник.	Місто.	М е т а.	Учас- Днів ників.
11.26.	Др.Кобер- ський, доц. Моралевич.	Прага.	Оказові ямар- ки. Біржі / ефек- това, збіжева /.	1 38
У1. 26.	"	"	Перший в ЧСР ко- нгрес для орга- нізації торгів- лі. Додатково з ним була звяза- на: 1/Виставка канцелярського приладдя. 2/Чоти- рі екскурсії/мі- сцеві: психотехни- чний заклад; Шкодо- ві заводи в Празі; торгов. дім Геровк і Бабка; фабрика Вальдес.	2 24
X. 26.	"	Усть н/Л.	Фабрика хемичних виробів Штайн. Фа- брика мила і т.п. Шіхт./Заразом ог- лядини модерно- влаштованого ра- хівництва.	2 17

Час.	Керownik.	Місто.	Мета.	Учас- Днів.ників
УІ. 27.	Др Коберський, доц. Моралевич.	Злін	Фабрика Батя. /по дорозі оглянули печери Мацоха близько Брна /.	3 21
ІІІ. 28.	Доц. Моралевич і інж. Димінський.	Прага.	Оказові ярмарки. Біржі /ефектова, збіжева. /.	1 18

Семінар

П р и в а т н о ї е к о н о м і ї.

В семінарі приватної економії було звернено особливу увагу на прив. господарський спосіб підходу до конкретних тем. Коли прив. економія має поглиблювати розуміння економічних процесів шляхом аналізу госп. дії в середині поодиноких господарств та звязаних з нею міркувань і рішень поодиноких госп. суб'єктів, а при тім зясувати техніку господарства, то зокрема для прив. госп. семінару, найвідповіднішим є напрям, який справді намічався при його заложенню та переважав в першому році існування, зокрема зверталось увагу на те, щоб семінарні праці були прямо з практичних студій а не з книжок.

В цім зрештов відбивається і напрям семінарних праць в першому році. З 8 тем в шкільному р. 1925 та 26 5 було взято безпосередньо з практики.

В дальших роках % праць з практичного пізнання підприємств меншає, в р. 1926-27 з 17 вже не цілих 4 / 23,5 % /, в р. 1927/28 2, поки що з 7, але до кінця шкільн. року передбачається скілька дальших праць майже виключно книжкових, так що % буде ще значно нижчий. Абсолютно беручи кількість практичних рефератів постійно падає / 5, 4, 2 /. З цього видно, що первісний напрям семінару викривився.

Зворот був недообровільний. Не трудно

сказати, які тут діяли зовнішні причини. Дістати на чужині практику для членів так чисельної еміграції, зокрема маючи на увазі безвиглядність поки що госп. взаємин ЧСР з територіями Вел. України дуже тяжко.

Залишався ще один спосіб вживаний на ВШТ в Празі. Для семінарних праць прив. економії, тісніше з організації підприємств і рахівництва, професори тої школи давали студентам рекомендації до різних підприємств, щоби вони могли розвідатись і розглянути хоч поверхово особливости даної організаційної чи рахівничої системи.

Це очевидно зовсім не те, що практика, але поширює горизонт, робить наочнішим, вносить те, чого в книгах ще не має, хоч і не має повної життєвості. Але й цей спосіб для УГА ще більш не до прийняття. І в Празі студенти чеської школи з великими труднощами добивались інформації, в рахівництві зокрема часто бувало, що не принесли нічого понад те, що вже було і в книжках. Зокрема чужинцям приходило це важко, так що один з дотичних професорів перейшов для них знова до системи "книжкових" праць. Існо, що чужинцєві та ще студентові чужанецької школи двері дирекції підприємств вже зовсім були щ зачинені. Третій спосіб - роздобування готових матеріялів з підприємств, напр. різних чисельних даних не то в УГА, але й взагалі в європейських школах, ледви чи може мати в бажаних розмірах успіх. Наведеними обставинами і пояснюється чому семінар всетаки мусів піти в напрямі здебільшого книжковому.

Все таки теми були понадбільше чисто прив. економічного напрямку, а коли й межували з народногосподарськими темами інших семінарів, коли навіть той самий референт прочитував реферат з того самого обсягу і на прив. господарським семінарі і на котромусь іншому, то його обовязком було розглянути і зясувати предмет саме з прив. господарського погляду, випрацювати і підкреслити якраз прив. господарські моменти, ц. т. в де яких випадках переробити основно прочитану в іншому семінарі працю. Завдання не легке. Тому не завжди відповідно виконувалось. Мають тому референти вибірали кра-

ще окремі теми, хоч очевидно бували й винятки.

Розвиток семінару був в тісній взаємозалежності з загальною кількістю студентів економістів; обмеженість кількості учасників пояснюється тим, що обов'язковий він тільки для слухачів банково-комерційного підвідділу, умовно обов'язковий для промислового / хто не взяв семінару прикладної економії / і добровільний для слухачів інших спеціалізацій. В першому році існування відвідування семінару не було велике, доходило до 60 %, коли порівняти кількість обов'язкових членів до пересічного числа відвідин. / Точніше обчислення трудно перевести /. В той самий час на семінарі прикладн. економії рахується 24 студенти, відвідувачів 255 на 11 засіданнях, значить $255:11 = 23.2$, $23.2 : 24 = 97 \% +/-$. Ясно що не всі учасники могли постійно відвідувати; високий % роблять тут відвідувачі, очевидно, який семінаром вже давно цікавляться. Теми семінару прикладної економіки приступніші загалові ніж прив. господарські, та не можна заперечити, пересічно цікавіші. Але в слідуючому році 1926/27 відвідування семінару приватної економії доходить вже майже також до 100 % коли мати на увазі тільки обов'язкових членів. Абсолютне число зростає з 13 на 19 / в 1. сем. 1927/28, в зв'язку зі зменшеним станом слухачів на комерційно-банковому підвідділі як і на інших підвідділах падає знову на 13 /. Зріст % показує, що семінар почали відвідувати також члени інших спеціалізацій, як гості а то й як активні члени.

Детальний перегляд семінарних засідань і праць за всі три роки існування див. на стор.

Семінар приватного господарства:

Керувчий: Доц. Др Коберський: 1925/26, I. і II. сем. 26
26/27 I. сем.

Др. Коберський і доц. Моралевич: 1926/27
II сем.

Доц. Моралевич і лект. інж. Димітський:
1927/28 I. і II сем.

Секретар семінару: студ. Ф. Микуляк: 1925/26.

Д. Петрашівський 1926/27,
1927/28.

+ / Чл. Д. Биківський, Каб. нар. госп. та екон. семінар
УГА в ЧСР. Подборки 1926.

Детальний перегляд чинності семінару.

Ч. Докладчик.	Т е м а .	Засі- Коли	Учас-
		день.	1925/26ників.
1.	Др Коберський, Органічна теорія підприємства.	1	17/XI 9
2.	Студ. Биківський, Організація центрального рахівництва в Чесько-Моравській Кольсьбен.	3	24/XI 18 15/XI 5 26/I 6 2/II 7 9/II 9
3.	Студ. Прибитківський, Організація відділу для зарплатні в Чесько-Моравській Кольсьбен.	2	
4.	" " Організація відділу калькуляційного в Чесько-Моравській Кольсьбен.	1	17/III 18
5.	" Федорів, Психотехнічний відділ електр. підприємств м. Праги.	1	24/III 21
6.	" Микуляк, Організація одної госп. спілки для збуту госп. продуктів і постачання госп. машинами і т. д.	2	14/IV 11 21/IV 12 12/V 18 19/V 17 2/VI 13 9/VI 18
7.	" Бобінський, Кредит в УСРСР	4	16/VI 16 23/VI 19 30/VI 8
8.	" Микуляк, Біланси при хиткій валюті	3	
		17	13 215
Разом в 1925/26 шкільному році		17	13 215

Продовження таблиці на стор. 89.

ЧЧ.	Докладчик.	Т е м а .	Засі- день.	Коли 1926/27	Учасни- ків.
9.	Асс. Бондарчук.	Підкарпатський банк в Ужгороді.	2	9/XI	14
10.	Інк. Димінський,	Правнича сторона диференціальних операцій.	2	16/XI	12
11.	Студ. Чорний.	Шкодові заводи в Градці Кральовому.	1	23/XI	20
12.	Ліницький,	Психотехніка	3	30/XI	16
13.	"	Канадійський збіжвий пуль	1	7/XII	12
14.	"	Вітницький.	1	14/XII	16
15.	Асс. Бондарчук.	Біржі	1	18/1	14
16.	"	Ржевуцький.	2	8/11	12
17.	Інк. Гайдовський,	Закладові ради в ЧСР	1	15/111	17
18.	Студ. Ліницький,	Канадійський збіжвий пуль	1	22/111	19
19.	Асс. Сувчинський,	Дрмарки на Україні / колись і тепер	1	29/111	19
20.	Студ. Костарів,	Оцінка Тейлоризму	2	12/111	22
21.	Інк. Димінський,	Оцінка Тейлоризму	1	8/11	18
22.	Асс. Сувчинський,	Оцінка Тейлоризму	1	15/111	24
23.	Дир. Карасик,	Оцінка Тейлоризму	1	15/111	24
24.	Студ. Паниця,	Оцінка Тейлоризму	1	10/111	16
		Оцінка Тейлоризму	2	17/111	15
		Оцінка Тейлоризму	1	24/111	16
		Оцінка Тейлоризму	1	31/111	12
		Оцінка Тейлоризму	1	6/111	10
		Оцінка Тейлоризму	1	12/111	67
		Оцінка Тейлоризму	1	21/111	18

Продовження таблиці на стор. 90.

Чч.	Докладчик.	Т е м а .	Засі- дань	Коли Учасни- 1926/27 ків.	
25.	Студ. Петрашівський,	Стабілізаційні обліянси в ЧСР	1	28/УІ	18
	в зв'язку з податковим реформом.	Разом в 1926/27 шкільн р.	28	19	426
1927/28					
26.	Асс. Петрашівський,	Підкарпатський банк, Філія Мука- чево.	2	9/ХІ	11
27.	Інк. Гловінський,	Стабілізація селґійського франкі		16/ХІ	10
28.	Асс. Петрашівський,	Стабілізаційні обліянси з погляду приватного і народньо-господар.	1	28/ХІ	11
29.	Інк. Цитель,	Податкові обліянсові делікти	5	2/ХІІ	17
				9/ХІІ	15
				16/ХІІ	12
				18/І	14
				20/І	12
				27/І	13
30.	Студ. Прокопів,	Перший продукційний кооператив	2	10/ІІ	13
		масарських робітників в Празі		17/ІІ	17
31.	Асс. Лаврик,	Контроля та її техніка в банко- вому закладі.	3	9/ІІІ	14
				16/ІІІ	12
				19/ІІІ	13
32.	Асс. Петрашівський,	Торговельний обліянс України в минулому і сучасному	2	19/ІІІ	13
		Разом в 1927/28 шкільному році	16	30/ІІІ	11
				18	206

Підсумок - рекапітуляція таблиці на стор.89-91:

Рік:	Референ- тив.	Рефе- рат.	Засі- дань.	Учасни- ків.	Пересіч.учасн на 1 засідан.
1925/26	6	8	17	215	13
1926/27	13	17	23	426	19
1927/28					
до 30/III	5	7	16	206	13
Разом	22	32	56	847	15

Крім того відбулися тричі організаційні збори семінару, все в початках шкільного року.

Роля приватної економії в навчальній системі Української Господарської Академії не вичерпується поданим оглядом самих тільки предметів, що згуртовані при кафедрі приватної економії. Була вже мова про те, що деякі групи предметів виділені до іншої кафедри, або знову інші предмети характеру і змісту частинно приватно-економічного входять в споріднені угруповання при інших кафедрах. Це явище зовсім правильне. Але з огляду на надто широкі розміри повного вичерпання всіх без решти приватно-економічних елементів мабуть доцільніше зупинитись на зовнішнім критерії - кафедрі прив. економії та обмежитись на вясованню головних моментів в системі приватного економічного навчання в УГА і цим закінчити поданий огляд.

С. Володимирів.

ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНОЇ ПРЕСИ.

Історія господарського побуту України тільки за останні часи звернула увагу відповідних наукових кол. Студіювання економічної історії України ледви тільки починається й тому кожному працю, кожному розвідку треба вітати.

До таких розвідок треба віднести працю проф. О.Оглобіна: "Транзитний торг України за першої половини XIX сторіччя" / "Записки Історично-Філологічного Відділу Укр. Ак. Наук". Книга XIII та XV 1927 р. / Автор яскраво змальовує звернення уваги російського уряду на важливий південний транзитний шлях України, що був зв'язаний з Дунаєм - торговельною магістраллю, що сполучала Центральну Європу з Чорним морем й Сходом. Цей шлях російський уряд хотів перетяти, керувати його на Одесу й Кавказьке Побережжя Чорного моря та підпорядкувати своїм інтересам. Автор особливо відзначає значіння Одеси, як перехрещення двох основних транзитних шляхів - Західно-Європейського й російського, занепад Одеси після наказу 1811 року та постанову Віденського Конгресу про транзит через Україну то що.

У XV книзі тих самих "Записок" проф. П. Клименко у статті: "Відомости про скаргу український у 1780 році" кидає промінь світла на бюджет Гетьманської України, використовуючи рукописні збірки Лазаревського, і дає у вступному слові малюнок колоніальної політики Росії відносно України в ті часи.

У першому томі збірника: "Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки". 1927. Одеса. Проф. М. Слабченко у статті: "Два монографічні описи Полтавщини і Харківщини" подає цікавий матеріал з двох монографічних описів складених за планом Вільно-Економічного Товариства по наказу Гр. Строганова, що був губернатором спочатку Малоросійської губернії а потім Харківщини та Новоросії. Перша - опис Полтавщини, відноситься

до 1806 року, а другий - Харківщини до 1837 р. Опис Полтавщини містить цікавий матеріал про до- сільського господарства а головним чином скотар- ства, про ціни на збіжжя, худобу, про шляхи сполучення, ярмарки, чумацький промисел, торгів- лю міст то що. Опис Харківщини яскраво змальовує Харків, як торговельний центр між півднем та пів- ніччу бівш. Росії сходом і Польщею, Литвою то що, зріст молодої індустрії Харківщини й инше.

З приводу десятилітнього ювілею радянської влади академік Воблий / " Життя і революція " № 10 - 11. 1927. Акад. Воблий: " Розвиток народ- ного господарства України за десять років ре- волюції " / дає підсумок досягнень у народньому господарстві України за останні десять років. Академік Воблий відмічає, між иншим, що руїна торкнулась України більше ніж інших районів СРСР тому і питомий тягар її у народньому господар- стві Союза упав значно і тільки потроху Україна повертає на старі позиції. В індустрії Союза питомий тягар України виносив: 1913 р. - 20.3 %, 1921 р. - 22 р. тільки 18.6 %, 1925-26 р. - 14.8% 1926-27 р. - 20.0 %. Далі автор відмічає сприят- ливі умови для розвитку народнього господарства України: географічне положення, близькість Чер- ного моря, родючий ґрунт, підземні багатства, сп- риятливий клімат та надзвичайно вигідне сполуче- ння заліза та вугілля то що. Для сільського го- сподарства автор ставить дві проблеми до розвя- зання: піднесення урожайности та заведення сухо- стійких культур. Колективізація - на думку акад. Воблого - у сільському господарстві ще не набула великих розмірів; велику вагу набрала коопера- ція; доля приватного капіталу зменшується; зро- стає усупільнений сектор народнього господар- ства; експорт значно відстає від росту цілого на- роднього господарства.

Зупиняючись на одній з основних проблем української економіки - проблемі текстильної ін- дустрії автор відмічає її слабкий розвиток не ди- влячись на усі більш сприятливі умови для її роз- витку ніж у інших місцевостях Союзу. й приходять до висновку: що " розвиток цієї галузі, буде спри-

ятий гармонійному розвитку народного господарства УРСР, відкриваючи нову сферу застосування робочої сили, а це у наших умовах має величезне значіння". Проблема текстильна за останній рік усе більше й більше впливає на чергу дня у економічній пресі України. Чи не спричинилась більш об'єктивна трактовка цієї ж проблеми та інших до закриття одинокі часописи на теренах України чисто економічного змісту, на жаль на чужій мові "Украинский Економист", що, безсумніву, є втраченою для українського економічного життя? Тепер цей збірник відновляє цю назву й вже на рідній мові.

Текстильній проблемі присвячені в останніх числах радянського місячника: "Хазяйство України" - цього одинеского місячника економічного на теренах Радянської України, такі статті: Н.З. Лігман. "Об організації производства искусственно-го волокна на Украине" / "Хозяйство Украины." № 11 - 12. 1927./, автор вказує на доцільність та вигідність організації продукції на Україні цієї нової модерної текстильної індустрії - продукції штучного шовку, індустрії яка казковими кроками росте в усіх передових країнах земної кулі й обіцяє у швидкому часі зробитись головним конкурентом бавовняної промисловості. Автор доповнює постановку проблеми певними економічно-технічними викладками про більшу економічну ефективність будування фабрик на Україні у порівнянні з іншими районами союзу. У числі 1. за 1928 р. того ж місячника п. В. Пишнев. "К возможности насаждения хлопчатобумажной промышленности на Украине" - підтверджуючи свої доводи теж викладками доказує необхідність й економічну ефективність заведення текстильного центру на Україні.

Випуск другий: "Граць семінару для вивчення народного господарства України". Київ. 1927. Містить у собі статтю О. Плевако, що присвячена теж історії економіки України, а саме: "З матеріалів до історії цукро-бурякової промисловості на Україні та Росії у 1848-49 р.р.". Автор наводить досить повні дані про кількість у ті часи цукроварень, робочу силу, аренду цук-

роварень, посівплощу, буряку, вихід цукру з десятини, продукцію цукру, видатки палива, дає огляд тогочасних ринків то що.

Випуск другий "Праць", головним чином, присвячений огляду ринків Київщини, що провадились членами семінару котрим, як відомо, керує академік К. Воблий. З оглядів зазначимо праці: В. Воблий: "Текстильний ринок Київщини"; С. І. Цейтман: "До характеристики цукрового ринку Київщини" та Д. А. Шварцман: "Нафтовий ринок Київського району".

Останній збірник: "Наукові Записки Київського Інституту Народнього Господарства". т. VIII 1927. Крім інформаційного огляду: "Київський Інститут Народнього Господарства за р.р. 1917-1927" де подаються відомости про організацію інституту, його особистий склад, друквані праці лекторського складу, історію про фінансовий стан, містить слідувачі статті економічного змісту: 1. Б. Е. Радзиковський: "Поставлення проблеми грошей в переходову епоху" - стаття уявляє доклад що був виголошений у минулому році автором на Марксо-Ленінській кафедрі. Автор досліджує проблему грошей у переходову епоху, стоячи на марксістській точці погляду і вживав для дослідження питання абстрактного методу Маркса уділяючи велику увагу проблемі цінности взагалі, з якою проблема грошей тісно звязана та особливо уділяючи увагу проблемі грошей при соціалізмі. 2. Б. Курц: "Схід, імперіалізм та СРСР" - де автор розбираючи проблему експанзії європейського та японського імперіалізму на теренах Азії та Африки приходить до висновку про необхідність розвинення тісних стосунків СРСР з народами Азії на підставі яких СРСР скріпить своє політичне становище серед цих народів і знайде в їх широкого спільника у боротьбі з імперіалізмом; одним з чергових завдань мусить бути на думку автора для Союзу усунення економічного посередництва між їм та народами Сходу імперіалістичних держав, себ-то безпосередній економічний дотик між Союзом і народами Сходу. 3. З. Орлова.: "Транзит України в минулому та сьогочасна його проблема" - де автор висовує необхідність і корисність розвинення

торговельної посередницької діяльності СРСР між континентами Європи та Азії і кидас, також, світло на історичний перебіг проблеми транзиту.

Проблема п'ятилітнього плану розвитку народного господарства України знайшла трактування у слідуючих статтях на сторінках: "Хозяйства Украины": 1. В.Ведденский: "К итогам обсуждения украинской пятилетки № 11 - 12. 1927 /". Автор дає аналіз як самого п'ятилітнього плану, так і критиків плану. До хиб п'ятилітнього плану на думку автора треба віднести: залишення на боці ним якісного боку праці народньої освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення то що; слабу розробку питання українського народнього доходу і капіталовкладення та класових процесів на селі; слабе звернення уваги на легку індустрію / текстильна проблема / та кустарно-ремісничу промисловість; відсутність даних про пройдені етапи розвитку, про процеси відбудови без знання та освітлення котрих зовсім не можливо дати обосновану і переконуючу гіпотезу розвитку народного господарства; певну поверховість розроблення багатьох проблем "на глаз" без розкриття усіх необхідних переконувачих доводів; слабе і дуже загальне виявлення економічної, організаційної й технічної політики і практики на підставі яких задані народньому господарству темпи розвитку можуть бути досягнені й слабкий розвиток пояснюючих додатків себ то сухість цифрового матеріалу. Але все ж автор відмічає позитивні боки п'ятилітнього плану до яких він відносить те, що він все ж таки дає "готову грубу модель, котра у дальнішому дозволить з більшою увагою зайнятись відцифровкою й уточненням усіх подробиць будівлі". П'ятилітній план - на думку автора, вірно визначає своєрідні задачі, що випадають на долю України при соціалістичному будівництві, як основного центру у таких важливих галузях промисловости як камено-вугільна, рудна, електротехнічна, металургічна, машинобудівельна, хемічна, що частину автор вважає найбільш обоснованою у плані й розробленою; автор стає на оборону розвитку українського сільського господарства прийнятого планом з ухилом до

швидкої інтенсифікації сільського господарства, якого де які критики центру бояться тому, що він може до певної міри пошкодити загально союзному експорту зернових культур, автор одмічає правильність плану що до цього; до позитивних рис праці по складенню плану автор відносить, також, нагромадження певних навиків, методів по складенню планів й розробки певних проблем. На думку автора план мусить в основі поставити задачу чисто якісного порядку - "дати струнку внутрі увязану систему мір економічної організаційної і технічної політики і практики, відносно якої цифри грали б роль результативних показчиків, маючих в аспекті плану лишень відносне значіння й набуваючи характер конкретних директив лишень після звірення з дійсністю річних контрольних цифр і оперативних планів". Задача плану є - "можливо більш плавний безкризисний розвиток народного господарства по шляху до соціалізму". В основу плану мусить бути покладена проблема продукційности праці, як основного показчика рівня розвитку продукційних сил України, далі темп розвитку народного господарства / валова продукція, / національний дохід, нагромадження, капіталовкладення. Сам план, на думку автора, мусить бути розроблений у трьох варіантах: відправному, мінімальному і максимальному та обрахувавши особливості головніших економічних районів республіки.

2. "Дискусія по перспективному плану на засіданні Президиума Госплана 24 и 25 октябрю 1927 г." / № 11 - 12. 1927. / Дискусія відбулась по докладу п. В. Ведденского на тему: "Об основных показателях развития народного хозяйства УССР на пятилетие 1927 - 1928 - 1931 - 1932 г. по второму ориентировочному варианту перспективного пятилетнего плана". В докладі зазначено що план складений на основі формули: "на підставі нерачних капіталовкладів у народне господарство, досягти більшого народньо-господарського ефекту, що знайшов би відбиток в основних показчиках розвитку народного господарства"; план складений на підставі визнання того, що Україна є частиною

усього Союзу і тільки до Союзу у цілому і може бути віднесено поняття єдиного економічного доцільного народньо-господарського організму. План немає в усіх частинах науково-дослідчого осознання економіки країни народньо-господарських процесів, тільки певні частини його таку базу мають, план розуміє те, що Україна є передовою частиною Союзу у соціалістичному будівництві - Донецький басейн, Кривий Ріг, "Дніпрельстан" - як вага важкої індустрії, легка індустрія буде розвиватись переважно як промисловість, що працює по переробці сільсько-господарської сировини, капіталовкладення будуть провадитись відповідно питомому тягару України у загальному будівництві Союзу - оскільки тяжка індустрія в Україні то цим обумовлюються і великі вкладення капіталу на теренах України. Варіант докладчика є вихідний на підставі якого буде у майбутньому збудований другий варіант, розрахований на більше піднесення продукційності праці, більшу ефективність капіталовкладень.

3. "Постановлення Президіума Госплана УССР по предварительному варианту пятилетнего перспективного плана на 1927-28 -- 1931 - 1932 г." / № 11 - 12 1927/. З окремих постанов треба відмітити: ч. 1. "президія вважає правильним положення у основу будови плану уяви про гірничо-промисловий Південь України, як про єдиний господарський комбінат, у котрому зєднання здобичі вугілля й руди з продукцією заліза, машинобудівництвом, хемічною і селікатною промисловістю, залізничним і водним транспортом / Дніпро, Чорне море / створює важніший у Союзі центр продукції засобів продукції. ч. 2. У якій зазначено що Донецький басейн на ближче десятиліття призначений бути основним енергетичним центром, що буде постачати твердим мінеральним паливом майже усь Європеїську частину Союзу. ч. 12. Де зазначено на необхідність вивчення проблеми розвитку кустарно-ремісничої промисловости, як одного з факторів що зм'ягчує товарний голод й безробіття. ч. 25. Де зазначено необхідність товарности і стійкості сільського господарства, економічне укріплення бідня-

цько-середняцьких груп села і максимальний розвиток усупільнених форм сільського господарства. ч. 53. Президія вважає, що намічений розмір капітальних вкладів, особливо у частині нового будівництва, відповідає лишень самим необхідним потребам народного господарства. ч. 119. Президія визнає, що у представленому варіанті плану питання соціально-культурного будівництва не одержали задовольняючого освітлення в зв'язку з чим, Президія доручає комісії по перспективному плану негайно усилити працю в цій галузі притягненням зацікавлених народніх комісаріятів.

Сучасна кон'юнктура України знайшла свою оцінку статті С.В. Ривкіна: "Основные моменты, характеризующие хозяйственную обстановку на Украине к началу 1927-28 года" / "Хозяйство Украины" № 1. 1928 / та у статті Н.Н. Виноградського: "Основные хозяйственные итоги первого полугодия 1927-1928 сельско-хозяйственного года." У тому ж числі "Хозяйство Украины" у статті / початок, кінець буде у наступному числі / В. С. Мишкіса: "Баланс народного хозяйства Украины" використаний цінний, поки що, одинокий у своєму роді матеріал, наслідок праці ЦСУ України в галузі складення досвідного балансу народного господарства України за 1923-24 та 1924-25 опер. роки. Баланс складений по формулі: фонди на кінець року + народній дохід = непродукційне споживання + фонди на кінець року. Автор розбирає наступні складові частини балансу: населення, народньо-господарські фонди, продукцію, обмін, народній прибуток, непродукційне споживання й нагромадження та дає розгляд питань про взаємовідношення окремих господарських сфер процесів відбудови й висновки.

Питання сільського господарства знайшли свою трактовку у статтях: А. Шліхтера: "Сільське господарство України на порозі другого десятиріччя жовтневої революції" / "Вісник Сільсько-Господарської Науки та досвідної справи." т. У. № 1. Науковий орган НКЗСУ / - де дані підрахунки досягнень українського сільського господарства за

десять років, аналіз росту посівної площі, її структури, урожайності, скотарства, зазначений процес "осереднячення" села то що; А. Подвинського: "Довоєнніє капітали в сільському господарстві України і їх сучасний рівень" / "Хозяйство Украины" № 1. 1928 / - автор дає аналіз розмірів і складу основних капіталів у сільському господарстві України у 1918 р. нерухомих і рухомих та сучасних з їх розподілом між окремими групами селянства. Автор бере 9 губерній України і визначає основний капітал увесь у 2453 міл. зол. руб. на 1918 р. та 2841 міл. руб. на 1926 р.; п. А. Юффе: "Ринкове скотарство, його перспективи та заходи до розвитку його на найближче майбутнє" / "Українське Скотарство." Жовтень 1927 / присвячує увагу одній з основних проблем нашого сільського господарства - ринковому скотарству, головне його високоінтенсивним галузям - молочарству, свинарству, птахівництву, то що й дає схему необхідних заходів до їх розвитку та хиб дотеперішньої політики, автор зв'язує проблему скотарства з проблемою експорту та інтенсифікацією сільського господарства.

Проблемі перспективного плану реконструкції сільського господарства України уділяє увагу проф. Н.П. Огановський у ч. 1. "Плановое Хозяйство" 1928 у статті: "Перспективний план реконструкції сільського господарства на п'ятилітє 1927-28 -- 1931 - 1932 г.г." стаття охоплює своєю трактовкою цілий Союз, Україну, її сільське господарство автор розбирає поруч з цілим Союзом рівнобіжно.

Проблема української індустрії й її фінансування зокрема знайшла свою трактовку у статтях В. Адрианова: "Про фінплан української промисленості на 1917-1928 г." / "Хозяйство Украины" № 1. 1928 /; К.К. Хартунари: "Промфінплан української промисленості на 1927-28 г." та А. Шмидта: "Финансовое хозяйство промышленности" - автори розбирають, полоним чином, проблеми капітальних витрат, фінансування реконструкції індустрії, собівартість виробів темпи зростання продукції, прибутковості та оборотових засобів української республіканської та загально-союзної промисловості.

Проблемі зарібної платні у гірничій промисловості України присвячена стаття А. Кривецького: "Зарплата горнорабочих Донбасса и Криворожья на 1927-28 г.г." / "Хозяйство Украины" № 1. 1928 г. / - в якій автор подає відомости про височінь зарібної платні, новий тариф і ті зміни, які він вніс у зарібну платню гірників то що.

"Slovanské Trhy", що постійно слідкують за подіями й на теренах України в ч. 1 за 1928 р. уділили кілька рядків справам нашого Донецького басейну / Fr. Matoušek. "Novopražské obrazy z křiže sovětí" /, розбору питання становища робітництва житлові кризи, низької продукційности праці, незабезпечености робітництва від нещасних випадків то що.

Радянський місячник "Вопросы Труда"; що має постійний відділ "УССР" в останніх числах містить кілька статей по робітничому питанню а саме: А. Плехотников: "Безработица и борьба с нею на Украине" / № 12. 1927 / - де поданий огляд руху безробіття на Україні, яке, як видно з даних автора, має тенденцію до зростання, усього на 41 біржі праці нараховували на 1 - IV. 1927 р. 246300 душ безробітних, головний кадр дають гірничі робітники / 66000 /, торговельні службовці і т. д. у тому ж числі у статті М. Тауб "Использование рабочего времени в хим. промышленности Украины" / № 12. 1927 / та С. Иструбецкого: "Использование рабочего времени промышленности" / № 1. 1928 / дають яскравий малюнок малого використання робочого часу у радянській промисловості, по даних Иструбецкого кількість робочих днів виносила у промисловості Артемьевського округу за рік 260, на одного робітника неявок на працю за рік було 40.6 або 18.5 % кількості днів календарного року. Це одна з багатьох проблем болючих усупільненої радянської індустрії, одна з причин високої собівартости її виробів.

Проблема "Дніпрельстану", у періодичній пресі була освітлена інж. Цлавінським:

"Дніпрельстан і ірригація" / "Вісник Сільсько-Господарської Науки та досвідної справи" т. У. № 1. /- автор розбирає проблему з боку ірригаційного підкреслюючи свої висновки численими економічно-технічними викладками і приходять до висновку "що ірригація південної частини України є цілком життєва потреба сільського господарства і буде рентабельна для збуту енергії "Дніпрельстану".

у "Літературно-Науковому Віснику" / том ХСІУ книжка XII / який, на великий жаль, дуже мало одводить на своїх сторунках статтям економічного змісту, проф. О. Мишук: "Націоналізм в аграрній політиці Середній Європи", підкреслює характерну рису в аграрній політиці новоповставших самостійних держав Середньої Європи - націоналізм, факт національного до певної міри шовінізму, розв'язання аграрного питання на користь пануючої нації, народності. Нова зірка на убогому небі нашої економічної літератури: "Кооперативна Республіка", яку треба сердечно вітати, що виходить у Львові коштом Ревізійного Союзу Українських Кооперативів у Львові під редакцією п. доц. др. К. Коберського містить у своїх перших числах / січень - березень 1928 р. / слідує статті на економічні теми: 1/ проф. О. Мишук "Світова війна в її соціальних і господарських наслідках" / ч. 1. /- де автор подає цифрові дані кількості притягнених до зброї, втрати що нанесла світова війна населенню, ту працю яку поставила війна перед економікою кожної країни і подає де які дані про Україну зокрема. Автор накінці зупиняється на проблемі продукційності праці і продукційності землі і вказує що завдяки конкретним умовам післявійськової дійсності продукційність землі є основною проблемою перед якою проблема продукційності праці відступила на друге місце. 2/ проф. др. В. Тимошенко: "Що таке господарська кон'юнктура і які її ознаки" / ч. 3 /- де автор дає поняття кон'юнктури, перебігу її та основних ознак. "Господарська криза - каже автор-визначаючи її істоту - наступає необхідним нас-

слідком господарського відьому. Причиною є те що період піднесення вичерпує поступенно вільні грошеві капітали і дальший розвиток стає неможливим. * У кінці автор підкреслює зміни у нормальному перебізі кон'юктур післявійськових і певного поступу вивченню їх. З. Д. Павликовський. * Галичина після війни 1914 - 1920 р.р. / початок ч. З. / - де автор дає спробу підвести підсумки тим жертвам, які понесла Галичина під час світової війни наводячи багато дуже цікавого і нового матеріалу що особливо є цінним. 4. Проф. О. Мицк. "Причини і розвиток східно-європейської революції" /ч. З / - автор дає аналіз перебігу російської революції особливо зупиняючись на большевицькому періоді революції і розбираючи проблему революції дає її означення - "революція є зміна існуючого традиційного ладу незаконною дорогою", автор правильно відмічає те що великі соціальні революції не відбуваються на ґрунті звільнення й зубоження народу що, колись відмічав і наш великий соціолог М. Ковалевський.

З статей кооперативно-економічного змісту треба відмітити, крім перекладу статей Д. Ресселя: "Необхідність корінних змін в сільському господарстві" /ч. 1/ "Створення нового соціального ладу" /ч. 2. / та "Виховання громадян" слідує: 1. К. Коберський: "За кооперативну Республіку" /ч. 1. / - стаття програмового змісту з розбором і переглядом історичного розвитку кооперативних ідей. Автор каже: міць кооперативного елемента буде тим більшою, чим швидше здійсниться намічене вище об'єднання різних галузей кооперативного руху. Така "Кооперативна Республіка" буде тілом в тілі, організмом в організмі, живучи своєю логікою й використовуючи слабкі місця свого антагоніста - капіталістичного господарства, вона поширватиме свої впливи його коштом". 2. Інж. С. Храпливий: "Вигляди розвитку кооперативного молочарства на українських землях під Польщею" /ч. 1. / - трактовка молочарського господарства і можливостей поширення молочарської кооперації. 3. А. Гречка: "Поширення коо-

перації в головних державах світу " - статистичні підрахунки кооперативного руху в головних країнах світу.

Останій випуск " Записок Київського Кооперативного Інституту імени В. Чубаря " /т. 2.1927/ містить статтю Л. П. Барановського "Кооперативні Союзи України на 1. Улі. 1928 року -де автор за матеріалами обслідування Центрального Українського Кооперативного Комітету дає досить вичерпучий малюнок кооперативних союзів України подаючи дані про їх кількість, розподіл по губерніях, по функціях, по року засновання, кількості членів й їх складу, дає порайонову характеристику союзів й розбірає основні елементи господарства їх: капітали, оборотові засоби /вклади, борги /, культурно-просвітню та інструкторську діяльність союзів то що. В цілому стаття дає повний малюнок союзного кооперативного будівництва в часи нашого самостійного життя.

У тому ж випуску " Записок " П.О. Лапоніг у статті: "Міжнародній хлібній кооператив " /Цуль / дає загальний малюнок цього модерного явища міжнароднього обєднання у галузі сільсько-го господарства на чолі якого стоять англо-саксонські країни молодої культури. Автор зупиняється на русі міжнародніх обєднань за останні часи, становищу світового господарства за 1913 - 1925 р.р. використовуючи дані підготовчої комісії при Лізі націй по скликанню міжнародньої економічної конференції у Женеві, міжнародній торгівлі взагалі та зокрема хлібній, сільсько-господарській кризі, історії виникнення пуля, його завдань то що. Закінчує автор статтю висновком " що ми безумовно вступили в нову еру світової хлібної торгівлі і ближчі часи дадуть нам докази цього".

Закінчуючи огляд економічної преси ми мусимо зазначити статтю проф. П. Фоміна: "Наука о хозяйстве на Украине за десять лет " /"Хозяйство Украины ". № 11 - 12. 1927 /- це є надрукована промова проф. Фоміна на святочному засіданні науково-дослідних катедр світового господарства

і проблем сучасного права 8-X-1927 р. Автор підкреслює, що події останні 10 років несприятливо органічній науковій праці в той час як життя ставило до розв'язання грандіозні проблеми, події зовсім виключали можливість т.з. "кабінетної праці вченого" й узагальнення досвіду нової економіки що народжувалась у завірсі соціальних катаклізмів. Життя поставило до розв'язання дві основні проблеми - проблему пляму й проблему коньєктури і в цьому напрямку йшла праця практично-теоретична. Автор відтіняє праці слідуєчих установ: до-свідної катедри по прикладній економіці Інститу-та народнього Господарства, науково-дослідчої ка-тедри Кабінета Донецького басейну й комісії еко-номічних досліджень української промисловости при В.Р.Н.Г.У.Р.С.Р. Задача двох останніх установ була і в вивчення проблеми собівартости виробів важкої індустрії та вивчення раціоналізаторських мір по великим трьом заводам Харкова /"Серп й Мо-лот", Г.Е.З." та "Х.п.З."/, з метою підійти до методології основних праць по очистці перших еко-номічних матеріалів, що мають відношення до вище згаданих проблем та освітлення методів еліміну-вання впливу різних факторів на динаміку собівар-тости.

Праця дослідчої катедри прикладної еконо-міки зосереджувалась, головним чином на важкій ін-дустрії України. Автор особливо підкреслює заслу-гу катедри у висовуванні теорії структури проду-кційних витрат з розподілом їх на т.з. фіксовані незв'язані безпосередньо з розміром продукції і продукційними, що змінюються в зв'язку з величиною продукції. Ця прикмета покладається в основу класифікації промисловости її галузів і класифікації цілих галузів господарства.

РЕЦЕНЗІЇ.

1. Записки Соціально-Економічного Відділу Української Академії Наук, Томи I / 1928 /, II-III / 1926 /, IV / 1926 /, V - VI / 1927 /, Київ.
2. Праці семінару для вивчення народного господарства України, Вип. I, 1926; Вип. II, 1927. Київ.

Появлення в світ Записок Соціально-Економічного Відділу Української Академії Наук musilo порадувати кожного українського економіста. В той час коли другі відділи гуманітарних наук, зокрема історичних та філологічних мали українські наукові осередки вже довгий час, для наук соціально-економічних такого центру не було. Соціально-економічні публікації Шевченківського Наукового Товариства у Львові були занадто обмежені, щоб того можна було рахувати центром української соціально-економічної думки.

Через це заснування Соціально-економічного відділу в Українській Академії Наук, треба визнати першою спробою утворити поважний осередок для тих наук, які musять відіграти величезну роль в відбудові України як національно-політичної одиниці. Зрозуміло через те, що зявлення перших томів Записок Соціально-Економічного Відділу Академії musilo притягти всю увагу українських економістів.

Але коли зявлення Записок порадувало нас, то в той же час перші томи Записок викликали також і сумні настрої у кожного, кому дорогий цей осередок української науки.

Перш за все кожний з томів Записок нагадував тими некрологами, що займали в них поважне місце, про ті великі персональні втрати які понесла галузь соціально-економічних наук, за час тяжкого лихоліття. Серед економістів окрім смерті М. І. Туган-Барановського, пам'ять якого не раз була вшанована українськими економістами на еміграції, треба нагадати про смерть Р. М. Орженць-

кого. Його смерть притягла значно менше уваги серед українських економістів на еміграції. Між тим це був один з талановитіших економістів - теоретиків, що народився і працював майже все своє життя на Україні, хоч по походженню він і не був українцем, а поляком. Його праці в царині теоретичної економіки, зокрема в теорії цінності, були видатними. Він був також одним з основоположників математичного напрямку в статистиці на теренах України і Росії.

В 1919 р. він був обраний членом Української Академії Наук по соціально-економічному відділу, а оден час / в 1921 та 1922 р.р. / небіжчик виконував обов'язки голови Соціально Економічного Відділу. Вміщений в II - III тт. Записок некролог небіжчикові написаний в теплих сердечних тонах академиком М. Птухою підкреслює ту велику роль, яку відіграв небіжчик в житті соціально-економічного відділу Академії в найтяжчі для нього часи / 1919 - 1922 /, зокрема його роль в підтримці в цей час Академії як справжньої вищої наукової установи України. Між иншим Р. М. Орженцький був ініціатором розпочатку діяльності Товариства Економістів при Академії Наук в 1920 р. Вмер Р. М. Орженцький в 1923 р. вже за межами України в Польщі куди він виїхав в 1922 р.

Такий же сум наводить перший офіційний звіт про діяльність Соціально-Економічного Відділу за п'ять років, 1919 - 1923, доданий до першого тому Записок.

Це теж до певної міри некролог, хоч присвячений не людям а установам. Зокрема тяжко відбився цей період на суто економічних установах Академії. На протязі цих років вмерло цілий ряд установ, що були засновані при Академії для вивчення економічних питань. Згідно організації Академії в тисячу дев'яťсот вісімнадцятому році мусіло існувати при Соціально-Економічному Відділі Академії два спеціально економічних інститути: Інститут для вивчення Економічної Кон'юнкту-

ри та Інстит. для вивчення Народнього Господарства України. Вже в 1919 р., через зовнішні умови як то зазначає звіт замість двох Інститутів утворється лише один інститут, що мусів охоплювати в своїй діяльності обидва завдання, до речі дуже різні. Але після спроб організації праці в обох напрямках в дуже тяжких умовах 1919-21 роках Інститут зачинається зовсім в середині 1921 р. і то як зазначає доклад " коли остаточно з'ясувалося, що за браком коштів налагодити працю в інституті неможливо ". В таких умовах вмерла одна з головніших установ для вивчення економічних питань України. І вона не ожила і до цього часу, хоч здавалося б що умови з 1921 року що до зовнішніх умов праці могли би бути змінені.

Коли ще до Інституту для вивчення господарської кон'юнктури зовнішні умови відірваності від світу могли бути певним вибаченням тимчасового припинення його діяльності, то очевидно ніяких підстав не було, що до припинення вивчення народнього господарства України. Та звіт ясно підкреслює, що лише б р а к к о ш т і в мусів припинити цю працю. І от аж до тепер та ж причина стоїть на перешкоді до відновлення діяльності головних економічних установ Академії. Між тим ніхто не може мати ніякого сумніву, що праця ця нагло потрібна, та це видно і з того, що і питанням господарської кон'юнктури на Україні і питанням вивчення народнього господарства України займаються на теренах України, але ця праця передана в різні урядові п і д л е г л і, з а л е ж н і установи при різних комісаріятах та управліннях. Найвища ж наукова установа України по вивченню економічних проблем, Соціально-Економічний Відділ Академії, позбавлена коштів які б уможливили її працю в цьому напрямі.

Закрито за браком коштів в 1921 р. також закладену пізніше з ініціативи акад. Р. М. Орженцького комісію для дослідів бюджетів. Закрито й комісію для вивчення соціального руху.

закладену ще з ініціативи М. І. Туган-Барановського, хоч здавалося б що поле для досвідів цієї комісії було як найширше на Україні в той час. І тут звіт зазначає: "Проводились переговори з видатними практичними економістами, які охоче взялись би за таку роботу / вивчення робітничого і кооперативного руху / при наявності відповідної оплати їхньої праці. Коли остаточно з'ясувалося, що через цілковитий брак коштів в налагодити працю в цьому напрямку неможливо, де який час тяглися роботи по збиранню матеріалів.... Нарешті вирішено було комісію зовсім закрити / 1. І. 1922 /".

Знову ж не брак людей чи охоти до праці, а брак коштів.

Так в 1922 р. всі установи при Академії для вивчення економічних питань вмерли. Трохи більше пощастило установам статистичним та правничим, які збереглися і дотепер, але і їхня праця проходила в тяжких умовах.

Але українські економісти не припинили своєї праці. Її продовжували члени Академії Наук індивідуально, а замість платних забезпечених коштами Інститутів заклалися при Академії "Товариство Економістів" та відповідні Семінари. Само собою зрозуміло, що ні "Товариство Економістів" ні Семінари не могли замінити працю постійних установ при Академії. Бо члени Товариства переобтяжені кожен своєю працею, зокрема в тяжких умовах життя на Україні, Семінари ж всеж складаються більше зі студіюючих, а не остаточно підготовлених економістів.

Академія опублікувала вже два випуски праць Семінару для вивчення Народнього Господарства України. Цінна праця переведена семінаром народнього господарства по вивченню історії розвитку цукрової промисловости на Україні. Тут треба перш усього відмітити індивідуальну працю керівника семінару академіка К. Воблого, що випустив вже "Нариси з історії російсько-української цукро-бурякової промисловости", том 1,

вип. 1, Київ 1928, оцінка якої буде дана пізніше на сторінках нашого збірника. Тако ж треба відмітити праці А. Плевако з історії цукрової промисловости. - Розробка матеріалів по історії цукрової промисловости обмежена епохою до 1861 р. Будемо сподіватись що і пізніша епоха буде тако ж пізніше розроблена.

Дальша праця семінару перейшла на вивчення вузчих питань: окремих ринків та промисловости Київщини.

Розуміється вивчення вузчих питань економіки України теж є важливе завдання, бо таких досліджень теж не багато в економічній літературі України. Але перед Українською Академією Наук як найвищою установою стоїть багато ширших питань економіки України, на яких потрібно концентрувати увагу. Для цих питань і потрібна праця інститутів забезпечених кадрам досвідчених економістів. І цієї праці Семінар не міг виконати. Характер більшости його праць занадто вузько провінціальний для семінару при Академії, а з другого боку - ці праці здебільшого праці учнів, а не підготовлених економістів. Але ми не можемо за це обвинувачувати склад Академії. Він виконує старанно ту працю яка можлива в несприятливих умовах.

Переходячи до оцінки індивідуальних праць опублікованих в Записках Соц.-Екон. Відділу, ми перш всього обмежимо цю рецензію лише працями економічними / праці правничі, чи соціально-філософичні остаяться поза межами нашої рецензії / і то лише примішених в т.т. I - IV, бо з працями V - VI т.т. ми ще не мали можности ближче ознайомитися.

Вмішені в зазначених томах Записок економічні праці можна розбити на три групи: праці теоретичні, сюди відносяться праці акад. М.І. Туган-Баґановського, Е.Е. Слуцького, В. Левитського, праці конкретно-дескриптивні акад. К.Воблого, та праця з царини економічної політики проф. В. Яновського. Треба також відмітити статистичні

праці акад. М. Птуки.

Стаття М. І. Туган-Барановського "Вплив ідей політичної економії на природознавство та філософію", зупиняється на тому як Мальтусова теорія населення спричинилася до розвитку Дарвінської теорії добору; як виворене економіком поняття "економічного принципу / чи принципу господарности поширилося майже на всі галузі знання зокрема на теорію пізнання; як поняття вартости, що також було виворене економіком, поширилося в науках філософічних, нарешті М. І. Туган-Барановський дає спробу з'ясування Вебер-Фехнерового психо-фізичного закону, виходячи з поняття цінности, як воно було розроблено психологічною теорією цінности. Ця остання праця небіжчика вказує, як далеко поза межі чисто економічної теорії сягали його наукові інтереси, поширюючись на проблеми природознавства та теорії пізнання.

Дві невеликі статті Е. Е. Слуцького цікаві по своєму теоретичному змісту. Перша, вміщена в I т. Записок, "До питання про пересічну густоту населення", розрізняє два поняття: пересічну величину густоти населення, як ознаки території та пересічну величину густоти населення, як ознаку самого населення. Першу він називає *ф і з и ч н о ю* густотою, другу *с о ц і я л ь н о ю*. Перша пересічна є зважена пересічна, в якій за вагу беруться розміри тих часткових територій з яких складається ціла територія і для яких окремо вчислені густоти. Друга пересічна - є зважена пересічна в якій за вагу береться населення часткових територій. При існуванні дуже нерівномірного розселення ці дві пересічні дуже різняться між собою. Е. Е. Слуцький слушно зазначає, що для *с о ц і я л ь н о ї* характеристики життєвих умов населення логічно вживати другий тип пересічної, а не перший, як то звичайно роблять. Це розрізнення понять може добре прислужитись в економічній географії та в демографії.

В своїй другій статті "Етид до проблеми будування форм формально-праксеологічних засад економіки" Е. Е. Слуцький робить спробу створення

основних понять формальної економіки. Він створює ці поняття без вживання поняття вартості та без будь яких категорій свідомості. Цим він наближає поняття економіки до понять фізики чи механіки. Його вихідні "схеми підходять як до відомих систем та процесів матеріального світу, так і до дій свідомих створінь". Залежно від того, яку систему аксіом даліше вибрати можна прийти або до положень механіки, або до положень економіки.

Автор цим не каже, що закони механіки прикладаються в царині економіки, але лише "що ці обидві науки мають відповідні загальні коріння в якійсь формально - онтологічній царині, що становить предмет формального вчення про те, що взагалі відбувається в часі". Таким чином автор не переносить в область економіки безпосередньо законів механіки, як то роблять деякі представники математичної економіки / Маршал, Парето / і в цьому безумовно перевага схем автора. В той же час його конструкція понять, що виходять з загального коріння зясовує можливість прикладення в обох царинах однакової методології, наприклад прикладення методи статистичної, збудованої на теорії ймовірності в економіці.

Автор підкреслює, що його поняття як наприклад "господарство", "витрачання", "заощадження" та інші є поняття "формальної" економіки і відрізняються від відповідних понять "матеріальної" економіки. З огляду на це і поняття цінності не входить в коло його основних понять формальної економіки, його він відносить, очевидно, до матеріальної істоти економіки. Але все ж виникає сумнів, чи конструкція цих формальних понять відірвано від матеріальної істоти економічних явищ якими безумовно є ціннісні відношення, дасть плідні наслідки для дальшої розробки економічних проблем.

Стаття академ. В. Левитського "Успіхи сільського господарства і питання про межі продукційності праці в хліборобстві" присвячена аналізу закона маліючої продукційності праці і капіталу в хліборобстві. Автор увесь час оперує з

технічними чи технологічними формулюваннями цього закону, а не цінними. Він ілюструє його прикладання з агрономії, а саме впливом вживання різних кількостей угноєння чи різної якості обробки ґрунту на урожай. Автор добре зясовує причини ділання закону убуваючої продукційности праці і капіталу в хліборобстві, в його технологічному формулюванні. Нарешті до цінностного формулювання в звязку з поняттям собівартости, автор підходить лише на останній сторінці статті і на аналізі його майже не зупиняється. Між тим для економіки якраз цінностне формулювання цього закону є найважливіше і якраз в звязку з ним виникло найбільш непорозуміння. Для зясування взаємовідношень цінностного і технологічного формулювання закону убуваючої продукційности праці і капіталу, а з другого боку його приватно-господарського і народньо-господарського формулювання дає багато американський економіст F. J. Davenport в своїй праці "Economics of Enterprise".

Академік К. Вобли дає серію статей "Польський текстильний ринок", "Польський металевий ринок", "Польський хемічний ринок", "Польський ринок смакових і харчових продуктів". Ці статті базуються головню на розробці статистики перевозки товарів по залізницях і дають товарооборот між польщею / в межах 10 польських губерній / та Україною і Росією. Оскільки автор розробляє в більшости випадків статистику перевозки за 1903, 1908 та 1913 р.р. то його статті відбивають не лише статистику, а в де-якій мірі, і динаміку товарообороту. Тим більше що де які сторони, як напр. розвиток відповідних промисловостей в Польщі, розглянуті автором в більш історичній перспективі. Поскілки автор для головних випадків товарообороту дає по-губернські дані це дає можливість виявити торговельні звязки з Польщею окремо для України і Росії, а також по певних районах України. Але в де-яких випадках підсумкові дані автор дає разом по російсько-українському ринкові, що, розуміється, затемнює картину.

Ці статті автора подають дуже цінний матеріал для з'ясування торговельних стосунків України перед війною. Що до текстильного ринку, то автор подає дані не лише про довіз різних текстильних товарів на Україну з Польщі, а і з Московського промислового району, що дає можливість судити про конкурентні відношення між Москвою і Польщею на теренах України. Аналіз металевого ринку, що охоплює не лише необроблені чавун, залізо і сталь, але і вироби з них, дає цікаву картину з одного боку постачання Польщі Україною сировиною і півфабрикатами, а з другого боку постачання України Польщею готовими металевими виробами. Коли взяти на увагу ще й праці автора разом з Новинським, що вміщені в журналі "Економіка, Техніка і Право", що також присвячені торговельним стосункам Польщі і України, то треба визнати, що академик К. Воблий, який по своїх попередніх працях добре знає і Польщу і Україну, спричинився дуже багато до з'ясування торговельних стосунків України зі своїми сусідами. Побажаємо щоб автор, закінчивши свій детальний аналіз статистичних матеріалів, дав більш загальні висновки що до торговельних стосунків України і Польщі з одного боку та України і Росії з другого боку і що до їх відносної важливості.

Праця проф. В. Яновського в 1У томі Записок присвячена з'ясуванню ролі умови найсильшого сприяння в післявоєнних торгових договорах.

Треба вітати працю академіка М. Птухи в 1 т. "Таблиці смертності для України". Автор розробляє таблиці смертності, виходячи з територіального принципу, а не національного з огляду на той статистичний матеріал, що був до його розпорядимості. Ми гадаємо, що цей принцип автор вибрав правильно. Його праця дає цінний вигляд в демографічну характеристику населення України.

В У - У1 т.т. Записок відмітимо з'явлення статті акад. Л. Н. Яснопольського про Німецьку валютну реформу та статтю А. І. Ярошенка "Капіталістична оренда на Україні за польської доби". Л. Н. Яснопольський був вибраний штатним академіком

по кафедрі фінансів та фінансового права в 1925 році. Близьчу оцінку цих праць відкладаємо до іншого випадку.

В. Тимошенко.

О л е к с а н д р П о п о в, Хлібна торгівля України. Видавництво " Радянський Селянин ", Харків, 1927.

Праця п. Попова друкується, як перший випуск " Трудів секції сільсько-господарської економіки ", що їх має на увазі випускати Сільсько-Господарський Науковий Комітет України при НКЗС; 1926 року роботу цю премьовала Укргознаука. Отже за цією книжкою стоять рекомендації двох наукових совітських установ.

Однак ті надії, які би міг мати читач покладаючись на солідність таких рекомендацій, при ближчому ознайомленні з книжкою, скоро зникають. Книжка поділяється на дві приблизно рівних частини - табличний матеріал, який складається у першу чергу з даних залізнодорожних і водних перевозок хлібних ґрунтів на Україні за роки 1910 - 18 і тексту, який дає заголовок цільній роботі. Оскільки розробка сирових даних залізничних і водних перевозок хлібних грузів безумовно уявляє цінність і оскільки цього матеріалу не зможе обминути дослідник, остільки перша текстова частина роботи, яка належить перу п. Попова, викликає цілу низку сумнівів і заперечень. Бракає конспективності і так си мовити неохайність, яку виявив п. Попов, складаючи свою роботу. На 128 сторінках, з яких складається праця, автор торкається цілої низки проблем, які подекуди мають тільки далекі відношення до його теми - і які можна було си обминути; він встигає обговорити значіння України, як продуцента хліба, спинатись на загальному характері українського зовнішнього торгу, вяснити основи раціональної організації хлібного торгу, розглянути передвоєнні світові кон'юнктури. З розглядом і аналізом кожної з цих проблем автор встигає впоратись на 15 - 20 сторінках. Розуміється, що в результаті

окрім компіляції, до того не скрізь охайної, у автора нічого не може вийти; коли автор тут по де-куди хоче висунути свої твердження, вони не завжди у нього виходять обґрунтованими. Присвятивши багато уваги питанням, які можна би було обминати, як що автор був звязаних розміром книжки, п. Попов натомісць лишає непропорційно мало місця аналізу того статистичного матеріалу, який покладений в основу праці; цей аналіз переведений аж надто конспективно і неповно. В результаті у автора вийшла праця не про хлібну торгівлю України, але лише про хлібну торгівлю України в 1910-1913 роках. Така будова книжки. Одмітимо окремі положення лектора, які уявляємо потрібними виділити. Другий розділ роботи п. Попова, який звязаний з темою механічно і який уявляє передрук статті автора, надрукованої в "Україні" трактує про загальний характер українського зовнішнього торгу; п. Попов оперує тут даними українського експорту за 1909 - 11 роки і робить низку висновків, про які він сам зауважує, що вони мають статичний характер. Про те це зауваження не перешкоджає йому сторінкою нижче, ґрунтуючись на тих самих обмежених даних зробити такий прогноз що до майбутнього: виробник українського села матиме діло переважно з Заходом, виробник з українського міста зі Сходом / підкр. автора // стор.33 /, іншими словами п. Попов висовує тезу, згідно з якою українська промисловість буде орієнтуватись на східні ц. т. російські ринки, в той час, як українське сільське господарство має орієнтуватись на західно-європейські ринки. Що б робити категоричні висновки такого широкого характеру треба мати більше матеріалу і більше доказів, ніж є їх у автора!

Оригінальним і навряд чи доцільним методологічним кроком є спроба автора обрахувати хлібний експорт України, виходячи не з меж 9 довоєнних українських губерній, а з етнографічних меж української території в бувш. Росії. Недовівши своєї спробі до кінця, обраховуючи посівну площу і загальний збір хлібів для 9 губерній і

рівночасно кладучи в основу обрахунки експорту вивіз з України в етнографічних межах, автор вводить лише непотрібну плутанину і утруднює порівняння своїх цифр з цифрами других матеріалів. До речі встановлені п. Поповим кордони української території на Білоруському пограниччю навряд чи є правильні і навряд чи можна встановлювати їх заявляючи, що " населення місцевости на кілька десятків /?/ верств на північ од Більська.... слід уважати за українське " / стор. 68 /. Про те не зважаючи на сумнівну доцільність етнографічного підходу автора до вивчення хлібного експорту, розділи книжки / четвертий і пятий / , які збудовані на аналізі розробленого матеріалу і є самостійною працею, а не компіляцією, є всетаки кращими в книжці. Ще раз треба пошкодувати, що вони складаючи центральну частину праці, такі короткі і конспективні. Автор не використовує навіть даних таблиць і всі другорядні хліби обходить повною мовчанкою, збуваючи їх одною приміткою, хоч наприклад аналіз відносин по до експорту висівок міг би дати матеріал для цікавих висновків. В результаті підкреслюємо ще раз, робота ця є не " Хлібна торгівля України ", а " Хлібна торгівля України в 1910 - 14 роках ".

Коли в праці п. Попова бракує багато того, що мусіло б в ній бути, є в ній річі абсолютно зайві і непотрібні: є в ній категоричні заяви, що " фінансовий капітал і його державні уряди наразно виявили цілковиту нездатність справитись з організацією соціально-економічного і громадсько-політичного життя людства " / стор. 109 / є зазначення позиції автора до " мрії про буржуазну самостійну Україну ". / Передмова /. Коли ці і їм подібні уступи в книжці є необхідними для того, щоб вона могла побачити світ, треба пожалувати наукових працівників, які мусять пристосовуватись до таких диких умов.

Резюмею: книжка представляє інтерес в своїй табличній частині; текст на три чверти наспіх уложена компіляція; в одній четвертині оригінальна праця, належно не викінчена і не розвинена. Преп'ювати таку книжку навряд чи було варто.

Д і м а н ш т е й н, Я. Б. проф., Проблема районування металопромишленности в зв'язи з умовами промислового розвитку України і Союзу. Виводи роботи комісії по металу при Госплані УССР. Издание Госплана УССР, Харьков, 1927. 226 стр.

Зазначена в заголовку книга є наслідком праць Комісії по металу при Госплані УРСР, Проф. Діманштейн підводить в ній підсумки праці комісії по металу і хоче дати висновки по всій сукупності умов розвитку металевих індустри Союзу взагалі і для намічення правильного шляху економічної політики металевих індустри цілого Союзу та України, як основного центру металопромисловости. Основна мета праці дати правильну схему районування металопромисловости Союзу, виходячи з погляду інтересів цілого народно-господарського організму Союзу - як певної господарської цілості.

Автор починає працю зі схематичного аналізу передумов розвитку капіталістичної продукції взагалі та зокрема важкої індустри - цієї "ведучої галузі індустри" і дає детальний аналіз основних факторів, що впливають на районування металопромисловости, виходячи в основному з відомої схеми Вебера. Далі автор дає аналіз розвитку капіталізму на теренах С. Росії та зокрема України, відмічаючи надзвичайно швидке зростання її важкої індустри і велику участь закордонного капіталу.

Другу частину праці: "Современные условия развития металлопромышленности СССР в связи с проблемой ее районирования" автор починає з огляду характеру процесу відбудови післяреволюційних подій металургії Союзу взагалі та у різних районах зокрема, правильно підкреслюючи те, що загальний процес відбудови почався з галузів що обслуговують потреби більш елементарні / харч, одяг /, а у другу і останню чергу галузі, що продукують засоби продукції, даючи цьому пояснення - вплив умов ринку, фінансування то що.

Розширяючи проблему ринку сучасного і майбутнього металу автор підкреслює його широкий зріст у сучасному і майбутньому - чисто потенціаль-

ний попит буде - на думку автора - рости, але платежодіоний попит буде рости тільки відповідно, головним чином до засобів, що будуть вливатись у першу чергу у транспорт й металургійну промисловість саму та в інші галузі народного господарства, а, оскільки, великого влиття ждати по умовам загального порядку / відсутність засобів / не можливо, то, темп розвитку металургії не буде таким швидким, як це припускає план розвитку народного господарства, хоча, на думку автора, він буде швидчий ні за часом довініської.

Зупиняючись на проблемі собівартості й фінансування металургії, автор приходить до правильного висновку, що зниження собівартості при сучасному стані металургії не є можливим / зужиття обладнання головна причина / без широкої реконструкції, проведення якої вимагає великих засобів, які не може дати сама металургійна промисловість з внутрішніх джерел і " проблема притягнення закордонного капіталу - правильно каже автор - у нашу важку індустрію і у першу чергу гірничо-заводського Півдня - а у минулому це притягнення було органічно і історично необхідною передумовою розвитку тяжкої індустрії Півдня - є основною проблемою, від розв'язання якої залежить характер і темп нашого індустріального розвитку " .

Ми погоджуємся з цими об'єктивними висновками автора, що внутрішніми силами навряд чи розв'яже Союз проблему важкої індустрії - її реконструкцію та реорганізацію які є , як визнає і сам автор, передумовою зниження цін ц. т. й розширення ринку, що є передумовою внутрішніх заощаджень та кож. Але, каже автор, оскільки припливу закордонного капіталу не буде то, без можливості внутрішніх заощаджень дальніший розвиток може сазуватись головним чином на державному бюджеті - але на нашу думку при сучасному напруженню бюджету цей тягар йому не під силу, чого на жаль не аналізує автор, забуваючи можливо те, що державний бюджет є тільки перерозподільючим апаратом вже існуючих засобів країни.

Виходячи з основних засад сучасного стану

Фінансових можливостей та взагалі з точки погляду загальної користи Союзу - його народного господарства автор висовує положення про розвиток металопромисленості тільки у "оптимальних" районах. Які ж ці "оптимальні" райони?

Ними автор визнає, головним чином, для сучасного й ближчого майбутнього терези України яка знаходиться "у незміряно" ліпшому становищу у порівнянні з іншими районами Союзу, тут му- сить бути зосереджено біля 90 % топлення коксово- го чавуну в 75 % топлення усього чавуну Союзу; другим районом по оптимальності автор визнає Ку- знецький район. Автор, розвінчує Урало-Кузнець- ку проблему, підкреслюючи свої висновки цифровими даними, з якими можна погодитись, каже що проект топлення на Уралі на кузнецькому паливі 200 міль- пудів чавуну "є абсолютно у повнім протиріччі з принципами всемірної індустріалізації країни і системи раціонального районування у ній промисло- вої продукції".

Взагалі об'єктивна трактовка Урало-Кузнець- кої проблеми та її розвінчання є одною з характе- рних рис книжки. Але, на жаль, автор зовсім не торкається умов водного транспорту / канал Кама- Обь / та його впливу можливого на Урало-Кузнецьку проблему, збудування каналу Кама-Обь може до пев- ної міри змінити розрахунки автора і його висновки

Оптимальні райони для важкого машинобудів- ництва / паротяго та вагоно-будівництво, оборудо- вання для гірничої промисловості, судобудівництво, котлобудівництво, дизелебудівництво / завдяки ті- сному зв'язку між металургією і тяжким машинобудів- ництвом при максимальному використанню існуючих підприємств будуть по черзі: Донецький басейн / у другу чергу Кузнецький басейн, далі Промисловий Центр, район Середнього Поволжжа, Північний Кав- каз / тракторобудівництво / Північно-Західний Край / дизелесудівництво / і Урал.

У відношенні до вагонобудівництва: Донець- кий басейн та Кузнецький басейн.

У відношенні тракторобудівництва питання про відносну оптимальність, на думку автора, роз-

в'язується в основному двома обставинами: а / бли-
зистю ринків та б / прилистю сировини / металу / .
По першій обставині / у порядку оптимальності /
ідуть: Північний Кавказ, Україна, Поволжжя, Си-
бір. По другій: Україна, Сибір, Північний Кав-
каз, Середнє Поволжжя. Що торкається суднобудів-
ництва то воно мусить бути звичайно зосереджене
у портах, / Ленінград, / головним чином, але зовсім
економічно недоцільне будівництво судів для Чорно-
го і Азовських морей у Ленінграді на думку авто-
ра, не-переможно диктується ступеневе переміщення
суднобудівництва з Балтійського на Чорне море.

Відносно сільсько-господарського машино-
будівництва Україна, як і раніше, мусить бути по-
ставлена серед оптимальних районів на першому
місці, автор відхиляє плевідповідність будівництва
нового заводу по виробі сільсько-господарських
машин у Ростові над / Доном у майбутньому потрібно
буде збудування на думку автора також і у Сибіру.

Для станкобудівництва, авто і авіобудівни-
цтва, інструментального районування, на думку ав-
тора, знаходиться, опт. район гол. чином не від нахо-
дження сировини а від присутності кваліфікованої
сили в зв'язку з цим він намічає оптимальні рай-
они: Промисловий Центр, Україна, Ленінград, під-
креслюючи одначе те, що теоретичні різниці між
районами цими, що до оптимальності, так малі, що
рішення про чергу може бути прийнято на підставі
другорядних прикмет.

В окремій главі / IX / автор розбирає умо-
ви вигідності будівництва нових міських заводів і
дає певні цифрові висновки відносно вигідності
запроектованих заводів, правильно виходячи з умов
рівності тарифів для Уралу і України, - одиноко
правильний підход з загально господарської точки
погляду та з припущення постачання запроектованих
на Уралі заводів кузнецьким коксом.

З нових заводів проектуємих найменша со-
бівартість чавуну буде на Тельбесському / Кузне-
цький басейн / - 41.75 коп. пуд; далі ідуть: Кри-
ворожський / Україна - 57.05; Донбаський - 59.35;
Керченський / Крим / - 63.25 а значно виша буде

на заводах Уралу -Алапаєвський - 70.25 та Магні-
тогорський - 74.35.

Не маючи змоги дати вичерпуючий зміст ре-
цензусмої праці ми підкреслимо ще ті проблеми які
автор ставить або розв'язує у своїй праці:

1. Аналіз змін в умовах праці заводів Ура-
ла й України після війни;

2. Характеристика історичних тенденцій
розвитку ринків металу і прогноз на майбутнє;

3. Цікавий аналіз причин здорожання со-
бівартости виробів металопромисловости;

4. Оцінка, на підставі новіших даних, по-
тенціяльних сировинних ресурсів С.Р.С.Р. зокрема
України та Криму - новіші дані дають змогу реві-
зії устарівших цифр Стокгольмського Конгресу;

5. Перспективи розвитку металопромисло-
вости у зв'язку з проблемою "Дніпрельстану"
/ глава X./ На жаль ця проблема автором дуже і
дуже мало розроблена і їй взагалі уділена, на на-
шу думку, мала увага, вона стоїть якось збоку,
у той час коли вона мусить стояти у центрі роз-
витку самого оптимального на думку автора рай-
ону - України.

Оскільки розібрана книга є висновок праць
комісії Госплана УРСР, оскільки, отже, автор мав
у розпорядженні своєму великий фактичний матеріал,
то треба сказати, що, праця багато виграла колиб
був значно розширений фактичний матеріал, цифро-
ві дані, описовий елемент, більш треба підкрипи-
ти окремі узагальнені висновки автора конкретни-
ми даними; оскільки сама праця має на меті не ши-
рокий загаль читачів а коло спеціалістів фахів-
ців економістів та техніків то таке розширення
фактичного цифрового матеріалу є особливо необ-
хідне для більшого обґрунтування оптимальности
районів особливо що до машинобудівельної, трак-
торобудівельної, авто та авіобудівельної проми-
словостей. Мало цифрового обґрунтування темпу
розвитку металургії й непогодження автора з ви-
сновками перспективного плану. Слід би було, та-
кож, поглибити проблему попиту з боку залізнич-
ного і морського транспорту на метал, його кіль-

кісне уточнення на підставі існуючих даних на нашу думку є вповні можливим. Почувається необхідність більшого поглиблення проблеми собівартості у порівнянні з закордоном. Автор зовсім обходить мимо питання про робочу силу у широкому розумінні цього слова зокрема продукційність праці та її впливу на собівартість виробів. Почувається відсутність більш детального обґрунтування районування кожної окремої галузі металопромисловості та зокрема нових проектуємих могутніх заводів, також досить слабо освітлена проблема сучасного фінансового стану металопромисловості.

Але треба відмітити повне опанування автором матеріалом, його повну об'єктивність, народньо-господарську точку погляду, визнання й незатушовання дійсності що до фінансових проблем важкої металургії й прекрасний аналіз загальної проблеми районування та аналіз відбудови індустрії після революції - ступеневість її й певна послідовність а також постановку проблеми районування в зв'язку з електроплавкою, яка може значно вплинути у майбутньому на районування металургічної індустрії й нарешті об'єктивне освітлення автором Урало-Кузнецької проблеми то що.

Що до методи написання то треба вітати кінцеві резюмючі висновки автора що конкретизують зміст книги, дають кістяк цілої праці але дуже було б бажано мати певні цифрові дані, таблиці, мапи у додатках які б значно оживили матеріал й висновки автора.

Цікаво також відмітити те, що автор який працює в Українському Госплані, використовуючи усі його матеріали не ставить на протязі цілої книги ні разу трактовки питань з точки погляду інтересів українського народного господарства так начеб то його не існує і не може існувати як певної цілості.

Але загалом мусимо вітати появу цієї праці за її певну об'єктивність, конкретність чого так бракує радянській економічній літературі.

С. Володимирів.

М і т і л і н о, М. І., проф., Елементи фінансової науки. Держ. Вид. України. 1926. 196 стор.

Праця вийшла з під пера відомого ученого і тому тим приємніше, що вона написана українською мовою. На жаль це останнє ще й досі є рідким явищем серед видань Держ. Вид. України.

"Книгу цю призначено - як каже автор в своїй передмові - для торговельно-промислових шкіл. Це в визначає елементарність її змісту та обсяг.... Мета книги - дати систематизований матеріал, щоб учні зрозуміли структуру, будову державного господарства, основні його інститути, щоб у свідомості своїй закріпити характерні риси фінансового господарства СРСР, відмінного проти господарства країн буржуазно-капіталістичних".

В загальному і цілому мета автором досягнена. Правда, завдяки вузькому призначенню книги в ній дуже мало місця присвячено загальній теорії фінансової науки. Найбільша увага звернена на фінансове право СРСР в процесі його історичного розвитку.

Книга складається з вступу / 14 стор./, що обіймає собою основні поняття держ. господарства, фінансової науки та показчик основної фін. літератури, за якими йде сім нерівних частин: перша / 20 стор. / - присвячена державним та місцевим видаткам, друга / 29 стор. / - приватно-правним джерелам держ. прибутків, третя / 81 стор. / - публічно-правним джерелам прибутків, четверта / 18 стор. / - державному кредитові, п'ята / 12 стор. / - місцевим податкам та оплатам, шоста / 15 стор. / - бюджетові та сьома / 7 стор. / - організації фін. апарату та держ. контролю.

В кінці додано шість влучно вложений діаграм. В самому тексті також знаходимо багатий числовий ілюстраційний матеріал. Шкода тільки, що іноді числові таблиці / напр. на стор. 29, 30, 31, 37, 38 і инш. / залишаються без аналізу й зіставлення, що повино робити їх сліпими для більшості передбачених автором читачів. Не мило вражає також те, що, крім мови та пари діаграм, в книзі дуже мало українського. Ілюстраційний мате-

рія здебільшого загально-союзний, а іноді тільки по РСФСР / напр. стор. 32 /. Між тим рівнобіжні числа по Україні були б зовсім не зайвими. Тим більш, що ці дані можна легко знайти в офіційних статистичних відчитях.

Матеріал в книзі загалом розмішений влучно, виклад ясний, популярний і стислий. Нам здається однак, що з огляду на велике значіння і буднє зростання культурної діяльності місцевої самоуправи на Україні було б не зайвим трохи поширити розділ про місцеві фінанси, якому взагалі уділено порівнюючи мало місця. Натомість слід було б зовсім випустити параграфи про неіснуючі тепер податки, як от про одноразовий податок на потреби людини, що потерпіла від неврожаю, та одноразовий загально-громадський податок на допомогу селянському господарству.

Призначення книги позбавило автора можливості критично підійти до зачіплених в ній питань. Виклад в книзі догматичний, а мотивування здебільшого офіційно-комуністичне. Завдяки останньому, висновки автора іноді мало обґрунтовані і непереконувчі, як напр. на стор. 177, де автор намагається обґрунтувати бюджетове безправ'я в СРСР.

При уважному читанні книги місцями вражає де-яка плутанина з визначеннями, термінами та класифікаціями. На стор. 6, напр., автор чомусь отожднює поняття державного і фінансового господарства, хоч в науці прийнято розрізняти їх і вважати фін. г-во лиш частиною державного. На стор. 36 та 40 поняття " мита " отожднюється з поняттям оплат, а на стор. 114 митним податком зветься мито в загально-прийнятому розумінні. На стор. 115 автор каже, що митні податки " правильно мають собі місце у відділі посередніх податків ", а на стор. 74 він їх відносить до податків " безпосередніх ".

Однак не треба забувати, що праця проф. Мітіліно є першою спробою дати підручник фін. науки для середнєшкільної молоді укр. мовою, завдяки чому тяжко було б при її написанні уникнути

дефектів. В послідуючих виданнях вони певно автором будуть виправлені.

Загалом же розібрану тут книгу треба вважати за цінне придбання в укр. навчальній фін. літературі і помадати від автора дальнішої праці в цьому напрямі.

М. Добриловський.

Handbuch der Landwirtschaft.
Herausgegeben von Fr. Aereboe, J. Hansen, Th. Roe-
per.

Erster Band - Wirtschaftslehre des Landbaues. Heraus-
gegeben von Prof. Dr. phil., Dr. rer. pol. h. c.
F. Aereboe, preus. Landesökonomierat und Geh. Re-
gierungsrat, Direktor des Instituts für landwirt-
schaftliche Betriebslehre und Arbeitswirtschaft an
der Landwirtschaftlichen Hochschule Berlin. Verlag
von Paul Parey. Berlin.

Найдільше і надсолідніше німецьке видавни-
цтво с.-г. літератури Paul Parey - Berlin, оголоси-
ло підписку на нову енциклопедію сільського госпо-
дарства, що почала виходити за редакцією трьох
відомих на цілий світ німецьких вчених: Ф. Аероо
/ с.-г. економія /, І. Ганзена / скотарство /, та
Т. Ремера / рільництво /. Ціле видання буде скла-
датися з 5 томів / перший - економіка с.-г. про-
дукції, другий - загальне рільництво, третій - ро-
слинництво, четвертий - загальне скотарство і пя-
тий - спеціальне скотарство /, які складаються ма-
йже з 20 випусків / кожен по 128 стор. формату
великого словника /, що будуть виходити по одно-
му щомісяця. Ціле видання буде мати понад 2500 сто-
рінок з кількома сотнями малюнків. Як зазначають
п.п. редактори в своєму проєкті, енциклопедія
має бути справочною і підручною / учбовою / кни-
гою енциклопедії сільського господарства. " Це
значить, кажуть п.п. редактори, що вона мусить не
тільки пояснити те чи инше питання сільського го-
сподарства, але, як велика систематична книга, му-
сить подати в найясравіших і найрозумілиших фор-
мах всі найважливіші питання з усіх галузь с.-г.
науки і то так, щоб задовольнити вимоги як осві-
чених практиків так і студентів с.-г. шкіл. З того

часу, як барон фон-дер-Гольц з великим штабом співробітників видав останню велику німецьку енциклопедію сільського господарства, минуло вже майже 40 років, - час за який не тільки цілий світ, в наслідок останніх великих війн, прийняв зовсім інший вигляд, але й сільське господарство, особливо німецьке, що з цього виду закрутілось, одержало тяжкі рани і зазнало величезних перебудов. Це ніде і ніколи на протязі цілої історії сільського господарства не було покладено стільки праці для досягнення нових найвищих ступнів, як в Німеччині після світової війни. Все це торкається як наукових досвідів, так і емпіричних досягнень. Майже безмежно є кількість наукових праць та досягнень практичного досвіду - і не менше зросла потреба в тому, що наслідки всіх цих праць зробити корисними для підвищення продуктивності / продуктивності / німецьких ґрунтів. Для кожного господаря, котрий вбачає ціль свого життя піднесенню німецького сільського господарства чи то як практик, чи то як порадник / суспільний агроном /, чи як адміністратор, є дуже важкою річчю, навіть неможливим є переглянути величезну область цих наукових досліджень та досягнень, здобути собі поодинокі праці та публікації. Тому потребує він зведення / компіляції /, яка б дала йому сукупність сьогодняшнього знання та вміння. Це завдання й має виконати наша енциклопедія сільського господарства ".....

В складанні енциклопедії взяли участь не лише професори високих шкіл, але також і керівники значніших підприємств - практики. Але перегляньмо перший том, щоб усянити собі цінність цього видання не лише для агронома але й для кожного нашого економіста.

Отже перший том буде складатися з наступних 11 публікацій:

1. Проф. Д-р. К. Рітер - С.-Г. Вис. Школа-Берлін. Історія Сільського Господарства цілого світу.
2. Др. Ф. Бекман - С.-Г. Вис. Школа-Бонн-Попельсдорф. Аграрно-політичні підстави сільського господарства.
3. Др. Г. Цернер - Прив.-доц. С.-Г. Вис. Школи-Берлін. Засоби виробництва та галузі сільського господарства.

4. Проф. Др. В. Зеєдоф - Універ-Гетінген. Організаційні форми сільського господарства.
5. Проф. Др. Л.В. Ріє - С.-Г. Вис. Школа - Берлін. Людські робочі сили сільського господарства. Їх наймання, винагорода, адміністрація.
6. Др. Г. Дарнер - Прив. доц. С.-Г. Вис. Шк. - Берлін. Бухгалтерський контроль організації с.-г. підприємства, навчання про чистий прибуток та кошти продукції.
7. Др. К. Брандт - Берлін. Навчання про сільсько-господарську оренду.
8. Проф. Др. Ф. Аерсо - С.-Г. Вис. Шк. - Берлін. Керування с.-г. підприємством і виховання сільсько-го господаря та його помічників.
9. Др. Е. Стеєде - Прусський Pfandbrief-Bank Берлін. Фінансування сільсько-господарських підприємств.
0. Дипл. агр. Др. Цейман - Берлін. Знання ринку і зміни ринку.
1. Др. І. Фаузер - Берлін. Таксація.

Порівнюючи невисока ціна - 5,80 зол. нім. марок за випуск / біля 1000 кч. всі п'ять томів / і то з розстрочкою на 1 1/4 року / платити можна при одержанні окремого випуску / дає можливість набути цю енциклопедію навіть зле оплачуваному фахівцеві, навіть найбільшому закладові чи організації. Єдине що напевне буде стримувати розповсюдження цього корисного видання - це необхідність купувати його в цілому / окремими томами чи випусками не продається / . Підписуватися можна через кожну книгарню і дуже бажаним є, щоб як найбільше діячів і чинників українського господарчого відродження підписалося на все видання.

В. Доманицький.

О г л я д п р и в а т н о - е к о н о м і ч н о ї л і т е р а т у р и.

Зазначені тут книжки вийшли друком або літографією по українськи в повесних роках. Побіч оригінальних українських творів тут помішено і переклади з чужих мов. Огляд не обіймає всіх дотичних творів; вийшли склади ті, про які кабінет приватного господарства Української Господарської Академії мав близькі відомості.-

1. Приватна економія / загальна /.

К. К о б е р с ь к и й, Економія підприємства, / загальна / вийшла як 1. частина приватної економії / другої мала о буті економія домашнього господарства / Подбради, 1925, XII + 492 + 17 схем і таблиць. Видання " Вид. Т-ва при УГА в ЧСР " / літографія /

Підручник для студентів економічного факультету Української Господарської Академії в ЧСР.

Зміст: Передмова, про потребу організаційної науки. I. Методологічний вступ. II. Загальна теорія підприємства / аналітична /: 1. Поняття та історія підприємства. 2. Класифікація підприємств. 3. Чинники підприємства. III. Організація ходу підприємства: 1. Організація чинників. 2. Підприємство як економічний і соціальний організм. 3. Обороти, видатки, свєкошти. 4. Організація річевих засобів. 5. Організація праці. 6. Техніка управління. 7. Вислід господарення.

Показчик літератури / 100 творів /, термінологічний / 2 стор. /.

11. Торгівля.

1. Др. И л ь к о Ц ь о к а н, Наука о торговли. Учебник для торговельних школ на Подкарпатської Русі. Часть 1. Видавництво педагогічного тов. Подк. Русі в Ужгородь. Одобрено як учебник для торг. академії и школ на Подк. Русі рьшенем министр. школьництва и народнонь просвьти. Книгопечатня " Свобода " в Ужгородь. 1925. 246+2 стор.

2. К е ч е д ж і - Ш а п о в а л о в, Організація промисловости і торгівлі. Підручник для торгов. пром. профшкіл. II. перероблене и доповнене видання. Держ. Вид. Укр. 1927. /?/ 357 +3 стор. ДНМК НКО УСРР по секції проф. освіти ухвалив до вжитку як підручник у торгов. промислових проф. школах, конторгучу та рахівничих курсах.

Зміст: Передмова до 1. вид.; до 2. Що таке організація. I. Орган. регулювання промисловости і торгівлі. II. Орган. пром. III. орган. торгівлі.

3. О. Дяків, Торговельна наука. Курс лекцій читаних у Празькій Кооперативній школі в р. 1923-1924. Прага 1924. Селянська Спілка в ЧСР. 18 х х 20 см. 100 стор.

III. Торговельна кореспонденція.

1. Др. Илько Цюкан, Торговельна кореспонденція. Учебник для торговельних шкіл на Подкарпатській Русі. /Рішенням Шкільного Відділу Цивільної Управи Підк. Русі з 10.Х. 1922 ч. 20489 допущено книжку до ужитку при науці в торговельних і фахових школах на П.Р./.
Ужгород. 1922. Накладом Акц. Тов. "Уніі" в Ужгороді 272 стор. / Правопис " підкарпатський, мова загально-українська /.
2. Кечеджі - Шаповалов, Комерційна кореспонденція. Теорія комерційного листа. Практичні зразки. Комерційна термінологія. Вид. 4. переробл. Переклад з російської мови Борисовича. Держ. Вид. Укр. 1925. 218 стор.
Держ. наук. метод. комітет. Наркомосвіти УСРР ухвалив як підручник для торгов. промислових профілія для торгов. і контор. учнів та для рахівн. і коопер. курсів.
3. О. Оболонський, Українська комерційна кореспонденція. Київ, 1926. Накладом автора. 104 стор.
Зміст: Передмова. Частина теоретична про річ і значіння ком.-кор., форму і стиль торгов. листа, відсилання, реєстрацію і переховання листів та допоміжні книги. Частина практична: Початки й кінці листів. Листування при різного роду операціях.
4. Кульчицький, Михайло - Кореспонденція. Курс лекцій читаних у Празькій кооперативній школі 1923-24 р. Видання Української Селянської Спілки на Еміграції в ЧСР. Прага 1924. 62+1 стор. / Літографія /.

IV. Торговельна арифметика.

1. Я. Моралевич, Комерційна арифметика.

Подбрани 1924. Вид. Т-во при У.Г.А. 23 x 15.
287 + 22 стор. літогр.

Зміст: Загальна частина. Метрологія, скорочені дії арифметичні, числа наближені і неповні, відношення та пропорції, відсотки, векслі та їх дисконт.

2. Я. М о р а л е в и ч, Фінансові обрахунки.
Подбрани, 1924. Вид. Т-во при У.Г.А. 26 x 17,
233 + 16 + 3 стор. Літограф.

Частина I і II. Контокоренти і калькуляція.

3. С и н о п і й с ь к и й - Т р о ф и м о в, Короткий підручник комерційної арифметики, з прикладами та задачами.

Методком Укрголовпрофосу для торговельно-промислових профскіл, кооперативних та комунальних інститів, бухгалтерських та рахівничих курсів яко підручник дозволив.

Державне Видавництво України. 1925.

У. Рахівництво.

1. М о р а л е в и ч, Яків, Курс загального рахункознавства. / Літографія / 23 x 15, 373 + 19 стор.
Подбрани 1924. Видав. Т-во при У.Г.А.

Зміст: Вступ. Історичний нарис. Місце науки рахункознавства. I. Господарство. Елементи госп. керування технічного і госп. Рахункознавство. Поділ його. Термінологія. Методи. II. Підприємство. Капітал і праця і т. д. Запис трансакція. Закон подвійного запису. III. Рахунки річеві. IV. Рахунки особові. V. Виказ оборотів. Місячний баланс. VI. Поодинокі роди книг. VII. Дальші книги, Схеми взаємозалежність між основними і запасовими. VIII. Справоздавчий період. IX. Річне справоздання. X. Системи книговедення і залежність їх від форми підприємства.

2. Б о р и с о в и ч, Курс подвійного рахівництва, в стислому викладі. Для профскіл і самонавчання. Частина ч. I. Загальне і торговельне рахівництво. Держ. Вид. Укр. 1925; 27 x 17, 308 стор.

3. Д о г о ж, - частина II. Рахівництво різних родів і форм госп. Баланс і звіт. Держ. Вид. Укр.

1927 /?/ 220 стор.

Зміст: 1. Фабрично-заводське рахівництво. 2. Сільсько-господарське рах. 3. Кредитово-банківські операції. 4. Рахівництво споживчих товариств. 5. Складні підприємства. 6. Баланс і звітність підприємства.

ДНМК НКО УСРР дозволив до вжитку як підручник для торгов. промислових профшкіл та шкіл конторуч.

4. Е. Г у ц а й л о, Подвійна бухгалтерія. Американське книжкування, пропорційна і диференціальна калькуляція та вишукування мертвої точки в продукції. Київ, 1925, 24 x 16, 125 + 8 стор.

5. Д и м і н с ь к и й, Книговодство. Курс лекцій з бухгалтерії читаних у Празькій кооперативній школі в р. 1923/24. Видання Укр. Селянської Спілки на еміграції в Ч.С.Р. Прага 1924. 25x35, 150 стор. Літографія.

Це не є рахівництво кооперативне, тільки виклад загальних основ, ведення поодиноких родів книжок і записів і вступ до системи подвійного рахівництва. Саразом теоретичне підготовання до дальших, спеціальних кооперативно-рахівничих курсів у згаданій школі.

6. В е л и г о р с ь к и й, Книговодство. Частина I. Книговодство просте.

Вийшло в Ужгороді, здається в р. 1923., підкарпатським правописом, але загально-українською мовою. Не маючи під руками дотичної книжки не можливо подати оличчі про нью відомости.

7. Г е р а с и м о в и ч, Підручник до ведення книг в кооперативних госп.-торговельних і споживчих спілках. З примірами і зобрами. Накладом М. Заячківського. Львів, 1920. 112 стор.

8. С т е р н ь о к, Іван, Підручник книговодства. Підручник торговельно-кооперативного книговодства з 34 зобрами. Накладом автора. Львів. 1926. 11 + 60 + 34 звори.

Автор - інспектор кооператив Ревізіонного Союзу Укр. Коопер. у Львові. Книжка не має да-ти теоретичних основ книговодства тільки зясувати практично-ту систему, якої вживається в кооперативах Р.С.У.К.

9. І. І в а с ю к, Рахівництво кооперативних товариств. Видавниче Т-во при У.Г.А. Подбради 1924, літограф. 72 стор.

Зміст: 1. Збірник задач для вправ по рахівництву споживчих товариств. 2. Форми рахівничих книг споживчих товариств.

Автор - лектор Укр. Господ. Академії в Ч.С.Р.

10. І. І в а с ю к, Рахівництво кредитових кооперативів. Решта як вище. Подбради 1924. 91 стор.

Літограф. Зміст: 1. Форма рахівничих книг ощадно-позичкового т-ва. 2. Збірник задач для вправ по рахівництву кредитових коопер. / Це збірка зразків для вправ на курсах рахівництва. <

11. О. В и ш н е в е ц ь к и й, Основи бухгалтерії. Вид. Книгоспілка, Харків. 1928, VIII + 336 стор.

12. У к р к о л г о с п, Рахівництво в сільсько-господарських клективах. Вид. Книгоспілки, Харків 1927.

13. Р а х і в н и ц т в о для скотарсько-молочарських т-в. Харків. 1927., вид. доободут. 52 стор.

14. Е. Х р а п л и в и й, Рахівництво для скотарсько-молоч. товариств. Ревізіійний Союз Укр. Коопер. Львів 1926.

15. С л і т и н с ь к и й, Інвентаризація балансу споживчих товариств. Книгоспілка. Харків 1926. 67 стор.

Р. Димінський.

З Ж И Т Т Я

ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІСТІВ В ЧСР.

Наприкінці р. 1923 було засновано Т-во Укр. Економістів в Ч.С.Р. Згідно статуту Т-во має метою поширювати економічні знання серед українського народу, удосконалення своїх членів в фаховій освіті. Сприяти розвиткові укр. економ. літератури, покращанню матеріяльного стану членів Т-ва та задовольняти їх культурні потреби.

На заг. зборах 22. XII. 1923. був ухвалений статут Т-ва; обрана управа в складі: проф. О. Мицка - голови, доц. С. Гольдельмана, доц. Б. Мартоса, доц. М. Добриловського та доц. В. Тимошенка; намічений був план діяльності.

Послідуєчі заг. збори / 19. I. 1924 і 5. УІІ. 1924. / та управа Т-ва вирішили провадити чинність в напрямках: лекційному, видавничому та організаційному.

В першому напрямі Т-во улаштувало 24. I. 1924. прилюдну урочисту академію в пам'ять 5-ти ліття з дня смерті укр. економіста проф. Михайла Туган-Барановського, на якій перед численною аудиторією виголосили доклади: проф. О. Мицк - Михайло Туган-Барановський; доп. В. Тимошенко - Мих. Туган-Барановський та Західньо-Європейська економічна наука, доп. Б. Мартос - значіння М. Туган-Барановського для укр. кооперації. В другому напрямі вживалися заходи видавати літографований бюлетень. Незалежно від цього з огляду на брак коштів Т-во зверталось до Укр. Господ. Академії з проханням видавати Науковий Вісник Академії з трьома секціями. Наслідком цих і подібних їм заходів ще інших організацій Академія розпочала на початку 1926 р. видання своїх З а п и с о к, в яких належне місце було одведено і економічним розвідкам.

В третьому напрямі вживалися заходи по до збільшення числа членів Т-ва. На кінець 1924 року складалось воно вже з 15 членів. Одночасно

робилися спроби заснувати філію Т-ва в Празі.

Протягом цього часу Т-во через своїх представників прийняло участь в організації Союзу Укр. Високих Шкіл, наукових і науково-професійних організацій в ЧСР та в міжнародному конгресі соціальної політики що відбувся під той час у Празі.

На цьому Т-ву під той час довелося обмежити свою чинність, що так поважно заповідалася, з багатьох причин.

Головною з них була взагалі незначна тоді кількість укр. економістів що перебували на еміграції, звідси і мала кількість членів та зв'язана з цим безгрошовість. Сюди приєднувалася також обтяженість членів Т-ва, головно професури, біжучою академічною, а особливо організаційною працею при будіванні Укр. Господ. Академії в ЧСР.

Допіру з початком б.р. 1928, коли організація Академії була майже закінчена, розвантажена професура мала можливість присвятити більше часу та уваги життю Т-ва, його науковим, видавничим та організаційним завданням. Окрім того склад Т-ва наповнився молодими укр. економістами, що покінчали за цей час укр. та чеські високі школи вносячи в Т-во нові сили та матеріальні можливості.

Ці передумови спричинилися до відновлення діяльності Т-ва Укр. Економістів.

На заг. зборах дня 21. II. 1928. був переглянутий попередній статут в напрямі його упрощення, запроваджена категорія членів співробітників / студенти, що склали перший півкурсний іспит / та ухвалено зареєструвати його при Укр. Госп. Академії. Тоді ж була обрана і нова управа в складі: проф. В. Тимошенко - голова, доц. В. Садовський, інж. Л. Биковський, інж. С. Гловінський та др. інж. С. Володимирів. Був намічений план діяльності на ближчий час. Управа Т-ва на послідовних своїх зборах - керуючих постановами заг. зборів, та попередньою практикою сконкретизувала план чинности на 1928 р. і гадає

його провадити в напрямках: лекційному, видавничому та організаційному.

В лекційному напрямі постановлено було влаштувати щомісячні наукові доклади. З цю метою на прикладному засіданні Т-ва дня 24.ІІІ.1928. проф. С. Бородаєвський виголосив доклад на тему: Економічна політика як причина миру та війни. Наступному засіданні інж. С. Гловінський має виголосити доклад на тему: Україна і Росія в їх фінансових взаємовідносинах, після чого відбудуться дискусії. Окрім того зголосили доклади: др. інж. Ол. Питель - Комунальне газове господарство і сучасні його проблеми; проф. В. Тимошенко - Сільсько-господарська криза; доц. М. Добриловський - має зробити доклад з галузі державних фінансів.

В напрямку видавничому управа ухвалила приступити з 1. ІІІ. 1928 до видання неперіодичних економічних збірників, що носитимуть назву **У к р а ї н с ь к и й Е к о н о м і с т**, намагаючись по можливості надати їм характер кварталників. Збірники мають метю: 1. Розробляти питання з обсягу науки про народне господарство, передовсім про укр. народне господарство та його відбудову; 2. Дати можливість укр. економістам умішувати фахові розвідки та бути в курсі економ. життя і нової економ. літератури; 3. Утворити звязок між укр. економістами що працюють в Європі та Америці; 4. Зокрема утворити звязок між Т-вом та економістами що скінчили Українську Господарську Академію. Розмір збірників = 128 стор. мал. вісімки, літографовано. Ціна 10кч. Друге число має вийти до 1. ХІ. 1928. а до кінця року намічено видати всього три збірники.

В організаційному напрямку провадиться популяризація Т-ва та його завдань серед укр. громадянства і вживаються заходи що до притягнення більшої кількості членів. На 15. У. 1928. Т-во складається з 45 членів / 39 дійсних і 6 співробітників /. Членські внески / для дійсних 5.- кч. вступних і 36.-кч. річних, для співробітників 3.- і 12.- / дають вже нині реальну можливість

провадити діючу організаційну чинність Т-ва, і зокрема здійснити намічений видавничий план. Окрім того Т-во приступило до реєстрації укр. економістів, що перебувають під цей час в Зах. Європі та Америці, стремлячи створити корпоративне інформаційне бюро, зясувати укр. економічний кадр та допомогти взаємно зблизитися українським економічно-чинним діячам. З цєю метою Т-во навіязує зв'язки з багатьма осередками Центральної та Західної Європи, де перебувають нині і працюють укр. економісти.

Вище наведені причини відновлення діяльності Т-ва Укр. Економістів, велика зацікавленість по її проявляють члени Т-ва до його завдань та наявність хоч невеличких, але певних грошових засобів, що їми на цей раз розпоряджає Т-во, є запорукою що воно зможе успішно здійснити скромно намічений план діяльності на 1928 рік і тим спричиниться хоч трохи до організації укр. життя за кордоном в його економічній галузі. Адреса Т-ва: Товариство Українських Економістів, Українська Господарська Академія, Подєбради, Чехословаччина. Zdrúžení Ukrajinákých Ekonomistů, Ukrajináká Hospodářská Akademie, Poděbrady-Lázně, Československá Republika.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА, ЯК ПРИЧИНА МИРУ ТА ВІЙНИ.+/-

Під таким заголовком був прочитаний проф. С.В.Бородаєвським 24. березня 1928 р. в Т-ві Укр. Економістів в Подєбрадах, реферат, в присутності численної публіки.

В своєму рефераті проф. Бородаєвський стояв на тому, що існування тісного зв'язку між економічною політикою різних народів та військовими сутичками між ними є безсумнівним. Не можна твердити, що завжди і всюди війни велися через зіткне-
+/- Цей реферат уявляє із себе частину тої праці, яка була представлена проф. С.Бородаєвським на французькій мові на конкурс оголошений в цьому році Міжнародною Університетською Федерацією для

ння економічних інтересів різних держав. Не тільки війни стародавнього світу виникали не рідко не з економічних суворо-продуманих міркувань, але й війни порівнюючи недавнього минулого у своїй основі мали мотиви не завжди економічного характеру. Слід нагадати де які з них.

Хрестові походи XI - XIII століть повстали з причин чисто релігійних. Інтереси християнської релігії та церкви гнали католиків проти мусульман, єретиків та поганів. 30-ти літня війна XVII сторіччя мала в своїй основі релігійні мотиви, а саме: боротьбу католицизму з протестантизмом. Наполеоновські війни XIX стол. також базувалися зовсім не на економічних підставах....

Але, чим олижче до нашого часу, тим все яскравіш на перший план виступають з поміж причин військових сутичок економічні мотиви. Особливо це торкається нашого сторіччя, коли всі значніші війни: Іспансько-Американська; Російсько-Японська; Італо-Триполітанська; Велика Європейська; Греко-Турецька - мали в своїй основі економічні причини.

Є багато підстав випускати, що в майбутньому, коли не пощастить усунути саму можливість військових сутичок, економічні причини гратимуть в них надзвичайну, коли не виключну, роль.

Ось через що цілком зрозуміло, що Ліга Націй, завдання якої є забезпечити мирне існування і розвиток різних народів, звернула свою увагу на економічні питання.

Цілком послідовною річчю є, що вона поставила на перший план задовольняюче розв'язання цих питань різними націями; висловила своє переконання відносно умов, при яких можна сподіватися, що +/ Ліги Націй, на тему " Les relations entre les problemes économiques et la paix ". Робота проф. Бородавського визнана на цьому конкурсі надіпшою і пошанована премією Montague Burton.

економічні проблеми перестануть бути приводом для порушення миру, для вибухання нових війн.

З свого боку, автор зазначеного вище реферату також розвиває свої думки про ті способи ведення різними країнами економічної політики, які не суперечили б мирному співжиттю різних націй. Автор гадає, що загальні цілі економічної політики кожної країни полягають в тому, щоб вирішити в найліпший спосіб питання про можливість повного задоволення всіх потреб населення і поліпшення взагалі його господарського стану.

В зв'язку з цим, головні завдання економічної політики в кожній країні зводяться до двох основних питань: а/ найбільш доцільної організації в країні продукції, в цілях постачання населення потрібними йому предметами, і б/ найбільш доцільної організації торговельного обміну між країнами. Далі автор на підставі цілої низки аргументів приходить до твердження, що економічна політика, яка ґрунтується на стремлінні країни, по можливості, ізолюватися в царині продукції від інших держав, з метою розвитку на своїх власних теренах всіх чи більшої частини галузів промисловости, - недоцільна і може негативно впливати на мирне співжиття народів. Автор є певним того, що економічна політика, яка базується на принципі розподілу праці між народами, більше відповідає інтересам кожної країни і більш забезпечує мирну співпрацю народів. Але, одночасно автор підкреслює, що засвоєння принципу розподілу праці між народами тісно зв'язане з необхідністю стремити до організації як найвільнішого обміну між народами.

В дальшому автор докладу зупиняється на різних системах організації економічного обміну між народами і приходить до того висновку, що система міжнародного обміну, яка ґрунтується на принципі складання міжнародних трактатів, що мають в своїй основі спеціальні договори, на підставі автономних тарифів в кожній державі, не гарантує мирного розвитку взаємовідношень між народами.

І поруч з цим автор всебічними доказами приходить до твердження, що організація міжнародного обміну на принципі складання торговельних трактатів, в основу яких положені як найсприятливіші конвенційні тарифи і залишення контрагентам автоматично і безумовно прав та привілеїв найбільш фаворизованої нації, в найбільшій мірі гарантує мирну співпрацю народів.

Таким чином, провідною думкою реферату можуть бути визнані два головних принципи, на яких, на думку автора, слід, в інтересах мирного співжиття націй, базувати кожній країні свою економічну політику.

Перший з них - організація продукції в різних країнах на основі суворо-додержаного принципу розподілу праці між народами у світовому масштабі.

Другий - встановлення торговельних взаємовідносин між народами на засадах будування їх торговельних трактатів шляхом попередніх порозумінь що до тарифів та систематичного засвоєння в них клявзулі про уділення іншим країнам які є сторонами в таких трактатах, прав та привілеїв найбільше фаворизованої нації.

В дискусіях після зачитання згаданого докладу приймали участь: доц. М. Добриловський, інж. др. С. Володимирів, генерал В. Петрів, проф. Л. Бич, проф. В. Тимошенко - після чого проф. С. Бородаєвський відповів своїм опонентам. Відкриваючи засідання голова Т-ва проф. В. Тимошенко поінформував численну аудиторію, що складалася з членів т-ва і гостей, про життя Т-ва Укр. Економістів та про плани його діяльності в ближчому майбутньому.

З Ж И Т Т Я УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК, складається з трьох відділів: 1. Історико-філологічного, 2. Природничого та 3. Соціально-Економічного. Секретарем останнього є академ. М. В. Птуха. Згідно останнім відомостям, поданим в У - УІ томі "Записок" соц. екон. від. Укр. Акад. Наук більшість установ заснованих при відділі з 1918 р. вже не функціонує за виключення бібліотеки відділу, Демографічного Інституту та Семінару для вивчення Народнього Господарства України. Він заснований в жовтні 1925. Його працює керує акад. К. Г. Воблий. На 1. 1. 1927. семінар складається з 21 особи, з яких 3 закінчили І. Н. О., а решта мають вищу спеціальну економічну освіту. За своє завдання семінар обрав студію над окремими питаннями економіки України. На шляху його праці стоять численні перешкоди ріжкого характеру. На початку члени семінару вивчали історію економіки цукрової промисловости в Росії і на Україні згодом поширили свою працю і нині розробляють по згоді з керівником ріжні теми з економіки України, котрі їх більше цікавлять. За відчитний час відбулося 20 засідань, на яких зачитано було 19 доповідів. Семінар випусти два томи своїх праць і підготовляє до друку третій. / Див. Праці Семінару для вивчення нар. господарства України. Випуск II. Київ. 1927, стор. 1 - VII. /

Історично-економічна підсекція історико-філологічного відділу Укр. Академії Наук протягом 1926 року працювала під проводом проф. О. Грушевського. Продовжувала свою роботу над вивченням соціально-економічних відносин України XVI - XVIII в. в., перенісши центр ваги на відносини географічно-колонізаційні і т. ч. стала "Історично-Географічною". На її засіданнях протягом року зачитано десять розвідок. / Див. Записки іст.-філ. від. Укр. Акад. Наук. кн. XV., 1927 стор. 284 /

Соціально-економічний відділ Укр. Акад.

Наук видав досі 1 - VI томи своїх записок.

Адреса: Українська Академія Наук. Київ, вулиця Короленка, 54.

СТАТИСТИЧНА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВ-

ЧЕНКА У ЛЬВОВІ, відновила свою чинність, видавши
яко продовження своїх "Студій з поля суспільних
наук і статистики" / Томи I, II, III / перший
выпуск тому IV, у Львові, 1927. 51 стор., під ред.
дра М. Кордуби, який обіймає працю В. Садовсь-
кого. - Людність Західно-укр. земель по польському
перепису 30. вересня 1921 р. Адреса: Наук. Т-во

ім. Ш. у Львові, вул. Чарнецького, ч. 24.

СПІЛКА УКР. ТОРГОВЕЛЬНИКІВ "ВЕЛЕС". Дня 15. I.

1928 відбулися основуючі заг. збори Співки Укр. Тор-
говельників "Велес", кооперативи з обм. пор. у
Львові; станова організація академічно образова-
них академиків. М е т о ю Співки є: теоретична і
практична праця для піднесення рідної торгівлі і
промислу та задоволення спільними силами культурних
і матеріальних вимог своїх членів. Ч л е н а м и
співки можуть бути іспитовані абсолювенти високих
шкіл торговельних і особи, що фаховими кваліфіка-
ціями та особистими здібностями даватимуть за поруку,
що будуть в силі відповісти цілям назначеним в
статуті. Один членський уділ виносить 50 злотих
польськ., вписове 5 зл. Вписове вплачує член при
поступленню, а уділ надалі до 10 місяців від
дати приступлення в члени. Порука членів дворазова.
Кооперативою безпосередньо завідує і заступає її
на зовні У п р а в а зложена з 3 членів та 2 заступ-
ників, яких вибирає Надзирна Рада на необмежений
час. Надзирна Рада складається з 7 членів, вибраних
Заг. Зборами на протязі 3-х років. Оголошення ви-
магані коп. законом і статутом будуть уміщуватися
в Господарсько-Кооперативнім Часописі. В склад пе-
ршої Н а д з и р н о ї Р а д и входять: т.т. Іва-
нович Ілля, Обрізків Михайло, Рудик Захар, Яворсь-
кий Ілля, Федак Софія, Савойко Любомир, Дяків Олекса.
До У п р а в и вибрала Надзирна Рада слідуєчих
товаришів: Раковський Роман, Ольховий Іляріа, Сер-
син Андрій, і заступників: Черник Олекса та Кисилев-
ський Марко. Тимчасова адреса: Львів, Домініканська

11/1 / Доставка /.

ТОВАРИСТВО УКР. КООПЕРАТОРІВ В ЧСР при Укр. Господарській Академії в ЧСР, Подєбради, засновано 25 вересня 1922 р. з ініціативи гуртка студентів Економічно-Кооперативного Факультету УГА. Нині до складу Т-ва належать: 6 професорів, 12 інженерів та абсольтентів-кооператорів і 13 студентів - кооператорів, разом 31 особа. / 6 жінок та 25 чоловіків /.

Підсумок основної праці Т-ва за час до теперішнього його існування дає слідуєче: 1/ Т-во має власну книгозбірню, яка нараховує понад 800 назв фахової літератури і читальню, що дістає 22 назви кооперативних часописів і журналів. 2/ Т-во влаштувало 23 лекції, докладів, товариських сходин та кооперативних свят, на яких було виголошено 24 реферати на ріжні кооперативні теми присвячених в більшості студіюванню сучасного українського кооперативного руху, головню на Західньо-українських землях; 3/ Заходами Т-ва була підготовлена до видання "Історія Кооперації" проф. С. Бордаєвського, яка після літографування дала 46 аркушів. Окрім того Т-во само видало 3 числа "Кооперативного Альманаху" і 4 числа "Кооперативного Огляду" зі статтями своїх членів переважно студентів-кооператорів, що складало разом 30 літографованих аркушів. Нині Т-во співпрацьє з редакцією і адміністрацією "Кооперативної Республіки" - Львів і готує до видання ч. 4 "Кооп. Альм.". 4/ Т-во своєю співпрацею спричинилось до організації при УГА Ощадно Позичкового Т-ва "Єдність". 5/ Т-во поширило серед закордонної кооперації відомости про кооперативний відділ УГА і 6/ Перевело певну підготовчу працю для влаштування своїх членів на практичну роботу на Західньо-українських землях.

Сучасна діяльність Т-ва провадиться під керуванням Управи в складі: інж. Ант. Куштинського - голова і бібліотекар, Ів. Прокопів - секретар і скарбник, Ант. Спрляк - рахівник та Надзірчої Ради в складі: Н. Варановського - голова,

Дм. Михайлюка і Ол. Фешука - секретар. Адреса:
Товариство Українських Кооператорів при Укр. Го-
сподарській Академії. Подєбради, Чехословаччина.

**ВИСОКІ
УКРАЇНСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ ШКОЛИ.**

**ЕКОНОМІЧНО-КООПЕРАТИВНИЙ ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ
ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ЧСР.** Стан на 1927/28
акад. рік: складається з 20 катедр. Декан - проф.
Л. Бич, продекан, доц. М. Добриловський, секре-
тар лектор В. Приходько. Лекторський персонал
складається з: 19 професорів, 11 доцентів, 15
лекторів, 4 асистентів - разом 49 осіб і 11 про-
фесорських стипендіятів, разом 60 осіб.

Факультет складається з відділів: 1/Еко-
номічного з підвідділами: а/ Банківсько-Комерцій-
ним, б/ Консульської служби, в/ Місцевого самовря-
дування; 2/ Кооперативного; 3/ Статистичного.

При Факультеті існує слідуєчих 6 кабінетів:
Народнього господарства, Статистики, Приватно-
ного господарства, Самоврядування, Кооперації,
Товарознавства.

Функціонує слідуєчих 10 семінарів: 1/По-
літичної економії, 2/ Фінансової науки, 3/ Місце-
вого самоврядування, 4/ Соціології, 5/ Приватно-
ного господарства, 6/ Статистики, 7/ Прикладної
економії, 8/ Кооперації, 9/ Економічної географії
та Світового господарства, 10/ Української еконо-
міки.

Слухачів: на I курсі - 30, на II - 13,
на III - 22, на IV - 42, разом 107, абсолювентів
41 - разом 148. **О д к р и т и й н о в и й п р и -**
й о м на I семестр 1928/29 акад. рік. Адреса:
Українська Господарська Академія, Подєбради. Чехо-
словаччина.

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАРОДНЬОГО ГОСПРДАРСТВА, скла-
дається з 3 факультетів: 1/ Робітничого, 2/ Юри-
дичного з ухилами: Судовим, Адміністраційним та
Господарчо-Юрис-консультським, та 3/ Економічно-
го з відділами: Промисловим, Торговельним, Фі-
нансовим і Місцевого господарства.

Особистий склад в 1928 р. був 100 педагогів і 968 студенти з Рабфаком. В осени 1927 р. було прийнято на I семестр 249 студентів. Інститут має 15 аудиторій, 15 слідуєчих кабінетів: Планового Господарства, Статистичний, Економгеографії, Держстрахування, Місцевого Господарства, Хеміко-лекційний, Геологічний, Торговознавства, НОП, Економічний, Історико-соціологічний, Приватного Права, Публічного права, Кабінет військовий та кабінет Стрілецький; 10 слідуєчих лабораторій: Фізичних методів вироблення товарів, Аналітичної хемії, Технологічна, Сільсько-господарська, Текстильна, Товарознавства, Товарспросовання, Біологічна, Юридична, Клініка; Музей Товарознавства; Бібліотеку - всього 25 допоміжних установ, окрім того колонну залу, театральну залу то що. З 1924 р. Інститут видав 8 томів своєї С а п и с о к / з початку збірники під назвою "Наука, техніка і право". Адреса: Київ, Бульвар Шевченка.

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА має 6 факультетів: 1/ Основний з відділами: а/ Економічним і б/ Права; 2/ Права з секціями: а/ Криміналістичною та б/ Цивілістичною; 3/ Промисловий з секціями: а/ Харчовою та б/ Гірничою; 4/ Торговельний; 5/ Праці; 6/ Фінансово-банківський з секціями: а/ Фінансовою та б/ Банківською. При Інституті існує Рабфак. Адреса: Харків, Пушкінська, 81.

ОДЕСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА має два факультети: Юридичний і Економічний. При Інституті існує Рабфак. Адреса: Одеса, вул. Троцького, ч. 24.

На 1. I. 1925. було в Київському, Харківському та Одеському Інститутах Народного Господарства 276 професорів і 2754 студентів/Див. "Україна", стат. справочник на 1926 р. стор. 36/. **ГРОМАДСЬКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВІДДІЛ КУБАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ**. Адреса: Краснодар / Катеринодар /, Красноармейская, 48.

КИЇВСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ІНСТИТУТ - існує з 1920 року. Завдання його підготувати фахівців вищої кваліфікації для обслуговування всіх видів кооперації. Принято в 1927 р. 154 особи на перший семестр. В 1927 році було 819 студентів. Досі випущено закінчивших Інститут 400 кооператорів.

На 1. X. 1927. бібліотека Інституту складалася з 82549 томів. При Інституті існують 4. кабінети: Споживчої Кооперації, Сільсько-господарської, Кредитової та Економічний кабінет. Засновано також при Інституті Всеукраїнський Кооперативний Музей.

Наукові установи.

НАУКОВО-ДОСЛІДЧІ ЕКОНОМІЧНІ КАТЕДРИ:

1. При Кам'янець-Подільському Інституті Народньої Освіти існує катедра історії та Економіки Поділля, під керівництвом проф. Любарського.

2. При Київському Інституті Народньої Освіти мається катедра прикладної економіки.

3. При Харківському Інституті Народнього Господарства функціонує катедра Світового Господарства, під керівництвом проф. Фоміна.

4. При Київському Сільсько-Господарському Інституті є катедра Сільсько-Господарської Економіки під керівництвом проф. Веселовського.

5. При Українській Академії Наук існує катедра Марксизму під керівництвом акад. Левіка.

6. При Київському Кооперативному Інституті працює катедра кооперації з дійсними членами: В.М. Целларіус, К.Г. Волий, С.Д. Сидор'як, К.О. Пажитнов та П.Ф. Височанський.

7. При Інституті Максизму в Харкові мається катедра кооперації під керівництвом В.М. Целларіуса.

ІНСТИТУТ ГРОМАДОЗНАВСТВА В ПРАЗІ, існує з 1924 р. Ставить своєю метою вивчення соціологічних проблем у широкому змісті цього слова і зокрема соціальних проблем України.

Складається з 3-х відділів: 1. Природознав-

ства; 2. Господарства і техніки - що вивчає економічні структури суспільства взагалі та вивчає економіку України і її близьких сусідів зокрема. Вивчення техніки розуміється з погляду економічного. Окрім того в завдання відділу входить вивчення і господарської політики, а також і самої економічної науки та її доктрини. Практичними завданнями відділу є вяснити засади української господарської політики і природу економічних інтересів у відношенні до сусідів - Росії, Польщі, Чехословаччини і инш. 3. Соціології і політики - досліджує саму організацію науки і її методологію, керуючись разом з тим і системою суспільних наук.

На чолі Інституту стоїть Кураторія, як вищий адміністративно-господарський орган. Безпосередньо керує Інститутом Дирекція. При Інституті існує наукова колегія та слідуєчі установи: Національний Музей - архів, Бібліотека до 15000 томів, та Білоруський Науковий Кабінет.

Науково-дослідчий склад Інституту має 21 дійсного члена і 14 членів - кореспондентів. За 3 роки існування Інституту написано до 50 наукових праць, окрім менших розвідок; виготовлені 12 перекладів чужих авторів, переведено кілька циклів викладів у семінарах та на різних політичних зібраннях.

Інститут має свій друкований орган "Суспільство" якого вийшло вже 6 книг.

При Інституті існує з 1927 року Український Робітничий Університет, в предмет навчання якого входить і економіка. Він пошудований на принципах заочної школи. До цього часу з області народнього господарства видані лекції: 1. Проф. С. Гольдельман, Народне господарство України і 2. Др. інж. С. Володимирів, Сільське господарство України / 2 лекції /.

Адреса: Прага. Інститут Громадознавства
Ukrajinský Sociologický Ústav, Praha III, ulice
Seřiková, 4/III.

ІНСТИТУТ МАРКСІЗМА.-

Адреса: Україна, Харків, вул. Рівенства
и Братерства, 21.
БІБЛІОТЕКИ.

1. При Всенародній Бібліотеці України,
Київ, Бульвар Шевченка, ч. 14, існує відділ Марк-
сизму та Ленінізму.

2. При Одеській Центральній Науковій Біо-
ліотеці існує відділ Марксизму.

3. Харківська Центральна Наукова Бібліо-
тека має Марксівський кабінет.

4. Соціально-Економічний Відділ Україн-
ської Академії Наук в Києві має окрему Бібліоте-
ку.

-000-000-000-

Редакція "Українського Економіста" про-
сить всі зазначені установи економічного характе-
ру як рівнок і неподані тут, надіслати про себе
короткі відомости, розміром на одну літографова-
ну сторінку, для хронікального відділу слідуєчого
числа "Українського Економіста". Надсилати по
адресі: Редакція "Ukrajinského Ekonomista". Uk-
rajinská Hospodářská Akademie. Poděbrady-Lázně,
Československá Republika.

-000-000-000-

БІБЛІОГРАФІЯ.

Книжні новинки за 1927-1928 р.р.

- А л е к с а н д р о в, А. - Кооперативна статистика. Харків. Книгоспілка. 1927. 159 стор.
- А н у ф р і е в. - Состояние и перспективы развития сельско-хозяйственной коллективизации на Украине. Изд. Укргосплана. Харьков.
- Б о р о д а є в с ь к и й, С.В. - Кооперативний збут. Підборачи. 1927. 211 + 2 стор. Замість рукопису на машинці.
- В а с и л ь і в, І., М и ш к о, І. - Хлібозаготівча робота сільського-споживчого товариства. Харків. Книгоспілка. 1927. 104 стор.
- В и к т о р о в, В.К. - Днепрострой. Изд. Госплана УССР. Харьков. 1927.
- В и ш н е в е ц ь к и й, О. - Основи бухгалтерії. Харків. Книгоспілка. 1928. 336 + VIII. стор.
- В л а с е н к о, Е. - Фінанси України. Прага. 1927. 22 стор.
- В о б л и й, акад. - Економічна географія України. З вид. "Горно" 1927.
- В о п р о с и е к о н о м и к и Д о н е ц к о г о б а с с е й н а. Вип. 1. Издание Научно-исслед. каф. по экономике при Харьк. Инст. Нар. Хозяйства. Харьков. 1927. 20 стор.
- Г р и ц а й, П.С. - Транспорт та звязок України. Харків. 1927.
- Г у р е в и ч, М. - Капитальное строительство промышленности СССР и УССР в 1926/27 г. Изд. Пролетарий 1927. 75 стор.
- Г у р е в и ч, М. - Питання сучасного селянського господарства України. Ц.С.У. Харків. 1927. 182 стор.
- Д и м а н ш т е й н, Л.В.-проф. - Проблема районирования металлопромышленности в связи с условиями промышленного развития Украины и Союза. Харьков. 1927. 226 стор.
- Д и м а н ш т е й н, Л.В. проф. - Уголь, руда и железо в их взаимной связи. Изд. Госплана Украины. Харьков. 1927. 116 стор.

- Д о б р о г а е в, В.- Государственный бюджет
УССР. Изд. Агитсекретар. Н.К.Ф.У.С.С.Р. Харьков
1927. 40 стор.
- Б р е м і і в а, Ю.- Режим економії в селянсько-
му господарстві. Вид. Радянський Селянин. Харків.
1927.
- Ж и т о м и р с к и й, М.- Неналогові доходи УССР
Изд. агитсекрет. Н.К.Ф.У.С.С.Р. Харьков. 1927.
40 стор.
- З а п и с к и Київського Кооперативного Інституту.
Том другий. Київ. 1927. 237 стор.
- З а п и с к и Соціально-Економічного Відділу Укра-
їнської Академії Наук за ред. акад. Н.П. Василен-
ка томи У - УІ. Київ 1927. LXV + 453 стор.
- З в і г а л ь с ь к и й, Я. та І в а н о в М. -
Професійна освіта на Україні. Наркомосв. Харків
1927. 341 стор.
- І в а с ь к, І.- Кооперативне постачання машин та
сировини. Подбороди. 1927. ч. I.- 221 стор.; ч. II.-
голова до друку. На правах рукопису на маш.
- І в а с ь к, І.- Методика рахівництва кооперативів.
I. Збірник задач для вправ по рахівництву кредито-
вих кооперативів. II. Форми рахівничих книг та олан-
ків. 43 і 75 стор. Подбороди. 1927. На правах ру-
копису на маш.
- І в а с ь к, І.- Методика рахівництва кооперативів.
I. Збірник задач для вправ по рахівництву споживчих
кооперативів, 108 стор. II. Форми рахівничих книг
та оланків - готово до друку. Подбороди. 1927. На
правах рукопису на маш.
- І в а с ь к, І.- Рахівництво виробничих коопера-
тив. ч. I - 178 стор. і ч. II - 73 стор. Подбора-
ди 1927. На правах рукопису на маш.
- І в а н о в, инж. и З е л и г м а н, инж.- Пробле-
ма розвитку цвѣтної металургії на Україні. Харь-
ков. 1927.
- К л о п о т о в, Б.Н. и К у р о р о м о в, С.В.-
Перспективи розвитку торф'яної промисленості на
Україне. Изд. торф'яної часті Н.К.З. УССР. Киев.
1927. 120 стор.
- К о н т р о л ь н и е ц и ф р и Народного Хозяйства
УССР на 1927/28 хоз.год. Харьков. 1927.

- К о н т р о л ь н и е ц и ф р и народного хозяйства Кубанского Округа на 1927/28 г. Краснодар 1927. Куб. окр. план. комиссия. 20 стор.
- К р и в ч е н к о , О. - Нариси світового господарства. Огляд стану господарчого головних країн світу. Харків. 1927. 376 стор.
- Л а г у н о к , С. И. - Украинская металлопромышленная и широкий рынок. Под. ред. проф. Л.Б. Диманштейна. Харьков. 1927.
- Л е б і д ь - Ю р ч и к , Х. - приват. доц. - Бюджетное право. Львів. 1927. 192 стор.
- Л е з е н ш т а м , М. , В а с а т к и н , К. - Олійник Н., Сосновий С., Хоменко, К. - Диференціяція селянських господарств на Україні. Вид. Радянський Селянин. Харків. 1927. 237 стор.
- Л у ц е н к о , С.К. - Сільське Господарство України та політика партії. Вид. Пролетарій. 1927. 67 стор.
- М а є в с ь к и й , Йос. - Всесвітня сільсько-господарська кооперація. Харків. 1927. Книгоспілка. 304 ст.
- М а р к с , Карл - Капітал. Критика політичної економії. Т. 1. кн. 1.-ша. Процес продукції капіталу. Харків. Держ. вид. Укр. 1927. 446 стор.
- М а р т о с , Б. - Кооперативна ревизія. Подбороди. 1927. 164 стор. На правах рукопису на маш.
- М а т е р і а л и к п'ятилетньому плану розвитку промисленности УССР. Изд. В.С.М. Х. УССР Харков 1927. 200 + 120 стор.
- М и ш к і с , В.С. - Спрооба скласти баланс народного господарства України за 1923/24 - 1924-25 р.р. УСУ Харків. 1927.
- Н а у к о в і з а п и с к и Київського Інституту Народнього Господарства. Том VIII. Київ. 1927.
- О б л о ж е н и е сільського хозяйства України с. - с. налогом в 1926/27 году. Изд. Налогового Управления НКФ УССР. Харьков 1927. 71 стор.
- О д е с с к и й П о р т. Збірник статей. Труды Одес. Окр. Цл. Ком. Одесса. 1927. 254 + 143 стор.
- О н у ф р і є в , В. - Природа хліба як товару. 1928. стор. 61 + 10 діаграм.
- О с н о в н и е п о к а з а т е л и розвитку народного хозяйства УССР на 1927/28 - 1931/32 гг. Харьков. 1927.

Очерки по бюджету и экономике Округов Украины / по материалам 1925/26 года. / Харьков 1927.

Панченко, К. - Организация и практика с.-г. кооперации. Книгоспілка. Харьков 1927. 417 стор.

Певзнер, С.Л. - Кооперация / Хрестоматия /. Теория, история и практика кооперации в капиталистических странах и в СРСР. Харьков. Книгоспілка 1927. 580 + 1У. стор.

Перетц, Я.С. - Споживча кооперация / Организация и практика /. Книгоспілка. Харьков. 1928. 198 стор.

Попов, Александер. - Хлібна торгівля України. Харьков. 1927. 6 + 253 стор.

Порядник в справі хлібної торгівлі на Україні. Під заг. редакцією В. Онуфрієва. 1928. 392 + 16 стор.

Постриганев, В.Г. - Сравнительный очерк работы металлургических заводов Украины и Урала. Харьков 1927.

Праці науково-дослідчої катедри кооперации при Київському Кооперативному Інституті. Кн. 1. Видання катедри. Київ. 1927.

Праці семінару для вивчення народного господарства України. Випуск другий. у Києві. 1927.

Вид. Укр. Акад. Наук. У 111 + 261 стор.

Садовський, В. - Людність Західно-Українських Земель по польському перепису 30 вересня 1921 року. Студії з поля суспільних наук і статистики. Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові. Том IV., випуск 1. у Львові. 1927. 51 стор.

Синявський, А, проф. - Методология экономгеографии. 1. Схематичний нарис програму. Київ. 1927. Стор. 139 - 186.

Сосновиц, Я. - Аренда земли на Украине. Изд. Укр. Госплана. Харьков.

Статистика Кооператив за 1925 р. Ревізійний Союз Українських Кооператив. Львів 1927. 165 + XXУ стор.

Сухов, проф. - Экономическая география Украины. 1927.

Торговля Украины по биржевым данным за 1925-26 хоз. год. Изд. Всеукр. Сов. Съезда Бирж.

Торг. Харьков. 1927. XX + 152 стор.

- Україна в цифрах. Попул. бібліот.
У.С.У. УСРР. Харків. 1927. 1У + 131 стор.
- Храпливий, Бвг.- Основи кооперативного
молочарства. Ревізіоний Союз Українських Коопера-
тив. 1927.
- Шапошиков, проф.- Днепрострой и производ-
ство металла. Харьков. 1927.
- Шишкин, Н.В., - Донбасс, как основа жной ме-
таллургии. Харьков. 1927.
- Шишкин, Н.В., -Заварницкий А.Н, Обручев, В.А.,
Мухин, В. Г., Фукс, Е.К. Марганцовые и железные
руды СССР. Труды Комиссии по металлу при Госплане
УССР. Изд. Госплана. УССР. Харьков. 1926.
- Шипко - Чередиченко, Л. Ф.- Народ-
ное хозяйство Донбасса и грузооборот Донецких до-
рог. Изд. Правления Доец. дорог. Харьков. 1927.
- Шумило.- Економія та організація сільського
господарства. Д.В.У. 1927. 232 + 1У стор.
- Шустов, Б.- Кримская АССР. Изд. Плановое Хо-
зяйство. Москва. 1927. 64 стор.
- Частная торговля и промышленность
Украины. Под. ред. и с предисловием А.С. Кушнера.
Изд. К.Н.Ф. УССР. Харьков. 1927. 110 стор.
- Черников, И.- Местный бюджет УССР Изд. Агит-
секрет. НКФ УССР. Харьков 1927. 63 стор.
- Чернов, М.А.- Торговля УССР. Изд. Пролетарий.
1927. 79 стор.
- Фомин, П.И. проф.- Металлопромышленность Украины
Харьков. 1927.
- Фенин, А. И.- " Созидательный процесс "в тя-
желой промышленности СССР. / Уголь и железо /и в
железнодорожном транспорте. Прага. 1927. 48 стор.
- Дензоя промшденность Ук-
раини за 1923-24 г. Харьков. 1927. 78 стор.
- Яницкий, В. Р. инж. и Иванов, А. П.- Флюси
и огнеупорные материалы Урала, Кузбасса. Харьков
1927.

РЕЄСТР

членів Товариства Українських Економістів в ЧСР:

Д і с њ і ч л е н и :

1. Бородавський, С.	20. Мазепа, І.
2. Биковський, Л.	21. Малашко, М.
3. Бич, Л.	22. Мартос, Б.
4. Володимирів, С.	23. Мицек, О.
5. Гайдовський-Потапович, О.	24. Моралевич, Я.
6. Галан, В.	25. Недоля-Ноздрань, В.
7. Гольдельман, С.	26. Няньчур, Г.
8. Гловінський, Є.	27. Осауленко, К.
9. Денисенко, Г.	28. Питель, О.
10. Димінський, Р.	29. Прибитківський, П.
11. Добриловський, М.	30. Приходько, В.
12. Доманицький, В.	31. Ряднина, І.
13. Єрастів, П.	32. Садовський, В.
14. Іваск, І.	33. Сапіцький, В.
15. Кабачков, І.	34. Сікора, П.
16. Кушинський, А.	35. Сокович, Є.
17. Лаврик, В.	36. Тимошенко, В.
18. Лотоцький, О.	37. Шовгенів, І.
19. Лукашевич, А.	38. Шрамченко, Л.
	39. Щербина, Ф.

Ч л е н и с п і в р о б і т н и к и :

40. Дуброва, Г.	43. Ніщененко, К.
41. Завімко, В.	44. Петрашівський, Д.
42. Литвицький, М.	45. Прокопів, І.

З М І С Т:

	Стор.
Від редакції.	1 - 11
<u>В. Тимошенко</u> - Україна і Росія в їх економічних взаємовідношеннях.	1 - 23
<u>В. Садовський</u> - Становище народного господарства на Східній Україні.	24 - 41
<u>Є. Гловінський</u> - Проблема розрахункового балансу України.	42 - 59
<u>С. Гольдельман</u> - Господарські спостереження.	60 - 65
<u>Р. Димінський</u> - Приватна економія в Українській Господарській Академії в ЧСР.	66 - 92
<u>С. Володимирів</u> - Огляд економічної преси.	93 - 106
Р е ц е н з і ї:	
<u>В. Тимошенко</u> - Записки соціально-економічного відділу Української Акад. Наук.	107 - 116
<u>В. Садовський</u> - Ол. Попов, Хлібна торгівля України.	116 - 118
<u>С. Володимирів</u> - Диманштейн, Проблема районирования промислености.	119 - 124
<u>М. Дюбриловський</u> - Мітіліно, Елементи фінансової науки.	125 - 127
<u>В. Доманинський</u> - Справочник сільського господарства.	127 - 129
<u>Р. Димінський</u> - Огляд приватно-економічної літератури.	128 - 134
З життя Товариства Українських Економістів в ЧСР.	135 - 138
Економічна політика як причина миру та війни./Реферат проф. С. Бородаєвського/	138 - 141
З життя укр.економ. організації.	142 - 149
Бібліографія.	150 - 154
Список членів Т-ва Укр. Економіст. в ЧСР	155

О Г О Л О Ш Е Н Н Я .

У К Р А Ї Н С Ь К А
Г О С П О Д А Р С Ь К А А К А Д Е М І Я
В Ч Е Х О С Л О В А Ц Ь К І Й Р Е С П У Б Л І Ц І

в і д к р и л а
в п и с с т у д е н т і в н а
п е р ш и й к у р с 1 9 2 8 - 1 9 2 9 а к а д е м і ч н о г о р о к у

на факультети: Агрономічно-Лісовий, відділи Агрономічний та Лісовий, Інженерний, відділи, Гідротехнічний та Хеміко-Технологічний, Економічно-Кооперативний, відділи Економічний, Кооперативний та Статистичний.

студенти Академії приймається осіб, що мають закінчену середню освіту.

Курс навчання чотирьохрічний по програмі високих технічних шкіл.

Навчання і складання іспитів - безплатне.

Особи, що закінчать Академію, одержують титул інженера відповідного фаху.

Прохання про впис, разом з документами, подаються на імя Ректора Академії на адресу канцелярії Академії.

Канцелярія Академії висилає програми і проспекти бажаючим безплатно.

А д р е с а:

Československo, Poděbrady, Ukrajinská hospodářská akademie.

Редакційна Колегія: проф. В. Тимошенко-голова
доц. В. Садовський - заступник, інж. Л. Бик
овський - секретар, інж. С. Гловінський -
адміністратор, скарбник, інж. др. С. Во
лодимирів - член колегії. Літографова
но 100 прим. в літографії Б. Ванчур
и в Подєбрадах. Обгортку набрано
черенками В-ва "Вільна Спілка"
і друквано в друкарні Ногавц
я в Подєбрадах. На маш. дру
кував Ф. Карпенко. Техніч
но видання провадив інж
Л. Биковський. Випуще
но в світ 15 травня
1 9 2 8.